

cronica **veche**

Anul VIII, nr.8 (91), august 2018

o revistă nouă

24 de pagini - 5 lei

ȘTEFAN OPREA, ÎNTRE CLIPĂ ȘI DURATĂ

Am fi vrut ca paginile de "Cronică veche", pe care i le închinăm lui Ștefan Oprea (don Fănică, pentru cei apropiați) să apară în vremea viețuirii lui. Eventual înspre sfârșit de septembrie, când ar fi rotunjit 86 de toamne, și-ar fi fost posibil a le citi chiar Dumnezeu, cronicarul prin excelență.

Dar... timpul (?) n-a mai avut răbdare cu el. Sau noi am fost, poate, prea optimiști. Ori prea neștiutori, în măcinarea implacabilă dinlăuntru-i... (p.12, 13, 14, 15)

Ioan Florin STANCIU

cronicuța de la mare

CĂLĂTORII LA APELE MORTILOR

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, ilustrul povestitor danez Hans Christian Andersen publica glorios, în Suedia, un volum cu schițe și impresii de călătorie, din care aflăm că, sosind pe mare, în vara anului 1851, după o călătorie la Constantinopol, scriitorul a făcut și un scurt popas la Kustenge, fost Tomis și Constantia. Dar după cinci secole de sălbatică jafuri asiatice, după un devastator război ruso-austro-turc și după urgia apocaliptică a holerei, celebra așezare de la Pontul Euxin îi apare călătorului danez ca un biet sat de colibe improvizate, ingenunchiat printre ruinele afumate, dar încă elocvente, ale nobilului său trecut.

Văzută de pe mare, Kustendje este așezată pe un mal înalt și friabil, din calcar legat în nisip și-n cochilii sfărâmate de scoici plumburii. Numai ziduri acoperite cu stuf, oarecum vâruite pe vremea holerei; fără pomi, fără turnuri sau însemne naționale, cu excepția minaretului de cretă al geamiei recent reînălțată neverosimil de alb, din pulberea temeliilor sale medievale. Totul cutremurat prin apele îndepărtate-ale morților care se legănau solar, pe orizonturi, ca niște eterice oglinzi mișcătoare.

Mai întâi, Constanța otomană și musulmană îl cutremură pe călătorul nordic, care, la coborârea de pe vapor, trece printre două superbe coloane elene, canelate-n marmură roz, urcând apoi câteva anacronice trepte, pe unde se mai ghiceau totuși înfloritele ornamente ale mozaicului roman, de odinioară, pentru a rătași apoi, printr-o văgăună de coșmelii și de maghernițe rău tocmită vremelnic, pe ambele margini ale unei ulițe în paragină, șerpuiind încălcit peste urmele pârjolite ale unor ziduri mai vechi și peste ruina fostului port greco-bizantin.

Deoarece, după inspirația de moment a ziditorului anonim, coșmeliile-acelea damblașite de vânturi și topite de cețuri ieșeau impredictibil sau se-afundau deodată în relief, cu balcoanele lor schiloade și șovăielnice, sprijinite uneori numai într-o singură grindă invadată lepros de silitră și sare sau adesea, în numai o pereche de scânduri coșcove, care abia-și mai scânceau neputința și groaza, deasupra turcilor ghemuiți cenușiu prin coltoane, ca să-și fumeze într-o adâncă nepăsare, ciubucele turnate în lut ordinar și amorf, în vreme ce femeile lor, ingenunchiate pe rogojinile putrede-ale prispelor joase vegheau

niște fierturi grele, cu miasme de seuri topite-n chimion, muștar și ghimbariță verde, sporind astfel pâcla paludică a uliței, pe unde copiii răioși și bărbați fără vârstă, purtând niște încălțări hirsute din piei de oaie adunau cu încordată luare aminte, balega împietrită-n cărare, pentru a întreține focurile înghesuite-apoi pe vetrele de chirpici, de sub tingiri și cazane.

Pe măsură ce cutreieră mahalaua aceea pestriță și ivită parcă dintr-un miraj al savanelor scitice, călătorul se simte tot mai străin și tot mai pierdut într-o aventură ce pare fără ieșire. Spre seară însă, într-o cafenea din argilă băligăroasă înșirată și bătută pe plase din gherghinar țepos și din acat abrosit, soarta lui de poet exilat la marginea lumii îl ajută să-și descopere un miraculos compatriot providențial: un oarecare Lange, cizmar din Copenhaga, care se stabilise de ceva timp la Galați, unde se însurase cu o fermecătoare și isteată româncă – eroina principală, probabil, a povestirii *Femeia Valahă*, pe care Andersen o va scrie puțin mai târziu, când vaporul cu care va naviga spre Viena va fi arestat într-o neprevăzută carantină, la Orșova.

Dar tot acel pantofar Lange, desigur, îl va fi îndrumat, la prima lor întâlnire, către unicul han din Kustenge, ținut de văduva croatului Toma Radicevici, angajat cândva, de o companie austriacă, pentru a se îngriji de farul genovez al portului pontic, singurul rămas pe temeliile sale, după prăpădul rusesc. Iar acest vrednic croat reușise, se zice, să țină farul aprins, aproape toată iarna, chiar dacă uneori, în lipsă de alt combustibil, întreținea flacăra cu niște mari cocoloașe din seu de batal, din cauza cărora era mai mereu hăituit și asediat de lupii stepei dobrogene, fiind chiar devorat de aceștia, într-o dimineață oarbă, pe când ieșise cu baltagul în pumn, ca să-și completeze proviziile.

Dar nuvela *Femeia Valahă*, atât de puțin cunoscută, n-a rămas, se pare, singurul ecou literar al călătoriilor lui Andersen prin iarăși turcica Dacia Pontica. Mai ales că unii prestigioși cercetători literari înclină să creadă că dezolantul decor al celebrei alegorii *Fetița cu chibrituri* mai păstrează evidente ecouri din scurta descindere a autorului la Kustenge, citând de obicei acest sugestiv pasaj al universalei capodopere: *Într-un sfârșit, fetița nu mai fu în stare să meargă. Se opri și se ghemui într-un colț, aflat între două case, din care una ieșea în stradă mai mult decât cealaltă. Și cu toate că își strânsese piciorușele sub dânsa, frigul o pătrundea din ce în ce mai mult. Dar nu îi venea să se ducă acasă! Și-apoi, ce, acasă la ea nu era la fel de frig? Ai ei locuiau sub un acoperiș prin care vântul sufla în voie, cu toate că îi fuseseră astupate crăpăturile cele mari cu paie și cu zdrențe, în repetate rânduri.*

Peisajul și oamenii acestui ținut căzut iar, în ghearele lacome ale turcoarației și de zăvăluie scriitorului nordic abia în cursul unei orientale călătorii în caravană, către portul danubian de la Cernavodă (*Bogazchioi*), unde urma să se îmbarce pentru Viena. Astfel, lucrurile călătorilor care mergeau la Dunăre au fost încărcate în care mari de lemn, trase de boi, iar temerarii au pornit la o zi în urma bagajelor, pentru a ajunge împreună la destinație. Expediția au făcut-o călare, pe cai vioi, muntenești,

care jucau, săreau și se băteau cu picioarele dinapoi. Convoiul era condus de fratele hangului Radicevici, preventiv înveșmântat într-o veche uniformă austriacă.

Rămășițele colosale ale Valului lui Traian, notează memorialistul, porneau chiar din marginea localității în jurul căreia se întindea o stepă verde, vălurind fără sfârșit, printre gorgane și tumuli. Prin umbra gloriei imperiale au trecut fără popas, pe lângă multe redute ruinate, din ultimul război rusesc în care se ascundeau câinii, vara, de căldură și iarna, de frig. Astfel, au ajuns după o vreme, chiar la un fel de sat valah, unde fiecare casă avea aspectul unei movile înțelenite, deși în mijloc, pe o masă granitică, se mai zăreau și câteva coloane de piatră fumurie, de la vreo biserică ortodoxă, temeinic devastată, din fuga cailor. Mai târziu, pe unde, printre neobositele iluzii din zări, numite de localnici apele morților, au întâlnit și stâncile cariate ale unui dezolant cimitir turcesc părăsit; satul fiind ars și spulberat definitiv de pe fața pământului.

Din loc în loc totuși, printre voalurile verzi ale pustietății și alte iluzii morgane, se vedeau turme de vite care, din depărtare, se înfățișau ca o tabără mare de război. Iar păstorii valahi semănau uimitor, cu dacii de pe columna traiană; căci purtau cojoace lungi de oaie, cu lâna scoasă în afară și câteo căciulă strămtă, turtită, din blanuri mărunț inelate. Părul îl purtau lung, negru și zburlit peste umeri. Și ca la o nesfârșită primejdie, toți își aninau pe sold, un topor greu, cu două tăișuri.

Ca pretutindeni, pe podișul de sub steaua de sud, apa adevărată era rară, amară și adesea inaccesibilă. Cu toate că, în arșiț-aceea de cuptor mereu încins, păstorii munteni stăteau liniștiți, în umbra cojoacelor lor grele, îmbrăcate cu lâna-n afară și rezemați pe grozavele lor ciomege ghintuite, deoarece păstrau în burdufurile lor sarmatice, un amestec de apă și dughie fiartă, menit să potolească setea numaidecât și pentru multă vreme.

Același peisaj nestatornic, însetat și în veșnică prefacere avea să-l descopere peste aproape un secol și Mihail Sadoveanu, căruia, la 1941, ruinele Histriei îi apar ca printr-o apă cea lină și-o linie de tufărișuri, dar care constată de îndată că apa cea lină nu-i apă ci doar albia originară a mării care-n soarele amiezii se visează în starea ei de demult – un miraj pentru care dobrogenii au denumirea frumoasă de „apele morților”, constatând apoi, că nici tufărișurile acelea îndepărtate nu erau, în fapt, tufărișuri, ci doar niște șiraguri de cocori ce dormitau în tihna luminii sau vegheau amenințările pustiei, cu gâtul înălțat și capul neclintit.

Până și numele locurilor sunt tot schimbătoare iluzii, observa marele povestitor român, căci în lumina cutremurată a nesfârșitelor destrămări, toponimele actuale denumesc așezări care s-au ridicat doar nălcuit deasupra ierburilor, fiind arse și spulberate de zeci de ori, ca să facă loc altor hoarde flămânde, sub o altă denumire de fiecare dată, până ce nimic n-a mai avut nicio noimă și n-a mai păstrat nicio moștenire a începuturilor, precum și orice alte legături cu cele statornice. (Mihail Sadoveanu, *Ostrovul Lupilor*).

MESERII ARHIVATE? FIERARUL DIN SLOBOZIA

Aurel BRUMĂ

...Am lucrat la chereștea, 12 cu 24, ca să am timp și de oarece agricultură, până o venit un omuleț director de i s-a pus la rânză de cei mai vechi. Și a trebuit să plec. Aici, după revoluție, toată lumea era burzluțită. Unu că vrea cal, altul căruță, și în înghesuiala aia de „vreau”, aici, la fierărie trebuia să scurtez și noaptea, după minutarul ălor de la poartă. Și erau mulți. Am dus-o în răul ăsta de multă muncă tare bine, până a venit criza. Iar criza de aici, de la fierărie, se vedea de la zi la zi: ba că unul moare, ba că altul e prea bătrân și nu mai ține cal, că, dacă-ți zic de vaci, în mahalaua asta erau vreo patruzeci-cincizeci și-acum îs trei cu-a mea cu tot. Atâta criză ce-o fost de este!

Tata meu a fost fierar. În război, pân'la Odesa, mai mult fierar decât soldat, că erau multe căruțe la armată. Și când o murit mama a dat toate sculele. Dari pe când făceam servicii a picat lapte-n pasat cu niște scule de pe la iarmaroc, cum a fost, o nicovală, o asta, o aia, și le-am pus la loc de m-am apucat cu băietul de lucru. Să-ți zică el.

- Da. Eu în putere, la 18-20 de ani, cu barosul de 12 kilograme, de atâta bătaie mi s-au zduncinat mușchii. Două săptămâni nu puteam să ridic lingura la gură. Bătaie la două ciocane. Că tata îmi explica cum să dau, așa, pang-bang, dar eu nu, făceam ping-pang și de asta. Dar când am înțeles cum cântă fierul, gata, ca lumea.

- Contează verdele, contează albastrul, contează cum duce femeia găleata pe deal. Toate contează. Nu?

- Contează calitatea materialului dar și cum îl încălzești. Dacă-l faci galbăn, moale, s-a zis. Nu mai iese nici potcoavă, nici fier de plug, scoabe sau ce ai tu de făcut, topor, fărș și alta, și alta. Vara, cât mai este oarecare campanie. Puțin tare. Iar calul, calul domnule, are patru copite, dar fiecare are altă călcătură. Și trebuie s-ajuti calul din potcoavă. Pun un adaus aici, uite-așa, ca să-i echilibrez călcătura. E oarece știință, nu? Dai un doctorat pe copită. Că la mine e ca la doctor, la avocat. Fac programări. Că, să iasă treaba bună, să fie mulțumit și calul, poți sta la unul și patru ore. Patru.

- Ți-a-i mangal de mangalagie?

- Mangalul eu îl fac. Fag și stejar dar pentru cultura generală a cui ascultă, deasupra e perjul. Are o calorie încăodată ca fagul și carpenul.

- Dar salcâmul?

- Lemn cu fibra rară nu are scofală.

- Gutuiul?

- E fibra prea deasă. Îl arzi și se carbonizează de numai-nu mai. Zero.

- La ce temperatură ajungi la arderea fierului?

- Uite asta m-a ntrebat și o doamnă când am fost de-am scos autorizație. Și i-am spus că temperatura o am în ochi. Ochiul e termometru. Dar a fost drăguț și-a trecut ea acolo ce trebuia trecut ca să nu mucegăiască hârtiile.

- Ce șansă mai are așa, în timp, o fierărie? O să dispară?

- N-are șansa asta. O secure, un topor, o balama de poartă, un fier de plug, potcoave, că de cal nu ne-om lăsa și nici el de noi, că ne scoate din nevoi. Nu, fierăria nu moare. Doar că se subție. Dar nici fierarul nu mai e fierarul care a fost. Că, uite, driftul ăsta, înainte se făcea din fiertură, iar ca să explic eu cum și ce, ne-ar trebui un butoi de vreme. Acum nu mai asudăm. Sudăm. Să modelezi un fier așa cum se modela acum 60 de ani în urmă, asta nu se mai poate. Și nu că nu s-ar și putea, dar nu mai are rost. Sudură!

- Ce numere se mai poartă la încălțările de cai?

- Păi la oameni merge de la 43, 42 până la 38. La cai rar, poate unu la sută are același număr față cu spatele. C-a venit unu de la Ciurea să-i arăt matrița de potcoave. Cum de se potrivește cu ce-a văzut el potrivit? Uite aici, i-am zis, ochiul este matrița. Căprui sau albastru, ochiul.

- Clienții în ce potcoave stau?

- Mai mici, mai mari, după buzunar, după casă sau după plăcere. Că vine unul, Nicu a lui Andrii și-mi plătește de două ori una, că așa e mai bine, zice el, altul mi-aduce săpun și prosoape. Lucrează la morgă, la tăiat morții și ce trebuie pe acolo. Meserie

serioasă și aia.

- Hai să trecem și la piatră. Prin 64 era echipă care lucra la carieră. Nimeni n-o știe, iar Dumnezeu are alte treburi, nu dă audiențe.

- Îți spun eu. În spatele grădinii mele a fost carieră. În răchiu, c-așa se spune, răchiu, că nu poți să treci cu picioru. Aici se paște caii.

- Răpă.

- Da, merge și așa, mai cu pălărie. Fănațu Popii, cum îi spune. Aveau așa, rangă, găureau aici și aici și dincolo, după ce dezgoleau felia de piatră, și o săltau ca pe cărămidă. Nu era prea greu că piatra asta era cum îi cașu. Se făceau bleahuri din bucăți de balot, se puneau de jur în jur, să nu arunce pana, și uite așa se făcea. Dacă săp sub grajd îți arăt piatra, c-am scos și eu, dar e păcat de grajd, de cimentul de legătura pietrei. Și mai era piatră la Picioru Lupului, la Cișmeaua Antoniei. Dar dumneata de ce mă tot ischitești? Ce folos ai din asta? Hai să-ți arăt cum e cu caii.

Între clipă și durată

Ilustrăm acest număr cu imagini reprezentând momente din existența scriitorului, a criticului de teatru și film și, cu precădere, a cronicarului (la propriu, la figurat) Ștefan Oprea, surprins între clipa cea repede a unor reuniuni redacționale ("hanul lui don Fănică") sau publice și răsfrângerea operei sale în durată.

Mircea Radu IACOBAN

LA SUCEVIȚA

Ziua hramului la Mănăstirea Sucevița. Oaspeți de pretutindeni, sat în sărbătoare, pensiunile pline. În întâmpinarea evenimentului și sub semnul Centenarului Marii Uniri a fost lansat albumul „Bucovina de altădată” – o reluare selectivă a ediției din 2014, apărută sub îngrijirea acelorași autori și cu aceeași fericită strădanie cărturărească privegheată de stavrofora Mihaela Cozmei, starea de la Sucevița. Deși mai restrânsă, noua ediție poate fi considerată de egală importanță, fiind de această dată accesibilă, prin preț, nu numai celor interesați de performanțe bibliofile, ci și publicului larg, iar traducerea legendelor în limbi de circulație europeană o pune la îndemâna turiștilor din străinătate, din totdeauna prezenți vara la Sucevița și mai cu seamă la hramul mănăstirii.

Este o prețioasă carte de suflet și de simțire românească. Ți se umezesc ochii răsfoind această revelatoare întâlnire cu chipurile și citirile strămoșilor nemurii în imagini cvasiinedite, echivalând, mai ales acum, în anul Centenarului, cu o lecție de istorie durată, precum și cu o invitație la neuitarea celor ce au fost datorită cărora suntem. Cartea a fost construită fotografic cu fotografii prin trudnică și îndelungă adunare de la felurite instituții

deținătoare (biblioteci, muzee, arhive, institute, societăți etc.), precum și de la persoane particulare, la care se adaugă rezultatele investigațiilor în zonă, unde și starea Cozmei și protosinghelul Marcu Petcu, coordonatorul albumului, au izbutit să identifice și să confere statut de document unor vechi fotografii altfel condamnate să rămână în veșnică uitare. Imagine cu imagine, această adevărată carte de istorie contribuie în bună măsură și la lămurirea fenomenului neasimilării în cei 243 de ani de stăpânire străină, pe parcursul cărora bucovinenii și-au păstrat cu dârzenie românitatea – credința, datinile, portul, limba – în pofida tuturor apăsărilor deznaționalizatoare. Poate-i prea directă și cumva incomodă afirmația lui Iorga potrivit căreia „Bucovina este partea cea mai bună, cea mai nobilă a Moldovei”, dar să nu uităm că savantul cunoștea amănunțit realitățile zonei, el însuși aflându-se printre satele de bucovineni care, cu zece ani înaintea Unirii de la 1918, au cutezat impresionantul pelerinaj „acasă”, la Iași, cel dintâi semnal răspicat, cu rezonanțe europene, al năzuințelor și revendicărilor bucovinenilor. Merită readus în atenție acest uitat gest premonitor, căruia Iorga însuși i-a fost cronicar, relatând în „Neamul românesc”, moment cu moment, parcursul trenului special care a trecut simbolic granița și, mai ales, primirea sărbătorească din fosta capitală moldavă. Revenind la album: fiecare fotografie poartă cu ea o poveste deslușibilă și prin corelare cu imaginea următoare. Aparent dispartate, „pozele de epocă” întregesc o impresionantă canava a dăinuirii „sub vremi” grele și înnegurate. Pare că există și un altceva unificator, mai greu de detectat, și care, până la urmă, la o privire atentă, devine marcă a expresiei fizionomiilor de la început și până la ultima filă a albumului. Ar putea-o constitui totala absență a zâmbetului, convertit arare cel mult într-un rictus blajin al sfeliilor. Și-atât. Sunt zeci și sute de chipuri: nicăieri hlizeala din selfie-urile și pozele de grup ale instantaneelor veacului XXI. Strămoșii noștri rămăneau gravi și-acasă, și la muncă, și la horă: simți că-s marcați de apăsarea unui destin. Pozează demni și încruntați, păstrând totuși firescul trăirilor sincere, profunde și responsabile. Își poartă ținuta și sumanele, și opincile, și iile cu mândrie, nu cu fală, iar severitatea încrustată în cutele frunții nu-i posomorala învinsului; citită acum, pare a înfiripa mai degrabă liniile ascunse ale faciesului de învingător. Greu, modest, năvalnic, uneori eroid, totdeauna cu demnitate, au viețuit strămoșii noștri; din păcate, așa cum observă Ștefan S. Gorovei în prefața primei ediții, „Astăzi Bucovina veacurilor medievale este uitată, Bucovina veacului XVIII este necunoscută, cea a veacului XIX rămâne neînțeleasă, iar cea de la 1918 este pierdută”. Albumul de la Sucevița constituie o reală contribuție în lupta ce se cuvine dusă împotriva uitării, oricât ar fi ea de „înscrisă-n legile omeniești”. Iar gestul editorilor se cuvine apreciat și pentru faptul că, preocupați nu numai de spectaculoasele imagini ale ctitoriilor ștefaniene, au acordat egală însemnătate în economia cărții și păstorului, și celor păstorii. Din veac și de peste veac uniți în comuniunea ce le-a vegheat dăinuirea.

CENTENAR. SCRIITORI ROMÂNI ȘI MAREA UNIRE / 1918-2018

Radu Cosmin a petrecut iarna 1916-1917 în diferite gări de pe linia ferată Iași-Dorohoi. Înviorat odată cu venirea primăverii a vizitat, iarăși în câteva rânduri, Iașiul și a perceput semnele refacerii armatei române și ale speranței de împlinire a idealului național pentru care intrasem în război.

La 10 mai 1917, sărbătorită atunci ca zi națională și a regalității, s-a desfășurat, pe câmpul de aviație de pe dealul Șorogari de lângă Iași o ceremonie festivă constând în conferirea de decorații de către monarh și defilarea trupelor Diviziei a 9-a, urmată de un spectacol la realizarea căruia au contribuit scriitorii și artiștii prezenți în Iași.

„De pe o estradă de scânduri de brad, maestrul (Alfonso) Castaldi conduce corul uriaș al celor nouă mii de ostași (ai Diviziei a 9-a), cu toate fanfarele cântând <La arme>! Fericita lui inspirație și compoziție pe cuvintele lui (Șt.O.) Iosif”. Entuziasmat, Vasile G. Morțun, președintele Adunării Deputaților, oferă maestrului Castaldi, ceasul său de aur cu lanț. Mulțimea era impresionată de îndemnul cântecului: „Ce clipe neuite de delir eroic. Pe fețele tuturor se citește ca o iluminare cerească nădejdea și credința în izbânda apropiatei noastre noi viteji” (Radu Cosmin, Exodul, 1919, p.287).

După festivitate, ministrul C.I.Istrate îl ia pe Radu Cosmin în automobil, la revenirea în oraș. Ministrul își exprimă de asemenea înaltele sentimente generate de ceremonia ce etalase o armată română refăcută: „Ce sfântă zi! Ce caldă și prietenoasă defilare, exclamă Excelența Sa. ... Prima oară în viața mea am văzut așa revistă frumoasă și înălțătoare”. Precum strămoșii romani, care citeau viitorul în zborul păsărilor, ministrul afirmă: „Totuși cocostărcii de azi sunt de bun augur. Dumnezeu ne rezervă, El, ceva bun. Toată nădejdea în el s-o avem!” (Ibidem, p.288)

În după amiaza zilei de 10 mai, la Teatrul Național din Iași are loc o reprezentație de gală în prezența Curții Regale. „Se cântă <Trăiască Regele> de elevii școlilor de ofițeri și soldați. Cântă sala întreagă. Enescu îi zice din vioară, măiestru, cum știe el! Mărioara Ventura declamă <10 Mai 1915> de Octavian Goga și <Vitejilor noștri> de Mircea Rădulescu. Se joacă apoi, poemul dramatic <Pe aicea nu se trece>. Frumoasa Mița Filoti, în rolul reginei Maria, țipă prea tare versurile muzicale ale lui Corneliu (Moldovanu) și Mircea (Rădulescu)”. În final s-a proiectat un film documentar, regina apărând pe front, în tranșee, ceea ce declanșează din nou adulația publică. „Nu mai e serbare, e apoteoză”, scrie autorul (Ibidem, pp.290-291).

Un al doilea semn revigorat pentru moralul românilor afectat de înfrângerile din 1916, a fost vizita lui Albert Thomas, ministrul francez al munțiilor. Vizita solului Franței era un semn că aliații sunt alături și susțin România, ceea ce reprezenta garanția victoriei în război și împlinirea promisiunilor de recunoaștere internațională a unirii Ardealului și Bucovinei.

La 17 mai 1917, în onoarea înaltului oaspete a avut loc, în sala Teatrului Național din Iași, o ședință festivă a parlamentului României. În așteptarea lui Albert Thomas, Radu Cosmin trece în revistă pe cei prezenți: ilustrul chirurg Ion Jianu; vine Nicolae Iorga „cu maestrul Vlahuță, care nu e deputat”; poetul Budurescu, șeful de cabinet al lui I.G.Duca; sunt prezenți „Goga, Sadoveanu, (Petre) Locusteanu, Corneliu Moldovanu, Minulescu și diverși alți iluștri”.

Octavian Goga, întors din Rusia, unde tratase și pregătise transformarea/înscriserea unor prizonieri români din armata austro-ungară în/ca voluntari ai armatei române, își povestește impresiile. „Goga începe să povestească, pe șoptite aproape, impresiile din Rusia. E slab poetul Ardealului, aproape de nerecunoscut. Are o bronșită și Sadoveanu îl sfătuiește să stea acasă câteva zile. Apoi cântărețul <Cântecelor fără țară> ne spune cum a stat și în Kiev și în Petrograd, cum s-a pus în contact cu prizonierii ardeleni aflători acolo, și cum, prin intermediul lui Fermo, ziarist foarte util, s-a pus în contact cu toți politicienii și toate personalitățile mari din Rusia.

„El mă anunța, spunea cine sunt și imediat mi se indica ora când pot găsi pe cutare personaj. Am cunoscut și pe Miliukov din vechiul regim. Ei! bine, impresia mea e că Rușii se sinchisesc foarte puțin de noi. Pe când toate popoarele aliaților ... își au comitetele lor de propagandă, noi n-avem pe nimeni. Rușii aproape nu știu ce suntem și ce vrem. Vorbesc de poporul cel mare. Eu, cât am stat, am scris câteva articole despre noi, despre chestia Ardealului, la câteva mari ziare, ba, încă, un student a ținut și o conferință despre mine. Am cunoscut și tânăra lor generație de scriitori. Aproape nu mai știu nici cum îi cheamă, nici ce au scris. N-am găsit unul mai interesant” (Ibidem, p.293-295).

„(I.G.)Duca, excelența cea mică din marele minister, cu ochelarii pe nas, cu privirea vie plină de o sănătoasă inteligență, cu mâinile nesilite și democratice întinde mâna lui Goga și Sadoveanu regretând că nu și-o poate întinde mai departe. (Petre) Locusteanu regretă și el că n-are mână lungă” (Ibidem, p.296).

În ședința festivă a parlamentului au rostit discursuri prim-ministrul I.I.C.Brătianu, președintele Camerei deputaților, V.G.Morțun, președintele Seanatului, Em.

Traian D. LAZĂR

EȘANTION LITERAR-ARTISTIC (DIN RĂZBOIUL ÎNTREGIRII) III

SEMNELE SPERANȚEI

Porumbaru și Albert Thomas. Apoi, „pe scenă, din inițiativa d-lui Iorga, se oferă marelui amic un album și un hrisov comemorativ prin care vila <Greierul> e trecută (în proprietatea) Franței, ca un câmin al francezilor ce vor trece prin Iași, oricând în țara noastră” (Ibidem, p.300).

După terminarea ședinței, în foaier, „d-l Mille mă poștește la un pahar de șampanie, care, isprăvită fiind, e înlocuită cu un vin alb și rece. Apoi, pe o bancă, între mai mulți deputați, ține în mână un număr din *Bukarester Tageblatt* tipărit în atelierele *Adevărului*, pe hârtie formatul și literele *Dimineții*. Se uită adânc, întoarce foaia pe toate fețele” (Ibidem, pp.301-302).

În teritoriul liber al țării au funcționat o serie de școli pregătitoare de ofițeri prin cursuri de scurtă durată. Cursurile acestor școli au fost urmate de tineri intelectuali, ce s-au afirmat după terminarea războiului în diferite domenii ale culturii. Printre aceștia s-au numărat: Gheorghe I Brătianu, (de la școala de artilerie din Iași), Gheorghe M. Cantacuzino, Pandrea Matei, Motaș Constantin, înaintați la gradul de sublocotenent de la 1 iunie 1917 (Monitorul Oficial, nr 73 din 27 iunie 1917, p.713). Fiul cel mare al lui Nicolae Iorga a urmat cursurile școlii de infanterie sau cavalerie din Botoșani și a luptat apoi la Mărășești (N. Iorga, *O viață de om*, Ed. Minerva, 1984, p.361).

La 7 iunie 1917, a sosit în gara Iași primul detașament al voluntarilor ardeleni și bucovineni recrutat dintre prizonierii români din armata austro-ungară aflați în Rusia. Entuziasmul a fost enorm. Prezența lor semnifică unirea la România a provinciilor românești aflate sub stăpânire austro-ungară.

A doua zi, 8 iunie, pe câmpul de aviație de pe dealul Șorogariilor, voluntarii au depus jurământ de credință regelui Ferdinand. Apoi, în Piața Unirii, în jurul statuii lui Al. I. Cuza, a avut loc o ceremonie publică, fiind prezenți voluntarii ardeleni și populația Iașiului. A vorbit mai întâi prim-ministrul I.I.C.Brătianu. „Apoi cântărețul Ardealului, Octavian Goga, sonor, cu miez și din inimă. De la inima lui la a lor – cum ar zice regina Maria. Glăsuiește inspirat poetul care, la fiecare furtună de aplauze, pune mâna dreaptă peste urechi, ca nu cumva haosul furtunii de aplauze să turbure muzica lăuntrică a inspirației” (Radu Cosmin, op., cit., pp.311-312)

În numele bucovinenilor a vorbit istoricul, prof. univ. Ion Nistor. Acesta a făcut istoricul ajungerii acestei părți a Moldovei sub stăpânire austriacă și a argumentat pentru revenirea acestei provincii la statul național român. „Moșii și părinții noștri nu pot găsi odihnă în țărâna înstrăinată. Glasul lor răsună din adâncul mormintelor și ne poruncește să lovim fără cruțare pajura blestemată, să-i luăm prada și s-o alipim din nou acolo de unde a fost răpită” (Ibidem, p.312).

În numele voluntarilor a vorbit, cu glas tare și inimă de leu, ofițerul Victor Deleu. Propoziții de mare expresivitate literară și sentimentală/de conștiință au încheiat discursul său: „Mergând înainte vom birui! Vom birui fiindcă nu sunt așa de înalți Carpații cât ne sunt inimile de înălțate”. Impactul asupra mulțimii a fost uluitor, iar Radu Cosmin îl consemnează cu fidelitate în cuvinte potrivite: „A! ce fiori sfinți de mândrie zguduie inima mulțimii! Descătușați din temnițele lui Atila, toți fiii neamului nostru de peste Carpați, se ridică parcă, în feciorul acesta trușez al Ardealului nostru martir și, cu pumnii răzbnării spre dușmanul de la granițe, îi jură pieirea.

Dumnezeule mare și sfânt, întinde-ți peste noi mâna ta cea ocrotitoare!” (Ibidem, p.312)

Voluntarii ardeleni și bucovineni (nu doar cei veniți din Rusia) au primit apoi cetățenia română. Între aceștia, Dimitrie Onciul, Ion Al George (n.1891), Octavian Tăzlăuanu (n.1876), care, în noile condiții, s-au afirmat puternic în cultura României Mari.

Ioan MILICĂ

O FAMILIE MINISTERIALĂ

Cuvântul *ministru*, însemnând 'membru al guvernului', este ruda românească a substantivului *ministre*, stabilit în vocabularul politic francez încă de la începutul secolului al XVII-lea. Urmașul lat. *minister*, 'slujitor', s-a fixat în limba presei românești încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, însă unele traduceri atestă că el pătrunsese deja în uzul învățaților cu aproape un veac înainte de anul tipăririi primelor publicații românești cu apariție regulată (1829). Lărgind puțin cadrul istoric și etimologic, se cuvine să adăugăm că în latina cultă, întrebuițată ca lingua franca de învățații din trecut, *minister* făcea pereche cu *magister*, 'stăpân'. În românește, cuplul lexical *magistru* – *ministru* nu și-a menținut stabilitatea opozitivă din limba de origine și nici în alte limbi europene nu regăsim o pereche antonimică similară celei latinești, deși, în plan conceptual, opoziția e vie, fiind redată prin alte polarizări lexice: *stăpân* – *slujitor*, *maestru* – *ucenic*, *domn* – *servitor* ș.a.

Știm că *magister* este părintele unor cuvinte precum *magistrat*, 'judecător', *magistral*, 'extraordinar', sau *magistrală*, 'cale principală de comunicație', dar mai puțin cunoscut este faptul că rom. *ministru* a dezvoltat, în limba actuală, o familie lexicală cu intensă coloratură ironică. Membrii acestei familii pot fi întâlniți în comunicarea colocvială din mediul online, iar funcția principală a recursului la respectivele cuvinte este de a satiriza lipsa de prestanță a unor înalți funcționari guvernamentali. Altfel spus, actuala familie lexicală a rom. *ministru* a rezultat din împletirea unui lanț al slăbiciunilor tranziției cu aplecarea poporului spre caricatură și vituperare. Nu e nimic neobișnuit în această străveche înclinație omenească

de a ridiculiza ineptia, cu toate că Scriptura ne învață, cu folos, că mai bine ar fi să luăm seama la bârna din propriul ochi decât la paiul din cornea altuia. Acestea fiind scrise, să purcedem la drum.

Încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, soției Excelenței Sale a început a i se zice *ministresă*. După 1880, în ziare precum „România liberă”, cuvântul *ministresă*, o naturalizare a fr. *ministresse*, a fost întrebuițat în registrul formal pentru a le denumi pe soțiile de (prim-)miniștri. Tot cam pe atunci și-a făcut simțită prezența în uz și forma *ministreasă*, etichetată ca termen familiar și ironic cu înțelesul 'soție de ministru', tot așa cum nevestei de colonel i s-a spus coloneleasă, iar celei de general, generăleasă.

După încă o sută de ani, aceleași cuvinte s-au folosit pentru a face referire la doamnele numite pe post de ministru. De altfel, într-un articol publicat în „România literară” (nr. 48/2004), Rodica Zafiu arăta că jocul utilizării formelor de feminin pentru desemnări de profesii a lansat competiția de uz între *ministră*, *ministreasă* și *ministroaică*, ultimele două forme având nuanțare pronunțat peiorativă, motiv pentru care au fost vehiculate în presa satirică și în comunicarea familiară prin intermediul internetului (de unde le-am și cules). Acestea li se adaugă o creație hazlie de ultimă generație, efemerida *ministresată*, rezultată din ecuația *ministreasă* + *stresată*. O ministră stresată e o ministresată.

Procesul de feminizare ilustrat de seria *ministră* → *ministre(a)să* → *ministresată* a viruat și forma de masculin, astfel încât paralela substantivală *ministra* / *ministresa* a fost completată cu paralela *ministrul* / *ministresul*. Logica e fără greș: după cum *ministresa* e imaginată ca o ministră mai bărbată, mai din popor, tot astfel și *ministresul* e un ministru mai delicat, mai efeminat. De altfel, unii dintre bărbații care au ocupat posturi ministeriale au inspirat setul cel mai dezvoltat de derivate cu sufixe diminutive: *ministraș*, *ministrel*, *ministrică*. Formele de masculin admit și realizări la feminin. *Ministrea* și *ministrica* pot fi aflate în comunicarea online, cu ajutorul domnului Google. În convergență cu modelul hipocoristic reflectat de perechi precum *Dorel* / *dorei* și *Gigel* / *gigei*, cel mai bun randament satiric îl are perechea sing. *ministrel* – pl. *ministrei*.

Nu doar diminutivele exprimă micimea. *Ministroiul*, deși pare mare, e tot mic. De fapt, e ca un viteaz de poveste, dar întors pe dos, adică „mare la stat și mic la sfat”. Mic e și *ministrache*, erou al zilelor noastre ce amintește de „Gagamiță” Dandanache, binecunoscutul senior politic al lui Caragiale.

Am păstrat delicatetele ca desert al acestui festin lexical ministerial. Dacă renunțăm pentru moment la ecuația corectă de alcătuire a formei *ministru*, adică subst. *ministru* + suf. -*uș*, am putea observa un traseu interpretativ mai bogat în subînțelesuri. La fel de bine, formele *ministruș* și *ministruță* ar putea fi interpretate în cheie „pășărească” de vorbitorii actuali de limbă română. Având ca izvor imaginea idiomatică a struțului care și-ar ascunde capul în nisip, un *ministruș* nu ar fi altceva decât o făptură de mici dimensiuni care, la ceas de primejdie, ar aplica tactica defensivă a struțului. Ceea ce pentru lingvist pare curată erezie lexical-formativă, *mini*+*struș*, pentru vorbitor e un spumos joc de cuvinte. Aceeași aromă zoologică răzbate și din formele caustice *ministref* și *ministreață*, întrebuițate ocazional pentru a denumi câte un ministru de parte bărbătească, respectiv femeiască. În acest caz, contaminarea e cât se poate de evidentă și de percutantă în plan expresiv: *ministru* + *mistref* = *ministref*. Le rezerv cititorilor bucuria de a contempla detaliile conotative ale acestei încrucișări lexice de tip suin.

În sfârșit, trecem de la concret la abstract, pentru a sublinia pertința distincțiilor stilistice pe care vorbitorii de limbă română le imprimă, în anumite condiții, unor înțelesuri lexice. Pusă în slujba interesului public, perioada petrecută de cineva la conducerea unui minister se numește *ministeriat*. Nu am născocit noi denumirea, ci am luat-o de-a gata din vocabularul politic al libertății, egalității și fraternității, adică de la francezi. Totuși, nu tot ministeriatul e de succes, nu orice ocupant al fotoliului de ministru este și om de stat, în înțelesul deplin al cuvântului. În fond, distanțele dintre realități și cuvinte nu au fost niciodată măsurabile cu precizie matematică. Așadar, cum ar putea fi denumită realitatea exasperantă precum un ministeriat eșuat, păpușeria guvernamentală sau ineptia de rang ministerial? Iată o întrebare la care românii prezentului au găsit deja ca răspuns un cuvânt suplu, suculent și percutant: *ministreală*.

omul gramatical

Laura Carmen CUȚITARU

MESAJE CĂTRE ALTE LUMI

Poate cititorul își mai amintește că, exact cu un an în urmă, în numărul din august al „Cronicii vechi”, scriam despre problemele lingvistice puse de filmul american *Arrival/Primul contact*, în care, în condițiile unei întâlniri de gradul întâi, protagonistă e chemată să descifreze limba unei specii extraterestre. În articolul de față aș vrea să prezint problema comunicării cosmice dintr-un punct de vedere mai larg, întrucât, în ciuda unei impresii generale potrivit căreia e inutil să încerci să comunici cu extraterestrii atâta timp cât nimeni nu a văzut vreunul, de câteva decenii încoace se fac eforturi în această direcție.

De fapt, aș remarca *dublul* sens al acestor eforturi: dacă stăm să ne gândim că un canal de comunicare deschis pentru mesaje presupune două entități – omul, la un capăt, și extraterestrul, la celălalt capăt –, atunci o parte a cercetării se va concentra asupra întrebării „poate omul înțelege limba lui ET?”, iar cealaltă parte a cercetării se va concentra asupra întrebării „poate omul să se facă înțeles de ET?”. Excluzând cazul ideal în care omul și ET sunt *la fel* de inteligenți, în prima direcție se speră că *omul* este destul de inteligent, în a doua – că *ET* este destul de inteligent.

La întrebarea dacă omul ar fi în stare să înțeleagă limba extraterestrilor mă voi referi în articolul din numărul viitor. Astăzi voi descrie un exemplu de efort științific de a face gândirea umană accesibilă extraterestrilor, o întreprindere extrem de anevoioasă din moment ce, în cadrul speciei noastre, ne facem cunoscută gândirea prin limbaj și nu altfel (telepatic, să zicem). Aceasta înseamnă că problema se pune în cu totul alți termeni decât învățarea/predarea unei limbi străine, proces în care respectăm convenția de a numi într-un fel și nu în altul obiecte, acțiuni, fenomene etc. pe care le cunoaștem cu toții ca realități ale lumii/planetei noastre. În comunicarea cu ET, la distanță, nu există posibilitatea prezentării unui obiect din lumea naturală în asociere cu o emisie sonoră (cuvântul rostit) sau simboluri grafice (cuvântul scris) – și chiar în cazul unei întâlniri *tête-à-tête* cu ET, tot nu putem presupune automat că entitatea dispune de aparat fonator! De aici rezultă că trebuie să ne transpunem gândirea tot într-un fel de limbaj, de cod, pe care apoi să-l transmitem în spațiu.

O încercare celebră în acest sens este limba *Lincos* (de la sintagma latinească *lingua cosmica*), construită în anii 1960 de matematicianul olandez Hans Freudenthal, profesor la Universitatea din Utrecht. Savantul pleacă de la următoarea premisă: trebuie transmis prin unde radio un cod în care să fie stabilite legături cât mai evidente între simboluri și concepte generale, cu creșterea treptată a gradului de complexitate.

Făcând o paranteză, să precizăm că și codul Morse este un cod din comunicațiile radio, dar el nu poate fi folosit în transmisiunile cosmice pentru că se bazează pe simboluri

lingvistice (și pe cifrele de la 0 la 9): sunetele sunt pulsații scurte sau lungi, iar literelor le corespunde un punct (care e socotit o unitate) sau o linie (socotită trei unități). De exemplu, **A** este punct și linie . _ , **B** este _ . . . , **C** este _ . _ . , și așa mai departe. Literelor sunt despărțite de un spațiu de trei unități (reprezentate audio ca momente de pauză, de tăcere), iar cuvintele de șapte. Prin înlocuirea sevențelor de semne cu literele corespunzătoare se obțin cuvinte într-o anumită limbă. Chiar dacă toată omenirea ar vorbi o singură limbă (și nu circa 7000, câte se estimează a exista în prezent), care ar putea fi transmisă radio printr-un cod de tip Morse, descifrarea acesteia ar fi o sarcină insurmontabilă pentru ET deoarece nici un cuvânt nu transmite *implicit* informație despre obiectul pe care îl numește. Limba este o convenție socială, ea nu descrie natural, automat, nimic.

De aceea, lui Freudenthal i s-a părut cel mai simplu să apeleze la noțiuni de bază descrise cu ajutorul simbolurilor din *aritmetică*, iar aceste noțiuni să fie transmise cu ajutorul unui alfabet gen Morse, format din semnale de diverse durate. Mai întâi se predau numerele naturale (de la 1 la 9) printr-o serie de pulsații repetate, separate de pauze. Apoi se predă conceptul de *mărime* (*mai mare*, *mai mic*, *egalitate*, *inegalitate*), fiecare nou simbol introdus fiind separat de celelalte prin pauze mai lungi, care să semnaleze noitatea:

....>...
...<...
...=...
...≠...
...+...
...-...
...x...
...÷...

Apoi conceptul de *adăugare* și *scădere* astfel:

...+... =...
...-... =...

Apoi se introduce scrierea numerelor în sistemul binar:

..=1
...=10
....=11
.....=100
.....=101
.....=110 etc.

Urmează adunarea, scăderea, înmulțirea, împărțirea, noțiunea de *variabilă* și cea opusă ei, de *constantă*. Implicația e semnalată de simbolul → prin relațiile de tip $a > 100 \rightarrow a > 10$. Introducerea unei întrebări, prin simbolul ? se face prin transmiterea conceptului de *mărime necunoscută*, anume prin lăsarea unei expresii matematice nerezolvată. Conceptul de *nimic*, de *zero*, e introdus ușor:

11-1=10
11-10=1
11-11=0

Se observă că, pe de o parte, în această metodă, simbolurile împreună cu semnificația lor rezultă *numai din*

exemple, deci trebuie date suficient de multe ca să nu existe probleme de interpretare. Pe de altă parte, fiecare informație nouă trebuie să se bazeze *numai* pe ceea ce a fost predat anterior, astfel încât, la orice moment *n* al „cursului”, cantitatea de informație să fie egală cu cantitatea de informație predată la momentul *n-1* plus o *singură unitate* de informație.

Freudenthal continuă prin construirea întregii aritmetici, urmată de secțiunea a doua în care se predau noțiuni legate de timp, de o a treia care descrie comportamentul, și de o a patra care introduce noțiuni legate de spațiu, mișcare, masă, diverse capitole din fizică și tehnică precum și teoria relativității restrânse. Cartea este prima dintr-o serie planificată inițial de autor, dar neconcretizată vreodată.

De o complexitate crescândă uluitoare, accesibilă numai celor înalt specializați din domeniul matematicii și al logicii matematice, limba *Lincos* e un exemplu de cod constrâns să funcționeze în limitele logicii umane și în condițiile existenței unui simplu canal de comunicare radio.

Dar, citind și încercând să înțeleg acest proiect, nu pot să nu (mă)întreb: *nu cumva înțelegem sistemul Lincos doar dacă avem, în minte, pre-stabilite, prin educația noastră matematică școlară, asocierile exacte dintre un simbol matematic și sensul său?* Pentru că totul pare evident dacă ai deja în cap noțiunile. Când lucrurile devin tot mai complicate și nu mai înțelegi, având nevoie de cunoștințe avansate de logică matematică, atunci este pus sub semnul întrebării rezultatul unui efort bazat pe predarea de cunoștințe doar prin exemple și nu prin explicații. Dacă un pământean simplu înțelege *Lincos* în funcție de pregătirea lui matematică, și *nu în mod natural* (de exemplu, așa cum un copil mic intuiește conceptul de „mai mult” privind și comparând două biberone identice umplute cu cantități diferite de lapte), la ce să te aștepți de la ET?

A folosit la ceva codul acesta? În 1999, niște astrofizicieni canadieni au transmis către stelele apropiate un mesaj codificat în *Lincos*. Să mai adaug că nu au primit nici un răspuns, deocamdată? Dar mai așteptăm, vom trăi și vom vedea.

Mircea CIUBOTARU

„MISTERELE” ONOMASTICE ALE IAȘILOR (XLVI)

Sărăria! Minunată îngemănare a banalității absolute cu vecinica ei pomenire în vorbirea cea de toate zilele a ieșenilor, de vreo jumătate de mileniu, de azi și până la sfârșitul cel ce va fi. Denumire glorioasă, în amintirea nevoilor primare ale foșgăielii umane, mai presus de fapte culturale, școli și academii, arte și poezie. Văd cu fantazarea minții (Dară ochiu-nchis afară înlăuntru se deșteaptă) străvechea sărărie, un medean prăfuit, niște șoproane și magazii adăpostind măgle vinete de drobi de sare, țigani domnești descărcând și tăbărcind, cărăuși beți, care mocănești și boi osteniți, săteni în trecere prin Târgul Boilor sau prin Târgul Făinii, zăbovind pentru a cumpăra și câțiva bolovani, găleți de sare mărunță sau sfărâmături (sare de coteț), târgoveți asemenea, negustori cu dugheni de băcălie, pitari, chelari boierești, paznici și slujbași ai domniei supraveghind vămuirea și taxarea mărfii vândute sau dirijând harabalele spre beciurile de la Curte și spre mănăstiri, pentru refacerea proviziilor de sare. Cantitățile de sare care intrau în Iași, fie direct la mănăstiri, la Spitalul Sf. Spiridon (după 1759) și la Curte, fie în depozitul din Sărărie, erau foarte mari. De pildă, în anul 1588, numai la Mănăstirea Galata se aflau 1100 drobi de sare (Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași* – DIOI, I, p. 52), iar în 1733 iunie 8 Constandin Nicolae Mavrocordat întărea și înnoia Sf. Mormânt un obroc (danie) de sare de la Ocna domnească, câte 150 de <stânjeni> (corect, steții) pe an, care urmau să fie preluați de egumenul de la Galata (Ioan Caproșu, DIOI, IV, p. 124). Mănăstirea Sf. Vineri avea și ea, în anul 1738, un obroc de 100 steții de sare anual, din care o parte trebuia transportată la un metoc din Tarigrad al Mănăstirii Sinai (*Ibidem*, p. 243), iar la 31 octombrie 1741 se poruncește cămărașilor de Ocna să trimită la beciul gospod 300 drobi de sare, de câte 30 oca drobul, adică 9000 de oca (*Ibidem*, V, p. 54), ceea ce echivalează cu cca 11 tone (oca = 1,271 kg). Un mister colateral temei noastre este această veche măsură de greutate, **steția**, de care nu a avut știință învățatul Nicolae Stoicescu, în bine documentata sa lucrare *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României* (1971), și nici dicționarele limbii noastre nu s-au învrednicit să găsească termenul și să-i dezbrace sensul. Nu l-a mai știut nici măcar bătrânul T. Codrescu, primul editor al documentului din 1733 (e drept, după o copie), care a lăsat loc liber pentru această vorbă uitată, și nici părintele Paul Mihailovici, care, găsind originalul, a crezut că vede acolo cuvântul, nepotrivit, *stânjeni*. Dar fiindcă nu am luat eu în arendă venitul cântarelor, pe care de la o vreme (secolul al XVIII-lea) îl încasau Eforia Spitalului Sf. Spiridon și apoi Eforiile orașelor, nu intru în detaliile calculelor acestei unități de greutate, pe care sursele citate de istoricii exploatarei sării (T.G. Bulat, D. Vitcu, Cristian N. Apetrei) o arată a fi jumătate de drob mare (de cca 65-80 de ocale). Sunt mulțumit acum doar de cântărirea unei vocabule bune de adăugat, ca danie, dicționarului academic românesc, urmând ca pentru etimologia lexemului *steție* să pretind un fărtaș de citare bibliografică. Ca și în lexicografie, era și mai este de lucru, nu ușor, în acest măreț domeniu al garantului în timp al murăturilor și brânzei dacice: extragere, transport,

depozitare, vânzare, cu câștig (cândva monopol domnesc) pe măsură, deși sarea era marfa cea mai ieftină, dar și cea mai necesară, deci cu deverul maxim. În anul 1777, o oca de sare costa 3 bani sau o para, cât o oca de ceapă sau o pâine (*Sămile Vistieriei Țării Moldovei*, ed. Ioan Caproșu, I, p. 520).

Când se va fi făcut mai întâi depozitul de sare din Iași nu putem ști, dar în secolul al XVI-lea, poate după stabilirea domniei aici (în vremea lui Alexandru Lăpușeanul), nu e prea devreme. Oricum, în a doua jumătate a veacului următor, deja exista o sărărie pe un nou amplasament, în aceeași zonă, de vreme ce este pomenită sărăria veche. Avem indicii sigure pentru a localiza primul depozit mai exact decât a propus C. Cihodaru, care l-a presupus când la capătul Podului Vechi (apoi Str. Costachi Negri), la intersecția cu Târgul Făinii (*Istoria orașului Iași*, 1980, p. 98), când mai la deal de capătul de sus al Uliței Curelari (*Ibidem*, *Plumul orașului Iași în sec. XVII*). Locuri de casă cu pivnițe și dughene aflate în litigii, cumpărate sau dăruite se aflau pe Ulița Nouă, la Sărăria Veche (DIOI, II, p. 518, a. 1682, prima atestare a denumirii), „la capul Podului îi Hagioaie, din gios, despre Sărăria cea Veche” (*Ibidem*, p. 520, a. 1683), „în capul uliței unde se împreună de merge drumul spre Târgul Boilor, unde merge la Hagioaie și este despre Sărăria cea Veche” (*Ibidem*, p. 521, a. 1683), „la Sărărie ceea Veche, pe Ulița Hagioaie ce merge la Târgul Făinii” (*Ibidem*, III, p. 430, a. 1715). Așadar, vechea sărărie a fost în capătul Bd. Independenței de astăzi, lângă colțul de nord-est al zidului de incintă a Mănăstirii Golia și la capătul de sus al străzii actuale Constantin Stere. Pot avansa ipoteza că această sărărie a fost desființată pentru a se elibera locul de lângă zidul noii mănăstiri, construit la 1667, și mutat peste uliță, în perimetrul viitoare case Bașotă (de după anul 1800). Referințe la alte proprietăți vecine probează noul amplasament al depozitului de sare. Astfel, o casă de lângă biserica Curălarilor era în marginea drumului de la Sărărie la Târgul Boilor (*Ibidem*, V, p. 330, a. 1747), iar o măturie pentru un loc de lângă Școala Jidovească (Sinagoga mare) menționa într-o hartă închipuitoare a locului, de la 1791, „drumul săpat ce pogoară de la Sărării” (*Ibidem*, IX, p. 23), care este Str. Bașotă de astăzi.

Nu avem știri nici despre sfârșitul sărăriei celei noi, întâmplat treptat, poate după mijlocul veacului al XVIII-lea. Așa cum s-a petrecut cu toate locurile de veche târguală din Iași, terenul a fost ocupat de dughene și case, trecute apoi din mână în mână, până au ajuns în proprietatea logofătului Anastasie Bașotă, care le-a demolat și a clădit în anul 1838 casa ce dăinuie până în prezent. O asemenea tranzacție a fost vânzarea unei case de pe Ulița Sărăriei, din 6 iunie 1798 (*Ibidem*, X, p. 175-176), documentul fiind păstrat între actele casei Bașotă. Amintirea celor două sărării va fi conservată pentru viitorime de **Ulița (Strada) Sărărie(i)**. Mai întâi, prin secolul al XVII-lea, Ulița Sărărie (*Ibidem*, II, p. 306, a. 1671, prima atestare) era scurtul tronson dintre capetele de est ale Uliței Hagioaiei și Uliței Goliei, în continuarea Uliței Făinii. I se spunea și *Ulița Ocni* (*Ibidem*, III, p. 484, a. 1718, mențiune unică). De la capătul Uliței Curălarilor în sus, în

afara vetrei târgului continua drumul care era denumit în perifrază tipic populară „drumul ce merge de la Sărărie la Târgul Boilor” (*Ibidem*, V, p. 418, a. 1751) sau „drumul ce vine de la Târgul Boilor spre Sărărie” (*Ibidem*, p. 456, a. 1752). Până târziu, către sfârșitul veacului s-a menținut în uz acest mod de desemnare: „drumul ce vine de la Târgul Făinii prin Sărărie și merge în sus la deal în Târgul Boilor” (*Ibidem*, VIII, p. 41, a. 1781), în concurență cu sintagma genitivală *Drumul Sărăriei* (*Ibidem*, IV, p. 301, a. 1740; V, p. 516, a. 1754; VIII, p. 292, a. 1784), care deja înlocuia treptat cealaltă veche denumire *Drumul Hotinului*.

Din secolul al XVII-lea, probabil, calea principală de ieșire din Iași spre Hotin era pe traseul de la Sărărie spre Târgul Boilor, trecea de Biserica Vulpii și cobora spre dreapta, pe strada actuală Mihai Cerchez, traversa Căcaina, intra pe șoseaua de azi Albineț, apoi prin Șorogari, pe valea Cricului, străbătea moșia Posadnici, ajungea la Stânca Roznovanului și se îndrepta spre Sculeni. Nu exista nici măcar în veacul al XVIII-lea o străpungere spre nord, pe Str. Sărăriei actuală, până la capătul ei, cum se vede clar în Planul iconografic al orașului Iași al lui J. de Bajardi din 1819. În câteva cercetări hotarnice din preajma Târgului Boilor, a mecetului turcilor și a Bisericii Vulpii, este menționat *Drumul Hotinului* (DIOI, VII, a. 1779, p. 526; VIII, p. 281, a. 1784; p. 480, a. 1786; IX, p. 27, a. 1791), așadar traseul Str. Sărăriei în acea zonă. Din aceeași perioadă, denumirea *Drumul Hotinului* de pe parcursul din vale al drumului, de pe Căcaina (*Ibidem*, VII, p. 655, a. 1780; VIII, p. 411, a. 1785), va fi preluată și extinsă la ulița care se numește astăzi *Str. Hotin*, ce începe de la capătul Str. Curelari și se unește cu Str. Albineț (loc pe ulița Hotin, aproape de biserica Sf. Pantelimon, în „Foaea sătească” – FoS, 1846, p. 324). După anul 1800, numele Sărăriei se extinde spre nord, desemnează treptat partea de sud a mahalalei Muntenimea de Jos, apoi partea de est a Muntenimei de Mijloc (Muntenimea de Mijloc ce-i zic și Sărărie, în „Buletinul. Foae oficială” – BFO, 1852, p. 225; Mahalaua Sărăriei în târgul zis din vechi al boilor, în BFO, 1851, p. 185; loc în mahalaua Sărărie, lângă biserica Sf. Haralambie, în BFO, 1855, p. 282; linia rohatcei despre Mahalaua Sărăriei, în BFO, 1845, p. 334) și înlocuiește fostul hodonim *Drumul Hotinului* (Drumul numit al Hotinului, din mahalaua Muntenimea de Mijloc, în FoS, 1842, p. 186, și ulița Sărăriei, cu drumul Hotinului, în mahalaua Muntenimea de Mijloc, în BFO, 1858, p. 445; Ulița Sărăriei până la rohatcă, în Planul topografic al orașului Iași al lui Joseph Raschek, 1844).

Un soi de luptă de supraviețuire a numelor de locuri, în neostoită concurență de notorietate și neuitare, descifrez și în povestea obscură a sării de la Iași. Cu tot cu drobul ei de inofensivă ignoranță colectivă.

Casa Bașotă (1838). Latura dinspre Str. Bașotă

Ina CHIRILĂ

CASA LUI GH. Ghibănescu, SPAȚIU AL MEMORIEI LOCALE

In imediata proximitate a bisericii cu hramul Pogorărea Sf. Duh, numită și „Curelari”, din Sărărie, în mijlocul unei grădini străjuită de arbori seculari, stă astăzi ascunsă parcă de ochii trecătorilor o casă veche, foarte degradată, cu anexe înșirate într-o curte imensă, cu cel puțin patru căi de acces, dovadă că este locuită de mai multe familii. Puțini sunt cei care știu că acest loc poartă o fărâmbă din istoria orașului Iași și că mai bine de o jumătate de secol a aparținut familiei lui Gh. Ghibănescu (1864-1936). Editor a mii de documente adunate în cunoscutele colecții de *Surete și izvoade* (25 vol.), *Ispisoace și zapise* (12 vol.), director al primelor reviste de istorie din Iași, „T. Codrescu” și „Ioan Neculce”, redactor și publicist, colaborator la zeci de ziare locale și naționale, autor a sute de studii istorice despre locuri, case și monumente din orașul Iași, din țară, Basarabia și Bucovina, Ghibănescu nu a povestit în amintirile sale nimic despre propria-i casă, deși aici își avea biroul de lucru, imensa colecție de documente și biblioteca descrise cu măiestrie de

Aurel Leon peste ani. „În biroul lui moș Ghibănuță colbul rafturilor și al vrafurilor de hârtoage miroase ca la moș Ghiță Kirileanu de la Piatra Neamț, dar carii cîntă altfel. Au un sunet plăcut, către albul argintului, către pilitul orfevierului ce migălește un filigran răbdător. Poate că de aceea-mi place să întărzii adesea în biroul vătuit de umbre și sufocat de rafturi. [...] Îmi place mai mult să-i vizitez casa. Să stau uitat în jilțul din alt veac, cu motocei și canafuri pe care le-au jerpelit pisici demult moarte și să tac. [...] Prin geamul deschis, aromele nukului luptă cu setea colbului adormit pe titluri”. Interesul pentru spațiul său locativ este stimulat de faptul că acest vechi imobil poate avea el însuși o istorie aparte, care merită dezvăluită, măcar în memoria ilustrului său proprietar. Păcat doar că, grădina fiind invadată azi de vegetație, nu am putut oferi cititorilor imaginea integrală actuală a fațadei casei, cu vădite semne de degradare.

Gh. Ghibănescu s-a născut în satul Gugești, din ținutul Fălciu, azi jud. Vaslui, a copilărit la Huși, unde a urmat

și Seminarul, devenind apoi elev al Seminarului de la Socola. După absolvirea Facultății de Litere din Iași, a fost profesor la Bârlad, unde a ocupat catedra de limbă română la Școala Normală timp de patru ani, apoi a revenit la Iași, în 1889. Nu se știe exact unde a locuit Gh. Ghibănescu în anii următori și imediat după căsătoria sa (în 1891) cu Rozalia Teodor. Bănuim că cei doi tineri soți au stat o vreme în casa mamei soției, din Strada de Jos, nr. 27². Din 1902, familia Ghibănescu se muta în Sărărie, în generoasa casă așezată la intersecția străzilor Rafael și Curelari. Imobilul a fost cumpărat cu tot cu anexe și teren, în martie 1902, de la Maria și Mihail Enea (angajat la CFR) cu suma de 31.000³ lei, pentru care soții Ghibănescu au făcut un împrumut de 10.000 lei pentru 14 ani de la Elena Vărgolici, soția profesorului Ștefan Vărgolici, întreaga sumă fiind achitată în 1913⁴. Casa avea mai multe odăi, fiecare fiind amenajată pe culori, în funcție de destinație. (continuare în pag. 22)

Maria Trandafir

ÎN CLEPSIDRĂ

Romanul lui Norman Manea, *Zilele și jocul*, se concentrează asupra luptei ființei cu sine și cu o societate bolnavă, dar și asupra existenței fără orizont, trăită în umbra iluziilor, rareori și scurt timp luminate de un vis ce ar fi putut fi realitate.

Tot ce povestește naratorul în mod egal, cu un fel de indiferență deictică, se întâmplă într-un oraș oarecare, tocmai pentru a sugera că faptele se pot petrece oricând și oriunde; sunt tirani și delatori, ipocriți și parveniți, profitori de funcții, după sistemul „e de-ai noștri, trebuie ajutat” dar, mai ales, Învingători – odioși și Învinși – geniali.

Titlul romanului își dezvăluie semnificațiile de-a lungul lecturii. Lui Ben Despina, un tânăr arhitect repartizat la Institutul de Arhitectură din oraș, îi aparțin Zilele strivitoare de suflet, de elanuri, de voință, prin monotonia lor, zile al căror gol era terorizant pentru tânărul care avea impresia că orele stăteau încremenite într-o cumișenie dospită în plictiseală; alteori treceau, dar fără nicio lumină, fără speranțe, fără bucurii, fiind exasperante prin scurgerea lor indiferentă, asemănătoare nisipului din clepsidră, segmentând veșnicia. Prin și printre aceste fragmente de timp trebuie să treacă Ben Despina, care vorbește despre alții, despre sine și cu sine. Dar cui aparține Jocul, în acest roman de o tristețe angoasată? Este, în primul rând, jocul suprem „de-a viața”, cu jucători aflați sub zodia destinului și în care nu sunt câștigători. Ben Despina și doctorul Senic sunt implicați în jocul „de-a șoarecele și pisica”, pândă lor este reciprocă, doctorul încercând să-l încolțească pe fostul iubit al soției sale, pentru a-l face să spună ceva despre relația cu aceasta, în timp ce arhitectul îi pânđește mimica, gesturile, vorbele, întrebându-se ce a putut-o determina pe Alina să-l accepte ca soț. Alina Senic se joacă „de-a v-ați ascunselea” cu Ben: îl ispășește pe acesta cu toată splendoarea ei de femeie, pentru ca mai apoi să fie de negăsit; i se oferă și se retrage. Ben, care trăise înfrigorat amintirile, realizează că s-a eliberat de obsesia tiranică a iubirii lor dramatice. În jocul „prinde-mă dacă poți”, îl implică Mara, fată bizară, care îl face pe arhitect să măsoare timpul între absența și prezența ei; pentru Mara, arhitectul și-a părăsit locul de muncă, cerând un post la Universitatea din București, vrând să-i fie aproape; dar nu e în stare să țină pasul cu tinerețea ei exuberantă, cu plecările și revenirile ei, neputând s-o prindă din urmă. Altfel spus, Ben nu va câștiga niciun joc, partenerii lui s-au dovedit nedemni de încredere, trădându-l, într-un fel sau altul.

Nu se poate vorbi de o acțiune propriu-zisă în acest roman, naratorul oprindu-se asupra unor întâmplări aparent fără nicio legătură între ele: o vizită la familia Alinei, o înfruntare cu doctorul Senic, o ieșire la un restaurant cu o colegă, o altă vizită la prietenul Dinu Drogeanu, care îi arată o scrisoare „dadaistă și impertinentă” de la Filip, prietenul lor comun, participarea la o ședință de sindicat, plimbări singuratic pe străzi pustii. Doar întâlnirea cu Buiciu, șeful cel mare al orașului, l-a surprins; cumpănirea, seriozitatea, viclenia, și mai ales familiaritatea acestuia (i-a anulat inițiativa de a spune adevărul despre poliștii care l-a agresat), îl fac să realizeze faptul că era victima unui scenariu al copoilor, ce urmăreau să-și intimideze „prada” sau să-i descurajeze pe îndrăzneți.

Romanul dezvoltă, printr-o tulburătoare confesiune, tema destinului, ilustrată prin viața celor trei foarte buni prieteni din liceu, pe care soarta i-a despărțit: Ben Despina, Filip Edu și Dinu Drogeanu au amănât mereu întâlnirea cu ei înșiși. Filip a plecat în străinătate, având curajul desprinderii de familia lui bogată, pentru a asculta pulsul fratern al semenilor; devenise „bolnav” de cărți, scria prietenilor, cărora li se adresa cu numele personajelor care l-au fascinat, scrisori lungi (de câte 50 de pagini), care lăsau impresia de mixtum compositum; dar se simte din acestea neliniștea unui suflet agitat, decis să găsească un scop vieții. Pentru Ben, scrisorile aveau energia unui dialog, semn de vitalitate sau de fericire. Alt destin este al lui Dinu Drogeanu; după ce fost dat afară din UTC, datorită problemelor politice ale tatălui său, a urmat arhitectura, fără să spună nimănui prin ce-a trecut, așșănd o răceală aristocratică, fiind amator de călătorii, de muzică, de tablouri, de lecturi; nu părea afectat de mediocritatea biroului de arhitectură în care ajunsese. Nimeni nu știa dacă era fericit sau nefericit. Accentul relației cade pe destinul lui Ben Despina, care, pentru cei din jur, era un tip fragil psihic, nehotărât, inteligent, poate senzual, un contemplativ, „cam leneș, cam laș, relativ onest, dar lipsindu-i defectele capitale”. Ben însuși va mărturisi: „sunt de toate, dar cine sunt?”; „sunt în același loc, dar nu sunt același”. Încercarea deznădăjduită, dureroasă, dramatică de a se regăsi este partea de rezistență a romanului, ce pune în lumină capacitatea de fin analist a lui Norman Manea, implicat în suferința personajului său. Dintre multele euri care locuiau în sufletul lui Ben, unul, pe

care l-a renegat mereu, nu i-a permis să fie fericit și să se simtă liber, cum și-ar fi dorit; era acela în care a rămas închisă trădarea unui prieten (Drogeanu), pentru a ieși la suprafață odată cu învingătorii, chiar dacă „scârbit, poticnit, pocnit”, cu vinovăția care persista, cu eșuarea în dragoste, cu aspirațiile neîmplinite. Sufletul său a devenit o „vizuină personală”, în care s-a retras, vorbind despre sine ca despre o persoană străină: fugăr ce dispăruse, temerar pieton, rătăcit al unei nopți, înstrăinatul de sine, domnul singur. În toate încercările de a se regăsi, într-o riscantă tentativă de a se înțelege pe sine și de a-și motiva faptele, luciditatea nu l-a părăsit, privind cu atenție în jur, observând birocrăția, lichelismul supunerii, meschinăria micilor ipocrizii, devenite „eczeme omenesti care s-au lipit de oameni”. Știa că are nevoie de îndrăzneală pentru a o lua de la capăt, pentru a apela la un alt eu care să nu-i permită să rămână înrădăcinat în disperare și care să-i dea o șansă la fericire. Drumul eroului către sine, ca „lungul drum al zilei către noapte”, este urmărit de narator cu înțelegerea, cu durerea și finețea cuvenite problemelor sufletești. Profundele procese de conștiință nu i-au permis să sperie, să caute libertatea (în care ar fi trebuit să ne naștem cu toții), să trăiască normal, temându-se, în același timp, de normalitate. Dacă la Kafka, putem vorbi de parabola ușilor închise, la Norman Manea se definește o parabolă a ferestrelor deschise (spre interior); deschise spre exterior, ar fi putut sugera o posibilă evadare din mediul sufocant; tocmai de aceea, ferestrele devin o obsesie a eroului care, în lungile și dese plimbări singuratic, le privea, pentru a vedea, totuși, viața; formele întrezărite în rama ferestrelor se transformau miraculos în fături feminine, cu priviri insinuante, cu zâmbete îmbietoare, cu poziții ispititoare ale trupurilor; dincolo de geamuri, observa aceleași chipuri multiplicat: copii ce-și făceau lecțiile, mame care pregăteau cina, bunici care împleteau, tați care citeau ziarul; îl apuca atunci spaima indicibilă de o asemenea existență ce i se părea strivitoare, simțind, totuși, timid, dorința de a avea o casă cu suflet. Însingurarea eroului se datora faptului că nu se simțea liber, fiindcă doar libertatea i-ar fi dat ființei sale traumatizate (care și-a asumat greșelile pentru care nu s-a putut ierta) echilibrul dorit. Pentru el, adevărul era durere, căci acesta cuprinde: sila „de zile egale, de pânțece sătule, de banalitate”, oboseala, plictiseala provocate de tot ce era ciudat și imperfect; de aceea, în eșec și în vinovăție încearcă Ben să găsească puterea de a căuta neîntrerupt acel ceva care l-ar fi ajutat să se împace cu sine, atenuând drama vieții sale.

În ultimul epilog (romanul are patru epiloguri), eroul încearcă să-și imagineze simplitatea vieții, dacă primii oameni n-ar fi gustat din pomul cunoașterii; aceștia ar fi trăit, probabil, fără să-și pună probleme și fără să facă nimic, pentru că s-ar fi hrănit din pomul vieții („ar fi fost goi și liberi, deși străini de sensul libertății, n-ar fi cunoscut binele și răul adiacent, nici dragostea și nici suferința, nici răsul și nici plânsul, n-ar fi privit stelele și nu s-ar fi gândit să zboare printre acestea, n-ar fi înșelat, n-ar fi obosit, n-ar fi suferit, n-ar fi cercetat imperfecțiunea sufletului nostru ciudat”). Dar cine ar putea spune dacă ar fi fost fericiți? Autorul nu și-a salvat eroul de nefericire, dar este de admirat raza de speranță ce luminează sfârșitul romanului; veacul nostru, în care cunoașterea a ajuns la adâncimi amețitoare, nu ne va rezerva, totuși, neantul în care ne-ar cufunda renunțarea la cunoaștere; câtă vreme omul cunoaște măsura Binelui și a Răului, nu e totul pierdut pentru omenire.

Este evident că Ben Despina este un alter ego al naratorului, care a construit o lume dinăuntrul ei și dinlăuntrul lui, care a negat cu înrâncănare regimul totalitar, regăsindu-se cu greu, după o istovitoare luptă cu sine și cu demonii săi care l-au adus în pragul unei nevroze pe care a încercat - și a reușit - s-o controleze. Acesta mocnește în nepăsarea colectivă, pentru a se trezi brusc, ieșind din ispita comodității ucigătoare de speranțe; căutând în sine voința de a nu muri sufletește, legându-se de un vis, de o amintire, de un sentiment, continuă să trăiască, dând o șansă omenirii, dar și lui însuși. Spiritul analitic al scriitorului care trăiește în conștiință (precum Camil Petrescu sau Marcel Proust) este completat de capacitatea descriptivă, pusă în evidență de portrete, care surprind fie prin acuratețea „desenului” conceput ca mijloc de explorare a eurilor, fie prin concentrare metaforică; astfel Alina era „carnație solară de neuitat”; o femeie zărită în rama unei ferestre era „nimfă tăiată în gheață”; o alta avea un „profil de șopârlă ce-și arcuia pielea răcoroasă”; fie prin exces de amănunte, ca acelea ce compun portretul Despinei, mama lui Ben. Fragmentele descriptive urmăresc și natura, surprinsă prin flash-uri („alburii uniform, intangibil al cerului”), dar și interioarele caselor, ale piețelor, ale magazinelor, prin aceeași tehnică enunțiativă, uneori obositoare prin aglomerarea detaliilor.

Acuratețea observațiilor realiste, vigoarea analitică, imagină artistică (mai mult decât expresiv), subliniază destinul contorsionat al protagonistului, care a trăit un simulacru de viață, într-un timp care n-ar fi trebuit să existe.

Eugen MUNTEANU

TRADUCȚIILE FAC O LITERATURĂ. CÂTEVA REFLECȚII DESPRE TRADUCERI, CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE (I)

Într-un articol publicat cu în urmă cu câteva decenii în revista „Dialog”, unde mă refeream la raporturile dintre traducere și limbile literare, încheiam prin constatarea că, în bună măsură, limbile de cultură „mari”, cel puțin în Europa modernă, se caracterizează, între altele, și prin aceea că au reușit să-și asume, prin traduceri, toate sau aproape toate, textele importante ale literaturii universale, din toate timpurile. Formulăm chiar concluzia că unele dintre aceste culturi naționale moderne, precum, să zicem, cultura română sau culturile maghiară, bulgară ori cehă, chiar dacă și-au articulat o limbă literară cultivată și afirmată ca atare, cu toate stilurile funcționale (în beletristică, știință, limbaj liturgic, jurnalistic etc.) manifestându-se viguros, susținând și o „literatură națională” onorabilă, riscă să „moară de tinere” și pentru că națiunile (popoarele sau comunitățile) care le-au creat nu au reușit să traducă integral „tezaurul” literaturii universale. Îmi mențin și astăzi această părere, în sprijinul căreia, după o bună experiență de traducător, pot aduce și alte argumente.

Generații după generații de elevi ne-am însușit ca pe o axiomă afirmația de la 1840 a lui Mihail Kogălniceanu, după care „traducțiile nu fac o literatură”, mai mult, că acestea, traducerile, sunt nocive, deoarece „omora în noi duhul național”. Avem aici un caz tipic de formulare a unuiii dintre acele „adevăruri militante”, postulat sau lozincă, menite să trezească conștiințele unei generații, spre a le orienta către un anumit scop. Scopul dorit la 1840 era crearea unei „literaturi naționale” originale. Fragmentul-cheie din *Introducția* din primul număr al „Daciei literare” merită să fie re-amintit: „Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omora în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. Mai în toate zilele ies de sub teacă cărți în limba românească. Dar ce folos, că sunt numai traducții din alte limbi și încă și acele de-ar fi bune! Traducțiile însă nu fac o literatură. Noi vom prigoni cât vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice, pentru ca să putem găsi și la noi subiecturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații. Foaia noastră va primi cât se poate mai rar traduceri din alte limbi; compuneri originale îi vor umple mai toate coloanele”. Argumentația lui Kogălniceanu este o componentă legitimă a discursului fondator pe care-l numim *pașoptist*, discurs care cuprindea și alte teme cvasiunim acceptate: modernizarea structurilor administrativ-politice, unirea românilor într-un singur stat, modernizarea societății prin orientarea spre Occident, asumarea conștientă a identității latino-romance, renunțarea la grafia chirilică tradițională și adoptarea unei ortografii (etimologice) pe baze latinești, teatrul național, presa națională, învățământ general, universități, instituții academice, știință și artă națională etc.

Dacă, repet, funcția militantă a unei lozinci precum „traducțiile nu fac o literatură” ar putea fi acceptată, la rigoare, ieșită de sub pana unuiii dintre membrii cei mai marcanți și mai inspirați ai generației fondatoare a modernității românești, cu toate evidentele ei inadverente logice și istorice, de neînțeles este că ideea este reluată astăzi în mod anacronic și populist de către un politician angrenat, dacă nu mă înșel, la un moment dat, în gestionarea oficială a culturii în România: „Din momentul în care balanța circulației cărții străine la noi este atât de dezechilibrată, în defavoarea prezenței pe piață a literaturii române contemporane, putem repeta răspicat cuvintele lui Kogălniceanu. Traducerile nu numai că nu fac o literatură, dar chiar o împiedică să circule, privându-l pe scriitorul contemporan de șansa întâlnirii cu publicul. Și mai falsifică ceva: falsifică raportul dintre cerere și ofertă. Pentru că majoritatea cititorilor nu cumpără cărțile pentru conținutul lor, întrucât cititorii profesioniști sunt și vor rămâne mereu o minoritate nesemnificativă. Cumpărătorul de carte o ia pentru ce reprezintă o carte, o promisiune sau o așteptare. În timp, regula lecturii este că ajungi să produci ceea ce consumi sau, mai simplu spus, după un timp în care ți se oferă numai carte străină, ajungi să ceri tu însuși numai carte străină. Literatura română devine o curiozitate, despre ale cărei succese peste hotare affi din când în când, din jurnalele de știri”. (Ionuț Vulpescu, în „Cultura”, nr. 470/2014).

Aproape fiecare propoziție din fragmentul de mai sus conține un raționament greșit! Nu neg necesitatea ca statul să se implice consistent la nivel economic, ▶

Grigore ILISEI

CĂUTAREA ȘI REGĂSIREA URMELORE

fie chiar și prin măsuri de „discriminare pozitivă”, în stimularea și sprijinirea creației literare autohtone, dar aceasta este altă problemă.

Afirm că fără traduceri nu există și nu poate exista literatură națională. Dacă literatura națională înseamnă nivelul creativ cel mai specific și mai rafinat al unui idiom istoric oarecare, acesta nu se poate naște *ex nihilo*, adică din resurse proprii, arhetipurile imaginației fiind, în mod necesar, universale, ca și universalile limbajului. Idiomele (limbile istorice) sunt entități relativ etanșe, iar singura soluție de comunicare între ele este traducerea. Instruiți de maeștrii hermeneuticii (Sf. Augustin, Schleiermacher, Wilhelm von Humboldt, Ernst Cassirer, Hans Georg Gadamer, Paul Ricoeur, Eugen Coșeriu), o știm astăzi foarte bine! Fără traducere (*metaphrasis, versio, transpositio, translation, traduction, traducción, Übersetzung, perevod*), limbile și culturile devin cu timpul entități autarhice și infertile sau, în cazul cel mai bun, culturi tradiționale orale, „minore”, în sensul atribuit de Lucian Blaga acestui termen. Cum poate apărea într-o cultură tânără și incipientă un scriitor autentic, poet, prozator sau dramaturg, dacă accesul larg la marea tradiție universală îi este interzis? Unii, mai instruiți, pot citi literatură mare în una sau două limbi „de circulație”, dar nici o persoană umană nu poate stăpâni simultan toate limbile importante, nici măcar o parte dintre ele. Scriitorii poate visa să devină doar acela care este în stare să citească în limba sa pe Homer și tragicii greci, pe Vergiliu și Horațiu, poezia latină medievală, pe Dante, Shakespeare, Cervantes, pe Goethe, poezii romantice germane și engleze, marii prozatori, Balzac, Flaubert, Tolstoi, Dostoievski, poezia modernă, pentru a menționa, mai mult sau mai puțin la întâmplare, câteva vârfuri ale literaturii universale. Așadar, fără componenta universală, achiziționată în timp, prin traduceri, o tradiție literară națională nu este posibilă.

Biblia este textul cel mai tradus din istorie. Sunt, probabil peste cinci sute limbile și dialectele care dețin, în traducere integrală, textele *Sfintei Scripturi*. În limbile de cultură importante ale erei moderne, versiunile biblice sunt numeroase și diferite, alcătuind veritabile galaxii semantico-imaginative ale comunităților naționale respective. Fundament confesional comun al celor trei religii monoteiste majore, iudaismul, creștinismul și islamismul, *Biblia* este însă mult mai mult decât atât. Hipertext central, sursă de teme, motive, structuri, personaje, paradigme pentru literatură și artele plastice, rezervor al paremiologiei (inter)naționale, *Biblia* este deopotrivă o componentă esențială a comunității conceptuale europene, alături și împreună cu moștenirea clasicismului greco-latin, într-o sinteză interculturală de o mare vitalitate și putere de atracție. Europa noastră este darul suprem pe care, după ce l-a construit timp de trei milenii, Mediterana îl oferă umanității. Sinteza iudeo-grecescă nu este un mit sau un construct culturologic, ci o realitate. Europocentrismul nu este o vină!

Putem admite că la originea istorică a acestui construct, cultura europeană, se află un eveniment traductiv. Prin traducerea *Bibliei* ebraice mai întâi în greacă, apoi în latină, poporul ales s-a transformat, dintr-unul din zecile de triburi nomade cu identitate neclară ale Orientului Apropiat, în piatra unghiulară a istoriei moderne. Procesul a durat sute de ani, iar faptele și eroii lui se cunosc bine de orice persoană educată.

Ca efect al cuceririlor militare ale lui Alexandru cel Mare, dar și prin marea sa atractivitate culturală și civilizatorie, modelul elenic s-a impus în jurul anului 300 î.Hr., oicumena elenistică incluzând largi spații politico-geografice și vechi culturi, între care și pe cele egipteană, persană și babiloniană. Vocația universalistă a culturii elenice, cu urbanismul, mobilitatea, capacitatea de sinteză, artele, filosofia, științele și politeismul ei, a intrat în coliziune cu monoteismul iudaic, a cărui vocație universalistă se precizase, la rândul ei, suficient de clar de veacuri bune. Deși aflat în declin politic ca urmare a captivității babiloniene, „poporul ales” își manifesta, în Palestina și în diaspora, o admirabilă vitalitate. Mărturiile abundă în privința incompatibilității dintre cele două culturi. Pentru iudeii doctrinari, politeismul grecesc era forma cea mai respingătoare a alterității păgâne, iar, pe de altă parte, textele greco-latine ale epocii abundă în accente anti-iudaice. Menite parcă să se nimicească reciproc, cele două culturi au „căzut la pace” în cele din urmă. Primul eveniment semnificativ al acestei „împăcări” este o traducere. Cunoscută cu numele latinesc *Septuaginta*, transpunerea integrală a cărților *Vechiului Testament* a fost realizată de învățați evrei din Alexandria, pentru nevoile spirituale ale comunității lor, cea mai numeroasă din diaspora evreiască, ai cărei membri uitaseră limba ebraică. Deși tradiția, sintetizată în celebra *Scrisoare a lui Aristeas* de pe la jumătatea secolului al II-lea î.Hr. spune că inițiativa a aparținut regelui egiptean Ptolemeu al II-lea Filadelful și s-a realizat sub inspirație divină de către 72 de rabini învățați aduși din Palestina, traducerea din ebraică în greacă s-a făcut treptat, pe parcursul multor decenii, începând, probabil, cu jumătatea secolului al III-lea î.Hr. Asamblarea tuturor cărților *Bibliei* iudaice în versiune grecească trebuie considerată drept cel mai important eveniment traductiv al Antichității, cu consecințe istorice incalculabile. Această *Biblie* grecească a fost textul de referință al Apostolilor lui Iisus Hristos, mediul și cadrul în care s-a născut și definit creștinismul primitiv. *Evangeliiile* și, de fapt, întregul *Nou Testament* au fost scrise în grecește, limba universală a epocii. După conciliul de la Iamnia (cca 70-90 d.Hr.), când iudeii s-au separat definitiv, excluzându-i din comunitatea mozaică (devenită, cu vremea, rabinică) pe adepții lui Iisus Galileanul, *Septuaginta* a devenit referința textuală unică a creștinilor, *Biblia* apologetilor creștini și a Sfinților Părinți. Monopolul *Septuagintei* a încetat o dată cu apariția versiunii latinești finalizată la sfârșitul secolului al IV-lea de către Sfinții Ieronim. Așadar, și aceasta din urmă tot o traducere! (va urma)

Călătoresc de la Curtea de Argeș spre Muscel, vroid să ajung la Capul Piscului, unde am fost adăpostit cu toată căldura inimii de oameni de omenie, eu, cu mama Georgeta și cu Saveta, sora cea mică a tatei, din sfârșitul lui martie 1944 până-n aprilie 1945, în refugiu impus de autorități, la porunca cărora a trebuit să luăm calea bejeniei, fugind de urgia frontului ajuns pe meleagurile județului Baia, la Mălini. În două din satele comunei de pe valea Moldovei, la Poiana Mărului și Văleni, tatăl meu, preotul Ilie, era păstorul unei bine credincioase turme de creștini ortodocși. Umblasem de multe ori cu gândul înspre Capul Piscului, reconstituisem cu închipuirea adeseori acel itinerar așa cum mi-l descrieseră părinții, dar abia după 70 de ani și câteva luni mă învredniceam să pornesc în căutarea urmelor, deși eram convins că n-aveam să le regăsesc decât în duh.

Traseul pe care-l străbat acum, cu automobilul, nu-i de fel cel parcurs în acea dramatică primăvară a anului 1944. Atunci am mers la Câmpulung Muscel cu trenul, în vagoane de marfă. Aveam doar câteva luni și mama și mătușa mea și-au primejduit propria existență, ca să ocrotească plâpândul fir de viața al pruncului. Uscau pelincile pe propriile trupuri care, ca printr-o binecuvântare dumnezeiască, căpătau în asemenea momente dogoare de captor. Din gara Câmpulungului ne-a luat cu o căruță, cu micul nostru calabalac și ne-a dus la Capul Piscului bunul părinte paroh al așezării, Alexandru Dragomirescu. Acolo toate s-au rănduit în albia cea primitoare. Tata a făcut în acel an o navetă între județul Baia și Capul Piscului muscelan, pentru că nu voise să-și părăsească credincioșii și bisericile din Văleni și Poiana Mărului. În acest din urmă sat al parohiei sale, lăcașul bisericesc fusese târnosit de Mitropolitul Irineu Mihălcescu, la vreme de război, după restaurările ample puse în operă de paroh. Părinții mei păstrau despre gazdele noastre din Muscel amintirea unui tărâm al deplinei ospitalități. În casa părintelui Dragomirescu ai mei s-au simțit ca acasă la dânsii. Așa fuseseră, de altfel, tratați cei mai mulți dintre refugiații din Moldova în locurile unde pribegiseră în Muntenia, Oltenia sau Banat. Acești semeni ai noștri le-au dat cu generozitate celor trimiși pe drumuri de cumplită conflagrație tot ce era de trebuință, alinându-le durerea deznădăcinării. Părintele Alexandru Dragomirescu, figură legendară a satului său, reprezenta însăși expresia milostivirii și devoțiunii pentru binele obștesc. Fusese hirotonit ca preot la Capul Piscului în 1904 și reușise ca în 1917 să încheie zidirea unei falnice biserici din zid, una din cele mai impunătoare din acel ținut. Donase el însuși locul de întemeiere și împlinise lucrarea și grație daniilor obținute de la cei cu dare de mână, dar și cu munca brațelor și bănușul poporanilor lui. A împodobit lăcașul cu pictură aleasă, realizată de unul din meșterii locului, Ion Dogărescu din Rucăr.

Construcția unei biserici semețe nu a fost de fel urmarea unui orgoliu, ci se înscria firesc într-un program de emancipare a acestei localități umile, la început așezare a clăcașilor Mănăstirii Aninoasa. Oamenii luminați ai locului, precum părintele Alexandru Dragomirescu, învățătorul Nicolae Gh. Soare, ori iluștri fii ai satului, neuitători ai vetrei, aidoma doctorului Nichita Dragomirescu, îl puneau în operă râvnitor și statornic. În 1923 s-a construit o școală la Capul Piscului, iar în 1930 s-a reorganizat pe baze noi, temeinice, Căminul cultural, transformat într-un fertil focar cultural sub conducerea timp de 24 de ani a învățătorului Nicolae Gh. Soare. Cărturarii mai-nainte pomeniți au fost cei care au consemnat într-o monografie de ținută faptele cele mai de seamă din istoria satului, cultivând mândria pentru apartenența la pământul muscelan. Grijă acestor spirite tutelare s-a îndreptat și către viața economică, promovând noul în indeletnicirea lucrării pământului și înlesnind accesul la credite avantajoase. Pomicultura cu osebite era cea mai mănoasă preocupare, mai ales cultivarea prunului, ale cărui roade erau valorificate în cele 14 poverne din Capul Piscului, unde se producea delicioasa țuică, renumită în toată cuprinderea Muscelului. Prin strădaniile roditoare și smerite ale acestor veritabili apostoli ai lumii rurale românești, satul Capul Piscului, pe atunci comună, a reușit să iasă la lumina bunăstării și a bunei tocmiri a vieții. Părintelui Alexandru Dragomirescu i se dusese faima pentru faptele cele de folos obștii în toate cele patru zări ale județului. A fost răsplătit cu rangul de iconom stavrofor și ales să prezideze Cercul pastoral. La casa în care locuia, înălțată după planurile sale, cu înfățișarea sa de conac, poarta rămânea totdeauna deschisă pentru cei aflați în nevoie, fie materială, fie sufletească. Am fost acolo, potrivit aducerii aminte recunoscătoare a părinților mei, proteguit cu iubire paternă, ceea ce a mângâiat condiția noastră de pribegi. Întorși acasă, oriunde ne-am aflat în peregrinările preoțești ale tatălui meu, Capul Piscului, oamenii lui,

părintele Alexandru Dragomirescu și minunata lui familie trăiau aievea în gândurile părinților, în viața noastră de zi cu zi. Am conservat, la rândul-mi, ca pe o comoară aceste scumpe amintiri. Fac parte din sufletul nostru și vor dispărea odată cu noi.

Simțămintele acestea m-au dus într-un târziu pe drumurile memoriei. Încolăcesc la volanul automobilului dealurile subcarpatice și gonesc nerăbdător pe drumul ce se răsucesce printre înălțimi ce parcă ating cerul, ori scoboară în văi ca din măruntaiele pământului. Mi se pare că rătăcesc într-un vis și tărâmul dorit se îndepărtează ca o Fata Morgana. Trag cu ochiul spre tovarășia mea de drum, doamna Ecaterina, și mă întreb dacă nu cumva se minunează ce căutăm pe aceste încurcate cărări? În mintea mea se împletesc două drumuri, cel din urmă cu peste 70 de ani, bătut în neștirea vârstei, și acesta de acum, care parcă nu duce nicăieri. Indicatorul spre Capul Piscului nu mai apare, nici nu avea cum, pentru că nu exista, și abia într-un târziu, dumirit de niște trecători, regăsim calea dreaptă. Suntem nevoiți să ne întoarcem din apropierea Câmpulungului Muscel, și așa, prin jocul destinului, intrăm în Capul Piscului venind din direcția în care am călătorit și la sfârșitul lui martie 1944. Planurile se întrepătrund și se suprapun chiar. Mă chinui să-mi aduc aminte măcar o frântură din ceea ce a fost atunci, dar sipetul e gol. Mă scot din încurcătură poveștile auzite de la părinți. Odată intrat adânc pe ulița satului, dau de biserică, de inima așezării. O găsesc monumentală, cum o știam din spusele mamei și tatei și din imaginile monografiei, cartea cu dedicația părintelui Dragomirescu, păstrată ca un lucru de preț în biblioteca noastră. Pe partea cealaltă a drumului se ițește ca o nălucire de acaret boieresc casa preotului, îmbrățișată de o largă și pitorească grădină. Dar bag repede samă că peste coperișul și trupul cel zvelt al zidirii s-a lăsat umbra pustiei. Urmașii părintelui au vândut-o unor străini și casa a rămas acum tristă și golașă. Mai mult, într-o aripă o strivește o uriașă pensiune, „Piscul soarelui”, altfel arătoasă, construită, cum mi se va spune, de descendenții învățătorului Soare. La biserică suntem așteptați și întâmpinați cald de parohul satului, navetist, din păcate. Sfinția Sa ne face cunoscute strădaniile sale de a primeni și innobila lăcașul, cercând să-i sporească frumusețea. E măhnit că satul nu mai e cel de odinioară, că mulți dintre parohienii săi au luat calea străinătății și biserica nu mai e plină ca altădată.

Popasul nostru nu-i lung. Urmele pe care le-am căutat nu-s de găsit decât în memoria afectivă, acolo unde-s inegalabil tezaur. Cele văzute și cele de demult, știute din spusele părințești, se întrec în plămuirea ia chip și răsună în lăuntru fințial. Regăsim în felul acesta ceea ce a fost cândva și deslușim, totodată, tâlcuri de însemnătate pentru ziua de azi și cea de mâine. Ni se talmăcește cu limpezime că într-o vreme precum aceea în care am pribegit pe meleaguri muscelene, solidaritatea comunității ne-a salvat sufletele azvârlite la răsucirea unor timpuri maștere. Ne este tot la fel de clar și după această căutare și regăsire a urmelor, că e nevoie ca de aer să reconstruim ceea ce s-a destructurat de decenii, unitatea de simțire și făptuire a comunității, singura cale de urmat în redobândirea identității, a alterității ca parte a unei Europe policrome. Să pornim, așadar, în căutarea și regăsirea urmelor întru durarea viitorului. Ceea ce modest am încercat a făptui și noi, călătorind pe drumeagurile memoriei, la Capul Piscului, în ținutul Muscelului, unde într-un ceas de cumpănă, în anii grei ai războiului, ne-am hrănit din pilda bunătății omenești, cea a iubirii aproapelui.

CAP-COMPAS: SCORBURA CU POVEȘTI

Pe Casian Balabasciuc l-am admirat întotdeauna de la respectuoasă distanță. Oriunde se află, impune printr-o verticalitate izvorâtă din toate fibrele ființei... Iremediabil îndrăgostit de cuvânt și imagine (de acele cuvinte și imagini care trimit la originea nepervertită a limbajului), păstrător cu strășnicie al tradițiilor neamului său huțul, scriitorul adastă în satul său de munte, Moldovița, colindând tărâmurile de basm ale obcinilor ori coborând pe coclaurii ascunși ai sufletului omenesc. Agrăiește agale, cu miez și rost, punând în rândulială, odată cu vorbele, și albastrul cu podoabele sale, și verdele adânc și răcoros.

Mihaela GRĂDINARIU

cronica literară

Distanța a început să se topească, citindu-i volumele (o dată, de două ori, de mai multe ori) și descoperind un spațiu spiritual comun. Respectul a rămas, desigur, neclintit, nesmintit, nefățarnic. Cărțile le poți eticheta simplu: nu le poți lăsa din mână, iar când le termini, îți pare rău. Și mai aștepti încă una. Povești, povestiri, romane, toate impregnate de o autentică forță narativă, dublată de o sensibilitate aparte.

Locul împrejmuț de păduri care i-a fost leagăn i-a amprentat puternic, definitiv destinul. Inșuși drumul plin de meandre al vieții poate fi subiect de roman: absolvent al Facultății de Silvicultură din Brașov, profesor la liceul din Moldovița, cercetător la Institutul de Cercetări Silvice din Câmpulungul Bucovinei, șef de ocol la Moldovița, director al fabricii de cherestea din aceeași localitate, demisii peste demisii, experiențe peste experiențe, dureri peste dureri. (Și Golgota a fost dureroasă, dar nu s-a plâns..., vine replica, fix la momentul potrivit.) Acum, consultant artistic la Centrul Cultural Bucovina. Și, peste toate, dragostea pentru scris, flacăra nestinsă, verticală.

Se consideră, simplu, un om obișnuit, un om din Bucovina, nutrit din rădăcini huțule și rădăcini românești, fiecare din ele cerându-și dreptul la exprimare, fără a se amesteca, totuși (indiferent de părinți, oamenii sunt, în primul rând, oameni...)

Întrebările (nerăbdătoare) și răspunsurile (drept cumpănite) s-au întâlnit înspre colțul unei mese, într-o după-amiază în care verdele dădea să intre în casă pe geam, albastrul se furișă înspre mâinele încă incert, iar merlele răscoapte se rostogoleau flămânde, în căutarea raiului pierdut...

MG: O întrebare simplă, al cărei răspuns întreg nu cred că-l voi afla astăzi: cine este Casian Balabasciuc?

CB: Sunt de profesie inginer silvic. Am lăsat silvicultura și m-am apucat de cultură, dar între timp am făcut și o școală de ghizi turistici. Ca ghid prezint nu numai locurile, ci și oamenii, pentru că sunt convins că fiecare turist nu vine doar pentru locuri, ci vine să interacționeze, să-i cunoască pe ceilalți, și-atunci le povestesc despre oamenii zonei, despre poveștile lor...

MG: Care ar fi povestea, sau măcar începutul poveștii dumneavoastră?

CB: Primul lucru pe care l-am perceput și care m-a frapat când am deschis ochii în copilărie a fost pădurea. Țin minte și acum că stăteam în leagăn sau în pătuț și mă uitam pe fereastră, și vedeam o masă ciudată, care se mișca de colo-colo, foarte încet, și parcă șoptea ceva... și am gândit, cu mintea mea de copil, că acolo trebuie să fie niște ființe foarte interesante care vor să spună ceva... Ei, acum, la vârsta asta, mi-am dat seama că am avut dreptate. Acolo chiar sunt niște ființe, arborii, care vor să ne transmită ceva... Noi nu pricepem din două motive, o dată că nu le înțelegem limbajul, a doua că suntem mult prea ignorați...

MG: Și mult prea grăbiți, și mult prea egoiști... De ce scrie Casian Balabasciuc?

CB: Scrie din mai multe motive. Mai întâi, relația cu literatura e una mai veche. Am fost un cititor îndârjit în copilărie și în liceu. În liceu am îndrăznit să scot o revistă a clasei (Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, n. a.), una umoristică, scrisă toată de mână, știți cum era cu mașinile de scris pe vremea aia... În timpul facultății, am ținut gazeta de perete, unde scriam articole pe diverse teme. Am fost și redactor la studioul de radio studentesc Brașov... În plus, facultățile începuseră să-și formeze cluburi, aici veneau vedete, artiști, poeți, o emulație benefică... După, în surghiunul de la Lupeni, am continuat să scriu, trimițând texte la un concurs organizat de TVR. Am avut surpriza, apoi,

să-mi regăsesc un text pus în scenă și jucat de Dorel Vișan... Toate, satisfacții personale, care m-au făcut să continui...

MG: Și cărțile?

CB: Carte am început să scriu după ce am ajuns șef de ocol și mi-am pus problema de ce oamenii nu mai iubesc pădurea... Unul dintre răspunsuri a fost: pentru că nu are cine să-i facă să o iubească... Cum pot eu să-i fac s-o iubească? Și am putut prin două căi, una, cea a scrisului, cea de-a doua, prin copiii lor... Așa că am înființat un club ecologist, unde copiii veneau, le citeam povești și povestiri, îi învățam cântece, îi învățam colinde, și copiii se simțeau extraordinar... Astfel, prin copii, transmiteam și părinților o anumită atitudine față de lume, față de pădure, față de viață...

MG: V-am citit câteva articole din cele publicate în revista Facultății de Silvicultură a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava. O parte, de strictă specialitate (recunosc, mi-a trebuit un dicționar pentru anumiți termeni), dar o altă parte prevestind pe autorul de literatură. Cum ați ajuns la subiectele povestirilor și romanelor?

CB: Păi vedeți, povestea merge mai departe... Eu trebuia să pătrund nu doar în familia intelectualului, ci și în familia omului de rând, tot prin copii. Și atunci am început să scriu povești! Povești care se adresau și părinților... Și încă ceva. Decât să-mi pierd vremea scriind procese-verbale și amenzi, mai bine scriu literatură...

MG: Interesant e că în cărțile dumneavoastră se regăsesc tradiții și obiceiuri huțule, din belșug. Cum ați ajuns la ele?

CB: O parte le-am trăit pe propria piele, o altă parte din poveștile bătrânilor. (...) La huțuli nu e om bine văzut care să nu știe să povestească.

MG: Aproape toate volumele v-au apărut la Editura Cibela. Recunosc, nu auzisem de ea...

CB: E o altă ciudățenie a vieții mele, un alt aspect al spiritului liber, de huțul... Prima dată am încercat să public o carte apelând la o editură, nu are importanță la care. Acolo au început amănările, tergiversările... Și mi-am zis că, decât să mai umblu din ușă-n ușă, cu pălăria-n mână, și să mă rog să-mi tipărească textele, mai bine-mi fac eu una...

MG: Și toate cărțile sunt scoase aici...

CB: Primele două au apărut la editura unui foarte bun prieten, Nicolae Dărămuș, și el un rebel, tot de dragul naturii... Celelalte, da, la Cibela, o editură mică, dar calea prin care cărțile au putut să iasă în lume...

Am conținut, deocamdată, întrebările, luând ca martor al zilei un măr vârat, ce mi-a luminat drumul până acasă.

Scorbura cu povești (Editura Cibela, 2016) e mult mai mult decât un volum pentru copii, într-o piață editorială sufocată în ultimul timp de producții sclipitoare pe toate tarabele, dar cu valoare adesea îndoielnică. Izvorâtă din iubirea fără margini a autorului pentru spațiul sacru al pădurii, cartea îmbină măiestru texte la granița dintre basm și legendă, adăpostite între coperti împodobite de imagini surprinse tot de ochiul lui Casian Balabasciuc.

Cu un autentic har de povestitor, autorul ne face părtași unor adevăruri esențiale, dar care scapă, de multe ori, ochilor noștri mult prea grăbiți. În lumea oglindită în scris, copacii au viață proprie, continuând-o pe cea a copiilor Arin și Salcia, ce încearcă să depășească ura fără temei a părinților, iar Duhul pădurii trăiește în chip nevăzut printre noi, fiind singurul care poate răspunde la interogații imperioase și dureroase (de ce pleacă pădurea de la noi...). Lumea întreagă se înscrie, cu îndelungă răbdare, într-un rost al ei, iar abaterea de la rânduliala firii aduce cosmosul în pragul disoluției: Deodată, ceața începu să se destrame. Printre spărțurile apărute, văzuseră că ajunseră într-un loc larg, plin de cioate și de crengi rupte de-a valma. Părea un câmp de luptă pe care se dăduse o bălăie crâncenă între două armate. Frânturi de ramuri, bucăți de trunchiuri zdrelite, așchii de lemn ridicate amenințătoare către cer, cetină amestecată cu noroi, zdrențe de scoarță risipite pretutindeni și o liniște mai adâncă decât moartea...

Toată suflarea pădurii vorbește, personajele personificate parcurg drumuri inițiatice, la capătul cărora dobândesc un plus de înțelegere și de înțelepciune. Ca în orice basm, se desfășoară cupluri de forțe opozante, alegerea căii de urmat fiind responsabilitatea exclusivă a omului: Înțelepciunea și ura nu pot sta la aceeași masă, după cum lumina și întunericul nu se pot cinsti împreună. Între liniștea de început de lume și țipetele arborilor doborâți, care vestesc o iminentă judecată de apoi, puterile întunericului caută neîncetat să facă rău, ajutându-se de elemente magice, plante sau o piele de șarpe cu solzi albi, dîmpreună cu

descântecule, însă răul e îngrădit și distrus de elemente ale binelui, între care miraculoasa frunză de aur, nimic altceva decât lacrima desprinsă de pe fața Maicii Domnului.

Vocea narativă concentrează pe spații înguste filigranuri de înțelepciune nutrindu-se din izvorul neseecat al paremiologiei populare: *Năravul tocește postavul și lăcomia goleşte farfuria ori E vai de vremea în care bogatul nu mai poate lucra de sătul ce este, iar săracul, de foame. Sminteala de la burtă vine, ori de-i prea plină, ori de-i prea goală, iar capul, bietul de el, se pierde lesne când prea multe hore se învârt prin păntec.*

Deși nu uzează de formulele inițiale consacrate, poveștile lui Casian Balabasciuc au incipituri luminoase, care iau captiv lectorul: *Dacă tot ați crezut cele auzite până în ziua de azi, atunci trebuie să credeți și povestea asta, pe care am aflat-o într-o noapte cu lună, în miez de alună, scăpată din gheară de-o bătrână cioară ce-a zburat speriată de pe-o veche cioată, pe care-a stat într-un înserat.* Valențele regeneratoare ale fabulosului arhaic sunt condensate în scheme narrative construite pe câteva modele-cheie: căutarea de sine (*Povața ariciului, Povestea lui Brun*), drumul primejdios (*Duhul pădurii*), aliații tradiționali (*Frunza de aur*) sau răul răsplătit (*Pedeapsa lui Ulm*).

Trăsăturile esențializate ale personajelor sunt surprinse și creionate cu finețe, din câteva linii importante pentru curgerea narativă; astfel, castanul se dovedește a fi un judecător mai corect decât mărimile satului (inclusiv prin sancționarea abaterilor) în disputa dintre doi frați ce doresc, fiecare pentru sine, toată bruma de avere părintească, iar cocoșul de munte, mereu nemulțumit cu darurile primite, va fi pedepsit pentru nerecunoștința lui. Cu toate acestea, autorul își ocrotește cu duioșie personajele, aflate într-o permanentă zbatere, într-o frământată căutare de sine: *Toată viața lor, oamenii caută fericirea. Fiecare și-o închipuie altfel, dar toți vor să le aparțină. Ciudat este că tocmai cei care nu se zbat prea tare ca să o găsească sunt norocoșii cărora li se arată..., sau le pedepsește prin sentințe dureroase: Celor răutăcioși întotdeauna le este merit să rămână singuri.*

Proba de curaj cea mai importantă e susținută, însă, de inșuși cititorul volumului, căruia i se pun în față alternative existențiale, iar alegerile îi vor jalona drumul ireversibil al vieții: *Dacă pe lume există bine sau rău, răspunzători se fac doar oamenii. Ei sunt cei care dau dimensiuni și culori gândurilor și faptelor care le aparțin, împărțindu-le prin diferite socoteli și chibzuințe după cum sunt mai apropiate sau mai îndepărtate de fire. Doar că, în nerăbdarea lor de a afla cât mai multe, oamenii nu zăbovesc îndeajuns asupra lucrurilor, spre a le înțelege mai bine.* Adăstarea, contemplarea miracolului darurilor din jur, sunt necesare perceperii unui adevăr esențial, acela că *Omul, spre deosebire de alte ființe, are puterea să schimbe lumea cu faptele și uneltele sale.*

Supraprezența în țesătura cărții este cea a pădurii, personaj titular și model cu o mare forță regeneratoare: *Când mințile vi se vor dovedi prea neputincioase să descâlcească drumurile lumii, să priviți pădurea cu vietățile ei. Când veți osteni de truda luptei cu neputințele voastre, să lăsați arborii să facă ce nu ați putut voi face.*

Lumea textelor este una în culori vii (minunată bucata despre Papucul-Doamnei!), un cosmos în care timpul e răbdător, iar viața ascunsă a lucrurilor se relevă treptat, și nu tuturor, ci doar aceluia care mai au răbdarea de a se opri o clipă din alergătura cotidiană și de a vedea, cu adevărat, ceea ce se prefiră în jurul lor: *...toate se pierd sub noianul timpului care se așterne deasupra lor neîncetat, cu fulgi nevăzuți, ca niște clipe trecătoare, dar atât de numeroși, încât, în cele din urmă, le îngroapă în veșnică uitare. Doar poveștile mai au puterea să le reinvie preț de câteva ceasuri petrecute la gura sobei sau în căldura plăcută a culcușului, după care primesc slobozenie să se întoarcă îndărăt în trecut, cu alunecare lină și blândă ca un vis de copil.*

Dacă mai adăugăm și grafica inspirată a profesoarei Elena Adrobotoaei, suntem în fața unui volum cu o veritabilă valoare inițiativă și estetică, impresionând printr-o limbă vie și curată, prin situații narrative emoționante, care vine în continuarea (și, sper, în anticiparea) altor apariții editoriale semnate Casian Balabasciuc. Un autor în al cărui har și dar scriitoricesc cred cu toată puterea. După cum mai cred în nevoia fiecăruia dintre noi de a fi povestitor sau poveste.

Adrian VOICA - 80

Distihuri

Finiș

*La maraton ideile iau parte.
Înving cele ce trec de moarte.*

Distihul

*Un vers născut din trudă omenească,
Și altul dintr-o patimă cerească.*

În poezie

*Schimbându-și locul și-au schimbat norocul:
Cuvintelor le place echivocul.*

Despre metafizică

*Neconținut, când se deschide-o floare,
Simt Frumusețea cum mă doare.*

Îndrăgostit

*Pe alei te urmăresc o vreme,
Apoi mai departe în poeme.*

În peșteră

*Suflet de sihastru,
Cu lumini de astru.*

Surpriză

*Fac exerciții de citit în stele -
Găsesc și multe versuri de-ale mele.*

Luptă inegală

*Paradoxul vine
Când mă lupt cu mine.*

Întâlnire

*Mă întâlnesc cu Cronos în fiecare zi.
Pornirea mea de taină este de a fugi.*

Tablou de lagăr

*Înfrigurați în rânduri paralele:
În față moartea, iar deasupra stele.*

Eterna căutare

*Fugind de rațiune și tumult
M-apropiai de Tine tot mai mult.*

Traducere

*S-a deghizat ideea – și se plimbă
Cu haine de-mprumut, în altă limbă.*

Odă

*Privind de pe pământ stelara boltă
N-ai bănuț mișcarea ce-o dezvoltă.
În cercuri mari, ca limbile de ceas
Întorc în Spațiu Timpul ce-a rămas,
Cu sateliți - statornici servitori - ,
Îmbătrânind la curtea unor sori,
Meteoriți vagabondând prin spațiu,
Vecie respirând (cu ce nesațiu!),
O lume când tăcută, când fierbinte
Dar care merge numai înainte.*

*Când supernovele (murind)
se convertesc*

*În găurile negrului ceresc
O pândă pretutindeni se ivește
Și ce urmează nu e omenește.
Mulți aștri se înghit ori se distrug
Fără o gură-n preajmă sau un rug,
Dintr-o dorință-a nimicirii pure
Pe care nu e nimeni s-o abjure,
Căci Spațiul, Timpul, Greutatea chiar
S-au învățat cu alt abecedar:
Expansiune doar și nimicire
În lumea asta fără cimitire
Pe care-o admirăm de prea departe
Stresați mereu de viață și de moarte.*

*O, tu, materie întunecată,
Sfârșitul veșniciei fără pată,
În câte miliarde ani-lumină
Vei recunoaște partea ta de vină ?
De-om îngheța sau, poate, ne-om topi
În oda bucuriei vom trăi !*

Prezent revoluționar

*Mă părăsiră până și dușmanii;
Rămaseră tovarăși numai anii.*

Op

*Un capitol despre Frumusețe
E de neimaginat fără tristețe.*

Exasperare

*Universul mare ? Universul mic ?
Peste tot e Totul și Nimic.*

Sublim

*E de ajuns o rimă să mă fericească
Și în vers tresare muzica cerească.*

Sentiment

*Îți scriu din miază-noapte. Este frig,
Se încălzește numai când te strig.*

Marea

*Liniștită nu e niciodată
Ci mereu îngândurată.*

Singur

*Desculț prin iarbă. Sentiment aparte:
De trec prin viață, cum să fug de moarte ?*

Numai o dată ...

*De obicei, pleci iar ca să revii, -
Dar uiți de tot adresa într-o zi ...*

Micul paradox

*De sărbători și caii se deshamă -
E totul liber într-un cerc de-aramă.*

Alegere

*Mai cred doar în talent și în plecare -
Rămân cu unul, altul vrea uitare.*

Reciprocitate

*Lui Petre Isachi
Nu prohodesc cuvinte. Le-ajut doar să respire
Și ele mă țin minte în versuri de iubire.*

Statuia

*Lucrez acum la soclu. E drept, mai am un pic -
Te uită prin binoclu și vei vedea când pic.*

Către metaforă

*Cum niciodată nu îmbătrânești,
Ai timp pe mulți poeți să fericești.*

În vara anului 2000 îmi apăruse cartea *Eminescu în orizontul criticii* în care comentam și volumul profesorului ieșean Adrian Voica, *Versificație eminesciană*, apărut la Editura Junimea în colecția *Eminesciana*, în 1997. Cartea mea, de la Editura Paralela 45, a avut o bună difuzare așa că într-o vreme a ajuns și în librăriile din Iași. Profesorul Adrian Voica, atent întotdeauna la tot ce se scrie despre Eminescu, a luat cartea și citind comentariul despre opul domniei sale a fost mulțumit însă, în egală măsură nemulțumit pentru că în volum mai comentasem abia trei sau patru critici ieșeni care aveau studii eminesciene (Ioan Constantinescu, Al. Zub, Ion Filipciuc, Theodor Codreanu). Pe bună dreptate indignat că omisese o întreagă pleiadă de critici și istorici literari ieșeni ce se remarcaseră în anii din urmă cu însemnate contribuții eminesciene, mi-a scris o scrisoare, destul de lungă, făcându-mi reproșul, pe care îl considera îndreptățit, că mă ocupasem doar de cartea domniei sale, neglijându-i pe alți confracți de condei din capitala Moldovei. Nu puteam să nu-i răspund, sugerându-i să consulte la Bibliotecă volumele mele anterioare unde o să găsească comentarii mai mulți ieșeni, chiar prea mulți. Profesorul s-a conformat și aflând de strădania mea începută în 1989, de a recenza cărțile consacrate lui Eminescu, a revenit cu o epistolă de o dulcețată în glas, cu adevărat moldovenească, epistolă pe care o păstrez ca pe un adevărat talisman căci, unde mai găsești azi asemenea suflete galante, care să se solidarizeze cu alți confracți în ale scrisului, la modul cel mai idealist cu putință? Evident, numai în Moldova și numai venind din partea unui

Constantin CUBLEȘAN

UN BOIER DE IAȘI

boier de viță, adică a unui intelectual de cea mai rafinată spiță. Așa s-a legat între noi o foarte frumoasă corespondență care ține și azi, un schimb de cărți și de consemnări critice pe marginea acestora în cea mai autentică exegeză confraternă. S-a întâmplat ca la vreun an după cunoașterea noastră prin epistole, să se potrivească și un moment plăcut de a ne cunoaște la față, eu ajungând la Iași, invitat de profesorul Dan Mănuță (de vrednică pomenire azi) la un colocviu internațional pe teme folclorice. Așa se face că într-o după masă însoțită ne-am fixat o întâlnire, pe o terasă, nu departe de Biblioteca Universitară, la poalele Copoului, cum ar veni, la un pahar de bere. Ne-a fost însoțitor de șuetă și profesorul, poetul George Popa, el însuși distins eminescolog, despre cărțile cărui scisesem de asemenea fără să-l fi cunoscut personal. Am zăbovit la taclale o întreagă după-amiază, ne-am fotografiat și astfel am pecetluit o prietenie care pe mine mă onorează întru totul.

Profesorul Adrian Voica este, nu încapă nicio îndoială, o mare somitate în ale prozodiei și pe această cale (nu doar pe aceasta) un eminent cunoscător al poeziei lui Eminescu. Domnia sa realizează o vastă incursiune în laboratorul prozodic intim al lui Mihai Eminescu demonstrând, cu metodă științifică, calitatea aparte a creației acestuia, punând și mai pregnant în evidență originalitatea versurilor / versificației eminesciene, caracterul novator al acesteia. Profesorul atrage atenția riguros asupra subtilităților formale, de poetică, contribuind astfel substanțial la deschiderea orizontului de înțelegere al creației eminesciene sub aspect estetic.

Având, cum se spune, poezia în sânge, nu putea să nu se illustreze și ca poet original. A publicat mai multe volume de versuri care îl impun prin profunzimea meditației, prin cultivarea poeziei cu implicații filosofice, morale, excelând în distihuri și, în general, în formule aforistice. E un poet grav deși ironia nu-l părăsește aproape niciodată.

Ajuns la vârsta celor opt decenii de viață, are împlinită o carieră universitară strălucită, cu nenumărați studenți care au învățat de la domnia sa cum trebuie citită literatura, fiind de altfel un teoretician literar redutabil.

Mă bucur din tot sufletul că m-a considerat mereu între cei apropiați ai domniei sale și de aceea vreau să-i fac acum o adâncă plecaciune la vârsta jubiliară, urându-i încă mulți ani de aici înainte, cu sănătate și cu bucurii alături de cei dragi. La mulți ani, profesore !

Ioana RUSU SADOVEI

Încă elevă, în clasa a XII-a, la Colegiul de Artă „Ciprian Porumbescu” Suceava, Secția Conservare-restaurare, Ioana Rusu-Sadovei scrie o proză aflată sub semnul unui stil de o rară maturitate artistică. O debutăm cu speranța că numele, creația ei își vor găsi locul meritat în literatura română contemporană. (Virginia Burduja)

SEMNUL MELUSINEI

„Semnul Melusinei” se dorește a fi un tablou descriptiv al Europei de Sud-Est din secolele XV-XVI, desfășurat pe trei planuri narative.

Primul plan urmărește personajul magisterului Batista Hieronimo di Vesentino (nume regăsit în arhivele vechi ale orașului Suceava), un reprezentant al ideologiei curentului renescentist umanist. Deoarece discredită autoritatea Bisericii și a guvernatorului, a fost trimis cât mai departe, drept cronicar la curtea lui Ștefan cel Mare. Traseul său trece prin Regatul ungar, adică Bohemia și Ungaria, ca mai apoi prin poarta Transilvaniei, Bistrița, să intre în teritoriul moldovenesc. În momentul în care ajunge în Suceava, primul plan narativ se contopește cu cel de-al doilea, al domniei lui Ștefan, în perioada celei de-a doua căsătorii a acestuia cu Maria de Mangop, pe vremea modificărilor arhitecturale ale Cetății de Scaun a Sucevei. Perturbările aduse de învățatul italian nu au impact doar în educația fiilor boierilor, ci și în cultura medievală moldovenească, atât pe plan artistic, cât și strategic, cum ar fi construcția Cetății Zamca și a tunelurilor subterane de legătură.

Al treilea plan narativ, situat în Transilvania, este cel al Zsofiei, prințesă din Bohemia, care are rădăcini franceze, o urmașă a legendei Melusinei, deși ea nu știe acest lucru. Independentă din fire, nu suportă ideea de a trăi la curtea regelui maghiar Matia Corvin și fuge în Moldova din Bistrița, unde se ascundea după ce părăsise Clujul, a doua cetate din care domnea Matia. Ajunsă pe pământ ștefanian, devine doamnă de onoare a soției lui Ștefan și îl întâlnește pe Batista, destinul celor doi fiind legat prin simbolul Melusinei, cahla din text fiind ușor de descoperit pe peretele exterior al Paraclisului Domnesc din Cetatea de Scaun. Prin acestea, cele trei planuri se unesc într-o lucrare care pornește de la documentare istorică, dezvoltând o poveste ce se leagă prin fapte și personalități reale, cu ajutorul cărora s-a construit atmosfera perioadei.

Prolog

Un parfum puternic de lavandă plutea în Piazza del Popolo. Țărani așteptau înșiruiți printre arcele gotice ale pieței cu buchete mari și cu turtă dulce, proaspăt făcute de dimineață. Sărbătoarea de San Giovanni avea loc în toii verii, iar odată cu căldura soarelui toscan, lumea intra în spirit de sărbătoare. Centrul pieții, înconjurând fântâna Masini, era colorat de copii alergând și tineri dansând pe ritmul truverilor, în timp ce negustorii își scoteau marfa pe mesele de lemn. Sunetele mandolinelor, viiorilor și fluielor răsunau până în înaltul cerului, sub tresărirea îmbucurătoare a clopoțelilor pentru tarantele. Cesena nu era un târg mare, dar avea o cetate din piatră de culoarea caldă a nisipului, care se înălța pe colina orașului ca un gardian.

În capătul pieții, din Basilica Madonnei Muntelui băteau clopotele în semn că procesiunea Sf. Ioan era gata să înceapă. Înăuntru, sub coloanele înalte și arcele ogivale ce păreau a susține văzduhul, oamenii de seamă ai orașului erau adunați la slujbă, așteptând sfârșitul acesteia. În stânga, pe băncile sculptate ale navei centrale, era așezat Lorenzo Cavalli, guvernatorul papal, alături de familia sa. Bărbat scund, bondoc, care părea a profita din plin de bucuriile vieții, era îmbrăcat în hainele cele mai bune pe care le avea, deși nasturii aurii păreau a-i pocni în orice clipă. Purta o haină din brocart venețian roșu, cu umeri mari și umflați și pantaloni negri asortați pantofilor cu vârf ascuțit. Începutul de chelie îi era ascuns de turbanul italian pe care îl purta cu fală, iar sacul cu bani îl ținea ostentativ legat de cingătoarea sa. Îngâmfarea privirii sale era însoțită de crucea masivă de aur pe care o purta cu așa-zisă pioșenie la gât, lucru pe care și soția sa, Isabella, îl ațușea. Nu era o femeie urâtă, însă rochia verde cu trenă nu ascundea nimic din trăsăturile siciliene pe care le avea. Un nas mare, acvilin, trasat puternic de spăncenele negre care acopereau niște ochi mereu scrutători, ce ar fi putut să înghețe focul. Copiii aveau statura tatălui lor, chiar și fetele, însă niciunul nu părea să moștenească ceva din oportunismul inteligent al părintelui. Lângă guvernator, stătea meditând la predică, negustorul de catifeluri și alte materiale prețioase, îmbrăcat în straie bogate, aduse din drumurile sale prin târmuri sălbătice și exotice, iar acum era împopoțonat cu cerceul de perla pe care îl purta în urechea stângă. Restul bisericii era ocupat în ordinea bogăției lor, de ghildele orașului. Împreună cu familiile, erau pietrarii care au făcut Podul familiei Malatesta, fierarii ce au forjat armele gărzilor, dulgherii, croitorii brocarturilor italiene, măcelarii și cei care se implicau în consiliul orașului, în ultimele bănci fiind și câțiva țărani obișnuiți, mulți dintre ei servitori în casele nobililor.

Printre toți aceștia, luminat călduros de razele colorate ce treceau prin vitralii, stătea Batista Hieronimo di Vesentino. La cei 20 de ani ai săi, părul negru, creț, învelea portretul curat, cu unghiuri fine, mângâiate de perfecțiunea canonului grecesc. Linia maxilarului sublinia o ascuțime a chipului cu o acuratețe de marmură proaspăt sculptată și șlefuită. Ochiul albaștri erau atât de curați, ca un cer de vară și se făceau vinovați de multe inimi frânte, însă toate acestea erau închegate de atitudinea unui tânăr David michelangelesc. Fiu de cărturar, înzestrat cu vorbire latină, era numit deja magister in diversis artibus. Nu numai că înființase biblioteca Malatestiana, dar ajutase la construirea cetății La Rocca și la proiectarea pasajelor secrete printre vechile fundații romane. În ciuda acestor fapte, când otomanii au început să atace Europa, iar Papa Sixt al IV-lea, dogii venețieni și enclava familiei de Medici l-

au trimis pe Lorenzo ca guvernator, tot ceea ce Batista voia să facă pentru Cesena era împotriva intereselor ducalului, și pare-se, împotriva voinței Domnului. Cavalli a dus un lung război împotriva lui Vesentino, pornit din simpla dorință de războare. Tânărul comandase construirea unui nou atelier pentru științe. Avea planuri mari, să cerceteze stelele și să descopere piatra filozofală, însă guvernatorul i-a interzis. Hieronimo atacase Biserica, acuzând-o că e condusă de oameni înguști la minte și că nu văd mai departe de interesele lor manipulative. Cavalli era pregătit pentru un proces de erezie, dar oamenii din oraș nu ar fi acceptat așa ceva pentru cel care le-a construit un oraș atât de trainic. Așadar, singura lui războare era să-l trimită undeva departe, ca magister în est, în principatul Moldovei, unde nu putea să-i mai submineze autoritatea. Adevăratul motiv al trimerii sale era mascat de frontul comun pe care italienii îl făceau cu voievodul moldovean împotriva otomanilor. Tânărul nu știa prea multe despre acel loc, decât că avea să-i învețe pe fiii nobililor latina și că avea să meargă la curtea unui om care a câștigat multe războaie în numele lui Dumnezeu, construind la fiecare victorie câte o biserică. Se spunea că era un om de statură mică, dar de o fermitate și inteligență care te intimidă; nu putea fi ușor să stai la marginea lumii creștine și să îți piept păgânilor.

Batista era dornic să cunoască lumea, deși ideea mutării într-o țară cu altă religie și obiceiuri diferite nu părea foarte încurajatoare pentru cineva care avea toată viața înaintea.

Pe aleea din centrul bisericii, băieții de altar s-au adunat pe lângă preot, ținând pe umeri statuia Sf. Ioan Botezătorul, încununată de flori și veșminte aurite. În spatele lor, toți enoriașii s-au ridicat și au pornit la drum în ritmul bătăilor clopotelor din turn, ieșind din basilică sub umbra răcoroasă a porții gotice, urmând carul procesiunii până în mijlocul pieții. Toți oamenii aruncau cu flori și monede, sperând că rugăciunile lor vor fi auzite, că munca lor va da roade și că familia lor va fi protejată.

Batista privi la toate acestea, dorind să le țină minte; poate nu avea să le mai vadă vreodată. Inspirând adânc, se îndreptă curajos spre portul orașului, uitându-se la fiecare din negustorii pe care îi vedea: Gino, cu taraba lui de pește, Marcia cu legume, Marcello și berea sa. Avea să-i lipsească salutul lor din fiecare dimineață ca și bărfelile orașului șoptite de bătrâni, însă știa că îl aștepta o aventură iar asta îl motiva mai tare decât orice.

Pe străduța care cobora la mare, se afla casa argintarului. O fată frumoasă, cu părul negru, tocmai deschidea obloanele verzi, uitându-se în jurca și cum ar fi știut că Vesentino avea să treacă pe acolo. Îl aștepta sprijinită pe un cot, cu părul fluturat de o adiere ușoară de vânt de câmpie.

Fata argintarului era cea mai frumoasă din Cesena, cu chipul blând și totodată dur, cu forme rotunde și zvelte, ca statuile Atenei, cu o tinerete și o inteligență a gesturilor moștenite fără îndoială de la tatăl său evreu, pe care îl ajuta în afaceri de când stăpâna casei murise de ciurma ultimului val de acum 14 ani. Fata avea cinci ani când își pierduse mama și, deși nu fusese crescută de ea, reușea să surprindă prin dulceața feminină cu care îi atrăgea pe tinerii cesentini, chiar și pe Hieronimo.

-Măi să fie, măi să fie, dacă nu e chiar speranța orașului și mărșăluț! spuse ea aplecându-se de la fereastră.

-Încântătoare ca întotdeauna, zise Hieronimo ușor amuzat. Nici în ultimele minute petrecute în orașul ăsta nu scap de ...

-Promite-mi că nu vei iubi o altă fată, îl întrerupse ea brusc, fără să mai lase loc glumelor.

Vesentino nu spuse nimic, doar se uită la ea. Pentru el nu era numai cea mai frumoasă fată, zeiță era. Puteai citi în ochii ei ce ascundea sub masca rece și inabordabilă pe care o avea câteodată. Nu o singură dată își imaginase că avea să aibă o familie alături de ea, cu copii la fel de frumoși și inteligenți ca mama lor. Știa că era o fire încăpățanată și independentă, dar asta îi plăcea mai mult ca orice. Ar fi fost mândru să îi poată oferi o educație mai scumpă, precum merita. Putea să facă orice ar fi vrut, chiar dacă nu se obișnuia ca femeia să aibă o meserie. Dar cel mai mult îi plăcea să și-o imagineze fericită, fără griji pentru tatăl său bătrân și pentru casapă care trebuia să o țină, fără stigma pus de toți din pricina afacerii familiei, și anume că ar fi vrăjitoare.

Îi aruncă o ultimă privire, știind că nu era nevoie să îi spună ceva. Doar ochii lor își vorbeau. Nimeni nu știa sigur când avea să se întoarcă, dar simțea că ea nu avea cum să-l aștepte. Ar fi fost prea târziu... Spera doar că avea să-și găsească un soț bun. Spunându-i doar atât, îi aruncă fetei o ultimă privire de rămas bun:

-O să-mi lipsești, Allegra. Sper să nu mă uiți până mă întorc.

Părăsi casa, coborî în josul străzii, ajunse în port. Era pustiu, toți pescarii erau în piața centrală. Doar marinarii munceau, pregătind vasul pentru săptămânile pe care urmau să le facă pe Marea Adriatică până în Regatul Ungariei. De acolo, el avea să își cumpere un cal ca să ajungă la marginea Transilvaniei și să treacă în Moldova. Nu știa cum avea să fie acolo. Valul de amintiri plăcute trezite de lacrimile mamei sale îl împinse să o îmbrățișeze strâns, ca pentru ultima oară. Știa că era îngrijorată pentru el, dar era pregătit, în ciuda faptului că nu se gândise vreodată să se îndepărteze așa tare de Cesena.

-Promite-mi că ai să te întorci teafăr, spuse ea printre suspine. Că vii acasă să-ți primești moșia.

-Promit, mamă. Surâse melancolic, gândindu-se că va veni o vreme când în casa familiei lor mama sa va sta în fața șemineului, odihnindu-se, tatăl său se va duela cu nepoții, iar sora sa îl va ajuta să întrețină gospodăria, alături de oricine va fi să fie soțul său.

Tatăl era cel mai înalt din familie, cu o statură impunătoare, accentuată de tichia sa albastră, făcută din catifea ragusană. Avea de obicei o privire impasibilă, însă acum se vedea că plecarea moștenitorului său îl emoționa. Se apropie de Hieronimo, cuprinzându-i umerii:

-Fiule, am făcut tot ce e mai bun pentru educația ta, iar acum e timpul să dovedești ceea ce știi; onorează numele casei Vesentino și întoarce-te în siguranță.

-Tată, te voi face mândru, voi duce numele nostru pe târmuri depărtate și mă voi întoarce încununat de glorie.

Monica, îmbrăcată în hainele cele mai bune, sări la gâtul fratelui său strângându-l cu toată dragostea pe care i-o purta. Șoptindu-i la ureche cu o lacrimă curgându-i pe obraz:

-Întoarce-te acasă, frate! Voi avea eu grijă de Allegra.

Uitându-se la ei încă o dată, se urcă pe podețul de lemn la bordul Fortunei, privind orizontul, un infinit de smarald acoperind tot restul lumii. Cu gândul la cei pe care îi părăsea, îi salută și coborî sub punte, spre cabina sa, unde avea să aștepte plecarea.

.....

Cetatea Sucevei se înălța peste lumina soarelui rece de munte, cu zidurile încă neterminate. Au trecut mai mult de șapte ani de când Ștefan cel Mare plătise zidarii să îi construiască o cetate de nepătruns de către turci. Acum, pe șanțul cel nou de apărare se ridicau contraforturi groși și contraescarpa susținea podul din piele de la intrare. Zidurile groase de trei metri ascundeau după prima poartă o adevărată capcană care ducea în întâmpinarea gărzilor pe oricine ar fi pofit să intre neinvitat. Curtea interioară era păzită de un stejar tânăr, care umbrea tronul de piatră pe care stătea astăzi domnitorul Moldovei, Ștefan, zis și cel Mare. Mușatinul era gânditor, în timp ce restul curții roia în jurul lui. Acesta era momentul său de pace în care se gândea ce avea să facă mai departe pentru a-și apăra ținutul și oamenii.

Încă tânăr, cu trăsăturile neamului său de mușatin și un păr deja grizonat, umflat, neîmpletit, căzut pe umeri, avea omuștată subțire. Purta un conțes de postav vișiniu, îmblănit cu hermină, cu sabia atârnată de curea, legănată solemn odată cu mișcările agitate ale bărbatului. Părea îmbătrânit de toate băcăliile pe care le dăduse, deși numai una părea să îi răzbutat sufletul tatălui său, Bogdan al II-lea. Petru Aron plătise pentru urzupare, iar Ștefan a clădit, la fiecare victorie, o adevărată graniță fortificată de biserică și cetăți.

-Curteanule, spuse pe un ton grav ce cutremura zidurile, du-te și adă pe Manoila Grecul degrabă și aburcă-l pe un cal. Să vie cât mai repede.

Omul încuviință și o luă la goană prin poarta de vest. Voievodul își puse coroana și porni spre sala de sfat, în căutarea părcălabului Iliș. Urcă pe scările din curtea interioară și trecând prin holul răcoros, ajunse în sala mare, acoperită de steagurile mușatine și de cele cu cap de bour. Flăcările torțelor mocneau, trezind la viață umbrele pe deasupra steagului de luptă cu Sf. Gheorghe. Boierii și răzeșii erau înșiruiți la masa masivă din lemn. Ulcele cu vin slab și pâine erau așezate în fața lor, pe ștergere țesute, iar armele fuseseră zemate de spătare. Fețele le erau încruntate, vorbeau de supărările țării, dar toți amuțiră când ușa de lemn scârțâi și domnitorul intră. Împunător, se așeză în capul mesei, își turnă vin în cupă ignorând privirile celor din jur. Spune-se că de multe ori omora pe la ospete fără judecată, însă acum era pregătit să lupte pentru alianța cu familia imperială bizantină, chiar dacă amintirea Evdochiei de Kiev încă îi sfășia inima. Oricum, nu putea să își arate slăbiciunea celor pe care trebuia să-i conducă cu mână de fier.

-Găsesc că vremea doliului pentru Evdochia s-a terminat. Copiii Alexandru și Elena și Arhimandritul Grigorie m-au binecuvântat să aduc din Crimeea în Moldova pe principesa de Theodoro, Maria de Mangop. De aceea, am tocmii zidari să facă în vale o biserică și o curte, mai în fața de biserică Sf. Mucenic Dimitrie, să îi fie dar de nuntă. Cristea Jder vistiernic va fi trimis în solie pe insulă și va primi tot ce-i trebuiește, așteptând răspunsul Mangopilor.

-Măria ta, spuse un boier făcându-și curaj și vorbească, noi avem bucurie și sprijin pentru asemenea vești, dar pesemne știți că Moldova stă iar sub sabia turcilor și n-avem cetate ca să ție de păvază, iar bistrîtenii nu voiesc a ne mai ajuta.

-Boier Agapie, să n-ai crezare că nu știu. De aceea, om învățat aștept s-ajungă din țara talienilor, pre cheltuiala lor, ca plată pentru oastea noastră pe care am trimis-o în lupta cu otomanii. Acesta știe latina și alte științe și va fi binevenit pentru educația fiilor voștri. Așa avem și noi o curte învățată, să s-audă numele curții moldovene până departe.

Toți bărbații se uitau unii la alții, neștiind ce să zică.

-Dar...Mărite, luă cuvântul un sfetnic, cum putem ști că nu e iscoadă? Îl primim cu atâta ușurință la curtea noastră?

-Nici la asta să nu credeți că nu am avut gândire. Pe tânărul talian voi avea îngrijire eu să n-aiibă loc de iscodire, ori de trimes epistole spre păgubirea Moldovei.

-Măria Ta, cum putem avea încredințare că nu-i abate pe copiii noștri de la drumul drept? E catolic, n-are știință de cutumele noastre.

-Are să fie destoinic, ș-are să ne-nvețe felul.

Nu mai era nimic de spus. Ștefan se ridică și ieși din sală, îndreptându-se spre capela cetății. Izbuti să privească dealul Sucevei. Vedeă biserică din Mirăuți, la care se uita cu melancolie de când își îngropase soția acolo. Cu gândul să o pomenească în rugă, deschise ușa Paraclisului Domnesc. Parcă izolat de lumina soarelui, turnul capelei era simplu, cu fresce pictate pe cupolă. Singura lumină venea de la un capăt de lumânare, ce afuma tavanul care era deja negru. În față, pe o masă de altar din piatră, stătea un crucifix din aur, cu 5 rubine încastrate în brațe.

Ștefan se așeză în genunchi pe treapta altarului și se rugă, așa cum făcea când trebuia să lupte pentru Moldova. Cerea ajutorul divin și știa că în curând avea să mai construiască

încă o biserică drept mulțumire lui Dumnezeu.

Toată Bistrița era în piața bisericii evanghelice, să vadă cum noul jude avea să pună chipul de piatră al celui dinaintea lui în zidul catedralei. Tot orașul știa de acum că trădarea avea să fie plătită scump. Breasla pietrarilor pregătise masca lui Beuchel, dar și blazonul lui, ca să atragă rușinea asupra familiei sale. Nimeni nu mai auzise de așa pedeapsă, dar trecuse ceva timp de la execuție și totuși nu puteau să uite nici de el, nici de bătaia cu moldovenii.

Singurii care nu erau în piațetă, ci se ascundeau în prăvăliile din arcele Șugălete, erau pușinii negustori moldoveni. Așteptau să își vândă marfa și să plece peste munte înapoi acasă, să dea de veste că maghiarii nu i-au iertat de când oastea lui Ștefan a venit peste oraș, să lupte cu regele ungar.

Vremea era mohorâtă, iar Zsofia purta o pelerină neagră cu o glugă ce îi acoperea fața, exact cum își dorea. Venise în Bistrița, unde găsea cel mai bun fier, forjat de maghiari. Se auzea că și celelalte regate tot din Transilvania își luau armele. Plătise în grabă fierarul și își prinse spada subțire la centură, ieșind din atelier înainte ca oamenii să se întoarcă la muncă. Pe masa din fața olăriei, erau puse pentru cine ar fi avut trebuință cahele care nu rezistaseră în cuptor. Fata recunoscuse una, cu glazură nereușită, dar având sculptată o sirena cu două cozi. Îi aducea aminte de mama ei, pe care o pierduse de multă vreme, dar care îi povestea atunci când lua locul doicii legenda din țara sa natală, cea a Melusinei care s-a căsătorit cu ducele Luxemburgului, cu condiția ca el să n-o vadă într-o anumită zi. În care înfățișarea ei se schimba într-o femeie cu trup de șarpe. Ea i-a adus bogăție și glorie soțului, până când el nu și-a respectat făgăduiala făcută înaintea căsătoriei. Atunci, sirena a sărit pe geam în râul Alzette și nu a mai văzut-o nimeni niciodată deși, din când în când, unii oameni pretind că văd capul unei fete frumoase ieșind din ape și o coadă de pește plutind în undele calme ale râului. Trezindu-se din reverie, luă cahla gândind că poate ar fi putut să o schimbe pe ceva valoros la vreun iarmaroc, dar mai mult pentru amintirea pe care i-o stărnise. Scurtă drumul printr-unul din cele douăsprezece pasaje ale orașului, ajungând la locul pentru care plătise un fiu de țaran să îi aducă calul exact când băteau clopotele de amiază. Se sui repede pe cal și ieși din cetate cât să nu atragă atenția nimănui, îndreptându-se spre Moldova. Avea să ajungă-n noapte la Hanul Tihuței, unde spera să găsească de mâncare și să se îngrijească de cal. De acolo, mai avea drum lung până în Suceava, dar ca întotdeauna, găsea scăpare. Faptul că oastea lui Matia Corvinul o căuta nu-i făcea fuga mai ușoară; peste tot erau ascunși maghiarii gata să fugă peste munți să dea de știre regelui lor.

Înaltă și agilă, îmbrăcată în straie bărbătești, dădu galop calului și se lăsă dusă de gânduri în timp ce vântul îi flutura mantia. Totul pornise când tatăl ei a adus-o la Cluj. Urma să se prezinte în fața Corvinului, un om schimonosit și arogant, ca logodnică tocmită de familia Gerlesteny. Copila promitea, cu o minte ageră, manierele unei prințese regale și chipul unui înger. Nimeni nu credea că printre abilitățile sale se numărau și lupta cu sabia, trasul cu arcul și cititul textelor despre războaie. Mama regelui nu privea cu ochi buni asta, fiind o femeie dură, care distrugea totul în cale pentru fiul său iubit. Când Zsofia înțelese că nu-i va fi ușor la curtea maghiară, s-a decis că avea să-și găsească locul în Moldova. A auzit că acolo oamenii sunt buni și cinstiți, iar femeile au loc să înțeleagă carte. A trecut prin zile în care se temea pentru viața ei și s-a ascuns cum putuse mai bine prin casele negustorilor moldoveni, care o ajutau și cu drumul. N-avea să-i lipsească familia și știa în adâncul sufletului ei că trebuia să treacă munții și să ajungă cât mai repede acolo. Nu știa ce avea în față, se încredea orbește în vorbele muntelui și în ajutorul pe care avea să îl găsească. Brazii erau bătuți de vânt, corbii croncăneau pe ici, pe colo, dar știa că în seara aceea avea să găsească un loc de pus capul și un colț de pâine.

Capitolul I

Fortuna trecuse de insulele venețiene înspre malul Metkovicului. Undeva mai în sud se zărea departe cetatea ragusană Dubrovnik. Deși au călătorit doar două săptămâni, timp în care vasul începea să rămână fără mâncare, oamenii începeau să urască viața pe mare, iar discuțiile bărbaților erau tensionate. Ultimele zile durau parcă mai mult decât tot drumul pentru Vesentino, care aștepta să vadă noua lume. Citise despre Metkoviți că era un oraș bogat, fiind portul regatului huniad și că undeva după zidurile cetății se găsea un han atât de mare, încât putea fi cu ușurință confundat cu un palat.

Cobori de pe puntea vasului, amețit de vremea caldă și de mișcările mării și întâlni un căruțaș. Avea de gând să-i dea câteva monezi să-i ducă cuferele la han și el să plece în căutarea târgului de animale. Casele erau așezate ca în orașele flamande, cu bărnele de lemn încrucișate peste vâruiala albă. Obloanele erau deschise, oamenii strigau unul la altul pe stradă, într-o limbă aspră și sonoră, fără să conteze câți auzeau discuția lor. Urmă drumul și văzu că începea să se aglomereze în jurul unei piețe rotunde, unde erau puse tarabe de zeci de ori mai bogate în număr decât acasă. Era un adevărat stup de albine, toți păreau preocupati să negocieze prețurile pe unele obiecte pe care cu greu Hieronimo le putea recunoaște. Se urcă pe treptele unei case și văzu în capătul celălalt al pieței un staul cu animale mari. Curajos, porni printre oameni și observă că unele femei purtau pălării înalte ascuțite, cu un voal subțire în vârf, după moda franțuzească, alții aveau tichii englezești, iar unii țineau în lanțuri oameni cu pielea închisă la culoare, neagră ca tăciunile. Era șocant să îi vadă pentru prima oară pe sclavii de care în Italia se auzea numai în tavernele lăturălnice. I se părea nedrept să fie ținuți fără voia lor.

Odată ajuns la animale, văzu un bărbat adus de spate, fără dinți, care părea să nu vadă prea bine, pe care îl întrebă în ungurește, așa cum învățase din cărțile bibliotecii din Cesena:

-Un cal rezistent, bun de drum lung?

-Acesta. Omul arată spre un cal schilod, slab ca o scândură, ce părea să-și ducă ultimele clipe. Batista credea că omul nu auzise bine.

-Bătrâne, am nevoie de altul. Nu dau bani ca să-mi moară

calul pe drum.

-Nu, nu, nu e șagă. Duce mult, are picioare rezistente. Ceilalți sunt buni pentru plimbări. A mers prin tot regatul, dar l-am găsit lângă stăpânul său răpus de tâlhari. Ca să nu zici că dai prea mult, ți-l dau cu trei dinari ungurești.

-Ca să nu zici că dau prea mult?! Voi da din milă o jumătate de dinar.

-Doi, exclamă bătrânul înviat de gustul banilor.

-Unu!

-Unu jumătate!

-Unu!

-Rămâne așa, dar să ții minte că e un cal bun, și ține și asta.

Dacă stăpânul său i l-a dat, mi-ar părea rău să îl înștrăinez, spuse luându-i mâna și punându-i în palmă un talisman din lut cu o sirena

Alt cântec

*Și m-aș duce
m-aș tot duce
la izvor cu apă dulce
la umbră de brad înalt
hăăăt!
departe de asfalt*

*pe la umbra socului
fără scara blocului
la umbră de dor arzând
să simt verdele crescând
s-aud apa de argint
pui de paseri găngurind
și pe mine
ne-murind
și m-aș duce
m-aș tot duce
pân' la troiță
în răscruce
să mă-nchin iubirii mele
să mă apere de rele
și să fac o sfântă cruce
pentru vremea ce mă curge.*

Eu și el

Se făcea că eram două seminte
una lângă alta
doi lujeri de liană înlănțuiți
apoi am devenit păsări de noapte
încrucișându-ne zborul
el și eu
apoi
spre miezul nopții
am devenit lumini pe cer
eu și el
apoi
se făcea că
oceanul inunda cerul
preschimbându-ne în scoici
el și eu
laolaltă
în adâncul oceanului
Noi.

Insomnie

*Geamurile se sparg în bucăți
ușile se izbesc de pereți
pereții sunt ca scoarța copacilor
pașii vecinilor rup parchete
zgomotele frig
aerul țipă
îmi duc mâna la inimă
tac
ascult ascult ascult
și deodată grădina copilăriei
vine să mă apere cu miremele ei
cu liniștea ei
cu foșnetul frunzelor nucului meu
tac
ascult
zgomotul se preface*

în liniștea mea de acasă.

Depresie

*Doctore,
dimineața când trag perdeaua
soarele dispare în nori,
păsările își încetează zborul,
cântecul devine surd,
aerul e mai rarefiat,
zgomotele frig
mă doare lutul din care sunt făcut
am vocea răgușită de tăcere
umblu dintr-o camera în alta*

*un Iona rătăcit în nefericire
joc de-a v-ați ascunselea cu
singurătatea.*

Cu iubirea mea

*Eu aș vrea dacă nu-i bai
să mătur frunzele prin rai
să mă fac slugă la cai
să văd ploaia despletită
în codru să stau pitită
să mășor oful cu metru
slugă pe la sfântul Petru
apoi când m-aș sătura
un cal alb eu mi-aș lua
pe pământ m-aș înturna
și-aș rămâne ... pururea.*

În grădina Icoanei

*doi copaci se iubesc împletindu-
și crengile
umul e alb, altul roz
cel roz e copleșit de iubire
întors cu totul spre cel alb care
se lasă mai greu
vântul le dă șansa să se mângâie
la fiecare foșnire de crengi
o ploaie de petale se scutură în
vânt
purtând spre pământ iubirea lor*

*verdele crud al ierbii se înfioară
de petale albe și roz.*

Necunoscutul

*- m-am luat după el
care știa pădurea
- nu te teme, mi-a zis,
strângându-mi mâna -
cunosc fiecare copac
fiecăre cărare poiană
fiecăre prăpastie
nu te teme
să mergem înainte*

*trebuia să rezist
să nu-mi fie frică.
...
dar nu ajungeam nicăieri*

*mă ținea de mână strâns
repetându-mi
vom ajunge la timp*

*nu se mai vedea nimic în față
dar el vedea
vedea un cal alb înșpumat
- iată-l!
îmi strigă
- să sărim
și am sărit îmbrățișați
calul galopa
- vezi
- el știe drumul
mi-a șoptit la ureche
înflorându-mă.*

Una cu pădurea

*M-aș ascunde în desișul pădurii,
printre crengi uscate,
m-aș aciuia
ca o ciută fugărită de glonț
încolăcindu-mă în juru-mi
mi-aș acoperi fața cu părul
m-aș face una cu frunzele,*

Maria CERNEGURA

*una cu viețuitoarele speriate
una cu lutul reavăn
cu zăpada căzută
cu liniștea...
una cu pădurea.*

Camera cu îngeri

*ninge pe strada Sevastopol
în camera mea cu vedere spre
Calea Victoriei
mă vizitează în fiecare zi
o echipă de îngeri camuflați
pe sub halatele albe își poartă
aripile strănse
în urma lor rămân pene pe jos
vin înfirmierele
fac curățenie cu îndemânarea
acelora
ce își greblează grădina de
frunze
pe sub halatele lor verzi
aripile sunt și mai vizibile
din când în când aflu vești bune
de la medici
fețele lor mă părăsesc tot mai
luminate*

*de parcă ar participa la nașterea
mea.*

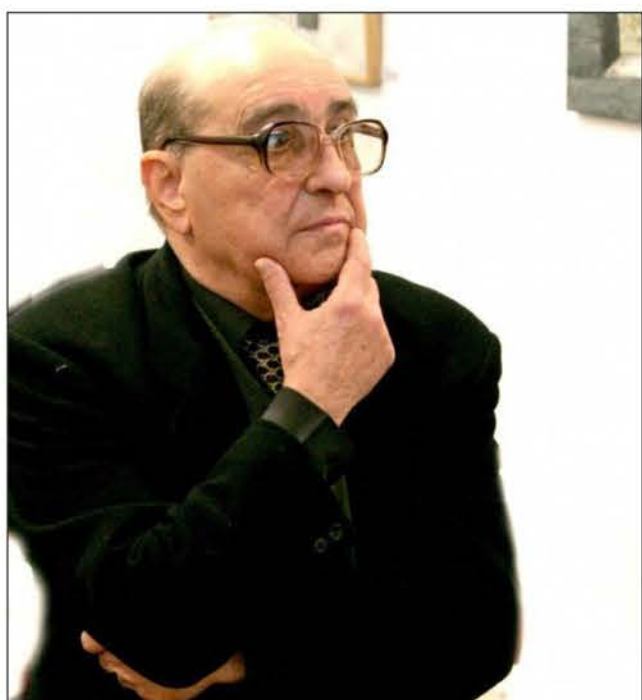
Rugă

*pasăre
spune-i vântului
să-i spună frunzei
să-i spună crengii
să-i spună nucului
să-i spună rădăcinii
să-i spună pământului
să nu se surpe*

*pasăre
spune-i nisipului
să-i spună malului
să-i spună valului
să-i spună mării
să-i spună nemărginitului
să nu se reverse*

*pasăre
spune-i lacrimii
să spună ochilor
să spună dorului
să-i spună inimii
să-i spună iubirii
să nu se întunece.*

LA PLECAREA UNUI OM FĂRĂ VÂRSTĂ

Neverosimilă și de aceea înfrustrătoare, dureroasă plecarea dintre noi a lui Ștefan Oprea, cel veșnic tânăr, împătimitul de Teatru și de Film. Era, și la vârsta la care ajunsese, plin de proiecte, energia pe care o iradia în juru-i era mereu binefăcătoare. Cum să crezi că peste Fănică al nostru a căzut ultima cortină?

S-a născut într-o localitate la care ținea mult, cu o denumire pitorească – Coarnele Caprei, din județul Iași. Era fiul Anetei (născută Grigoraș) și al lui Vasile Oprea, funcționar. A urmat școala primară în comuna natală; din 1945 învață la Liceul Internat din Iași, transferându-se în 1948 la Școala Normală „Vasile Lupu”. Student, între 1952 și 1956, la Facultatea de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, primește după absolvire un post de redactor cultural la ziarul „Flacăra Iașului”. Lucrează aici până în 1966, după care, angajat în redacția revistei „Cronica”, îndeplinește funcțiile de redactor, secretar general de redacție și redactor-șef adjunct (1966-1991). Între 1991 și 1996 este publicist-comentator și apoi consilier-șef al Inspectoratului Județean de Cultură Iași (1993-1996). Conferențiar din 1992 la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași, din 1996 este redactor-șef al revistei „Dacia literară”. Este doctor în filologie cu teza *Eminescu, omul de teatru* (2000). A debutat cu versuri în „Flacăra Iașului” (1957), colaborând în continuare la „Iașul literar”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Ateneu”, „Contemporanul”, „Astra”, „Tribuna”, „Teatrul”, „Teatrul azi”, „Cinema”, „Arlecchin”, „Scena”, „Timpul”, „Symposion”, „Scena și lumea”, „Lumina” (Pančevo), „Literatură și artă” (Chișinău), „Limba română” (Chișinău). A mai semnat cu pseudonimele Șt. O. Mugur și Ștefan Pintilie.

La începuturile carierei, Ștefan Oprea pare atras de literatura polițistă, dar într-o accepție mai cuprinzătoare. Romanele, de reală abilitate tehnică, *Procesul manechinelor* (1974) și *Plus sau minus infinitul* (1978) împletesc firul anchetei proprii genului cu șerpuirile investigației psihologice, miza ce se conturează prin „jocurile ipotezelor” fiind de esență morală. Detectivistica pe care o propune scriitorul nu e doar un sport al inteligenței, cât mai ales o insistență incursiune printre și dincolo de aparențe. Interesantă este teatralitatea acestor scrieri. În *Procesul manechinelor* se desfășoară o „încenare”, un „joc de-a tribunalul”, în care participanții interpretează cu talentul disimulării „roluri” mai mult sau mai puțin apropiate de adevărul întâmplărilor din realitate. Sub masca romancierului se simte omul de teatru atent la modulațiile vocii, la gesturi și fizionomii.

În piesele lui Ștefan Oprea lirismul generează fie fantasmaticul alegoric (ilustrat prin personaje simbolice lunecând, cu un mister căutat, dinspre tărâmul supraréalului), fie patetismul bine temperat al somăției etice, care, asimilând sugestia livrescă – J.B. Priestley, Friedrich Dürrenmatt –, îmbracă veșmântul piesei polițiste, ca în *Dubla dispariție a Marthei N...* și în *Suspiciunea (Plus sau minus viața)*. Din pulsațiile lui se intrupează eroiul predilect al acestei dramaturgii, tânărul dedicat până la uitarea de sine unor idealuri. El se numește Radu (în *Constelația Ursului*, din volumul *Balansoar pentru maimuțe*, 1972), Ștef (în *Viața și dragostea într-o vilă stil*, 2001) sau Laura (în *Cenușa*) și e un himeric, năzuind, cu elanuri în care intransigența se împreună cu naivitatea, spre absolut, însetat de un adevăr, cam abstract, pentru care s-ar bate oricând cu morile de vânt. Nu s-ar putea adapta niciodată unor circumstanțe împăienjenite de falsitate și impostură. Dar nici nu găsește soluția fericită a izbăvirii din criza la declanșarea căreia concură un angrenaj de obtuzități, fanatisme, lașități. Însingurarea duce la un impas în absența iubirii, fără de care viața își pierde noima. Momentele satirice presărate pe alocuri constituie un contrapunct binevenit pentru echilibrul dramelor, cu balansul lor între mai multe planuri: real-parabolic, real-închipuit, prezent-trecut. Dacă prezentul se lasă descifrat ca un

ȘTEFAN OPREA, ÎNTRE CLIPĂ ȘI DURATĂ

Faptul că am intrat în cetatea literaturii prin poarta poezilor a fost mai mult o întâmplare. Am scris poezii la o vârstă eminent poetică, dar n-am fost poet. Oricât de ciudat s-ar părea, poezia, așa cum o înțelegeam atunci, nu răspundea înclinației mele spre rigoare, spre lucrul făcut cu exactitate, spre forme de expresie precise. Probabil asta m-a împins spre teatru, după ce câțiva ani am practicat critica teatrală (la care n-am renunțat încă, deși exercițiul critic îi complică dramaturgului existența și relațiile cu teatrul. (Ștefan Oprea)

„trecut deghizat” (*Căderea păsării de seară*, 1981), trecutul e scrutat prin lentilele unui prezent în care se produc decisive revelații. Așa cum realitatea, în strategia acestor texte dramatice, imită „jocul”, jocul, la rândul-i, poate oferi soluții vieții înseși, soldându-se cu edificatoare dezvăluiri. Și în *Suspiciunea (Plus sau minus viața)*, care întrepătrunde o incursiune în „obsedantul deceniu”, înșesat de culpe de neiertat și de erori traumatizante, și în *Viața și dragostea într-o vilă stil*, politicul, miză secundă, capătă înfățișări sumbre sau sinistru-caricaturale. Tema vinovăției, manifestată prin convulsii de conștiință ce pot duce la suicid, vizează și responsabilitatea omului de știință, ale cărui descoperiri nu trebuie să ignore componenta morală, fără de care prețul plătit poate fi dezastruos (*Cenușa, Requiem pentru domnișoara Amélie*). În teatrul lui Fănică Oprea parabola se nutrește din substanța etică, ancorând în tragic (*Treizeci de arginți*) sau în grotesc. În farsa *Sentim...*, pustiirea lăuntrică, mecanizarea gândirii, pervertirea ireversibilă a esenței sufletești sunt sugerate prin dialogul absurd, cu ilare dezarticulări de logică și cu un schimb de vorbe fără sens. O „versiune liberă”, cu nervuri de parodie și ingeniozități de limbaj, după *Un yankeu la Curtea regelui Arthur*, romanul lui Mark Twain, este piesa *Regele și yankeul*. Aventura imaginativului „yankeu” într-un ev de demult – aceeași predilecție pentru balansul timpurilor – exhibă un aer carnavalesc, secvențele de bufonadă fiind colorate de un haz frust, cu seve folclorice. Adaptări – unele puse în scenă la mai multe teatre din țară – sunt și *Prinț și cerșetor*, tot o versiune liberă după Mark Twain, *Un boț cu ochi din Humulești* și *Harap Alb*, după Ion Creangă.

Sentimental în fond, Ștefan Oprea își reprimă efectele atunci când are de operat cu instrumentele criticii și ale istoriei teatrului, ca în comentariile adunate în *Martor al Thaliei* (1979), *Din fotoliul 13* (1986), *Chipuri și măști* (1996) ș.a. Cronicar de cursă lungă, ocupantul inconfortabilului „fotoliu 13” surprinde cu discernământ „cheia” unor montări și „coeficientul de creativitate” investit într-un spectacol. Comentator exact și prob, cu percepții de finețe, criticul, căruia nu i-ar fi stricat mai mult aplomb, nu lasă impresia că ar avea vreun parti-pris. Consemnările sale inspiră încredere prin echilibrul și deconța argumentării, ca și prin franchețea atitudinii. Tranșant, dar politico, calm (în aparență) și numai câteodată ironic, impulsivul bine temperat nu face din cronicile lui un show de teribilisme, nici nu se pierde în frivole grațiozități. O incoruptibilă seriozitate îi guvernează demersul. Dacă de „măști” Fănică Oprea se apropie cu euforii chibzuit filtrate, succintele profiluri (scriitori, interpreți, critici), la fel ca interviurile, îi reușesc atunci când nu cedează ispitei de a literaturiza. Un pariu ambițios al „martorului Thaliei”, în ipostaza de cercetător, este monografia *Eminescu, omul de teatru*. Explorând cu minuție încercările dramatice eminesciene, el emite, în spirit polemic, afirmația îndrăzneată că acestea nu sunt confiscate de lirism, ci denotă o viziune de dramaturg, activă în întreaga creație a poetului. Exercițiul comparatist, semnalând „congenialități” cu mari scriitori ai lumii, caută, fără a evita supralicitările, să pună în lumină originalitatea scrierilor pentru teatru ale lui Eminescu, socotit a fi „inițiatorul teatrului mitopoetic” la noi și un precursor al dramei moderne, de idei. Pledoaria își menține turnura și în capitolele consacrate traducătorului și criticului teatral („cel dintâi critic teatral profesionist în spațiul românesc”). Un generos montaj de citate sprijină o demonstrație în care însuflețirea își dă mâna cu rigoarea.

Una din pasiunile lui Ștefan Oprea, în afară de teatru, este filmul. O probează volumele *Statui de celuloid* (1972), *Filmul. Vocație și rutină* (1974), *Diorame cinematografice* (1983), *Stelele Oscarului* (I-II, 1996-2002, în colaborare cu fiica sa, Anca-Maria Rusu), în care, axându-se pe criteriul tematic, întreprinde o meticuloasă și pertinentă analiză a unor pelicule românești și străine. Măsurat în aprecieri, limpede și precis în formulări, analistul, care nu se laudă cu înclinația spre teoretizare, e mai întotdeauna convingător, fără să recurgă la artificii stilistice sau la speculații care iau ochii.

Avea o vârstă pe care nu i-o bănuia atunci când maladia care nu cruță l-a încolțit, perfid. Sfârșitul a survenit ciudat de repede, la 9 august 2018, într-un spital din Iași.

Florin FAIFER

DĂRUIT CLYPEI

Am fi vrut ca paginile de „Cronică veche”, pe care i le închinăm lui Ștefan Oprea (*don Fănică*, pentru cei apropiați) să apară în vremea viețuirii lui. Eventual înspre sfârșit de septembrie, când ar fi rotunjit 86 de toamne, și-ar fi fost posibil a le citi chiar Dumnealui, cronicarul prin excelență.

Dar... timpul (?) n-a mai avut răbdare cu el. Sau noi am fost, poate, prea optimiști. Ori prea neștiutori, în măcinarea implacabilă dinlăuntru-i...

Este deslușit psihologic faptul că, la „plecarea” /stingerea/moartea, trecerea „la cele veșnice”, „la loc cu verdeață, unde nu-i înfrigare, nici suspin”, în niciun caz la „dispariția” cuiva drag/apropiat/prețuit, ne plângem mai ales nouă de milă - și de singurătatea ce-și va spori cuprinderea. Pentru mine, *Mama a fost frumoasă și bună/casa noastră semăna a lună...* Tata – *Muntele Măcinului*. Un frate, două surori – m-au ocrotit, stimulat, încurajat cu tandră discreție. Rodi mi-a fost, real și simbolic, punct de sprijin și de plenitudine destinală.

Dintre cronicarii vechi și noi, Dumnealui, *don Fănică*, mă vizita, în ultimii ani, cel mai des. Cred că întâlnirile noastre pot fi înțelese și ca un gest/un semn de solidaritate, din clipa în care și Doamnei sale, Lia, i s-a săvârșit durata terestră. Încât, chiar fără a o mărturisi, ne întâlnim două singurătăți, fiecare cu aripa lui frântă, cu punctul lui de sprijin pierdut. - *Măi Neculai, îmi zice odată, tu știi de când te știu eu pe tine? - De când, don Fănică? - Din vara lui 66. Când promoția voastră sărbătorea absolvirea facultății, iar a noastră avea întâlnirea de 10 ani... Ne-am intersectat, ne-am urmat alaiuride, pe treptele Universității, în Aula „Eminescu”, prin Sala Pașilor Pierduți, prin Copou. Atunci și, ciclic, în anii următori...*

Poate credeți că această... identificare (măgulitoare pentru mine; eu, la vremea aceea, nu-l știam) mi-o fi fost mărturisită în primii mei ani de „cronicăreală”, ca un fel de autentificare a faptului că-i devenisem coleg de redacție. Și adaug imediat alta, mai surprinzătoare: - *Neculai, nu mai ai (scuză rima involuntară!) textul acela pe care l-ai spus la Radio Iași, despre „Constelația Ursului”, piesa mea de debut? L-aș reproduce într-o carte aniversară... Tu știi că ești primul meu cronicar... dramatic?!? Habar n-aveam că dețin această... întâietate, cu atât mai mult cu cât, de-a lungul (și de-a latul) prestațiilor mele publicistice, doar de două-trei ori mi-am dat cu presupusul despre mișcarea teatrală. Plus că de la eveniment nu trecuseră decât vreo 45 de ani, interval în care don Fănică avusese n prilejuri spre a da glas insolitei cereri. Printr-o minune (dar minunile vin prea târziu și trec repede), după multe răscoale prin hârtoagele mele, am găsit acele conotații (pe două foi de caiet dictando), spre a le rătăci iarăși, într-o vădită decepție a destinatarului. Surprins am fost însă din nou, anul trecut, când mi-a cerut acordul/îngăduința (!) să panoteze un textuleț de-al meu, despre Dumnealui, pe ultima copertă a volumului (ce, mi se pare?, a fost chiar ultimul) *Clipa și durata*. Ischitindu-l cum? de ce eu?, când sunt atâția oameni de teatru, cronicari de anvergură, care au scris despre el, mi-a răspuns oarecum sibilinic: - *Ei, bre, mi-a plăcut cum m-ai prins acolo...* Fără a intra (la cererea mea) în amănunte.*

Peste câteva luni mi-a adus cartea, cu dedicație. ►

Am aproape toate cărțile lui, autografiate fluent, citeț, expresiv, cum îi și stă bine unui (cu-adevărat) mândru (și strălucit) absolvent de Școală Normală... Dacă reproduc aici și acum dedicația, este întrucât urările sale, adresate mie (poate, în variante, și altora) îl definesc, testamentar, pe el însuși:

Lui Nicolae Turtureanu, de ziua lui, /cu urarea de a se bucura/de tot ce e frumos în clipă/și de tot de e temeinic/în durată!/Cu drag, Șt.Op./Iași/6 dec.2017

Cu doar un an înainte, tot de ziua mea, seara târziu, o voce (vocea lui!) la telefon, a început să recite (fără altă

Viața particulară a scriitorului e una, iar literatura e mult mai mult decât atât; când scriem, ne aflăm într-un fel de cer fascinant, într-un fel de metaviață, dacă se poate spune așa, în care biografia noastră nu ne apare decât ca un jurnal intim cu date mărunte, banale. A le da rang de repere în opera literară cred că ar fi un gest exagerat, pe de o parte, iar pe de alta – o dovadă a lipsei de inspirație, o îngustare a universului de idei pe care opera literară e datoare să-l cuprindă. (Ștefan Oprea)

introducere): *În seara asta vom sorbi cafea/până când ceașca va simți sfârșitul (...). Și tot așa, până... la sfârșitul poeziei. Am ascultat, înmărmurit: era o poezie de-a mea, "antică, veche și dedemul". I-am mulțumit pentru recital, pentru urări: - Da unde ești, don Fănică? - Îs la București, bre, la un festival de teatru... - Și ce, ai cartea mea, cu poezia, la tine?!? - Nuuu, bre, dar mie, poeziile care-mi plac, le-nvăț, instantaneu, pe de rost... Poezia asta a ta o știu de-atunci, de când a apărut...*

Și-a trebuit să treacă o jumă de secol ca să-mi spună.

Nu era harnic în flatări, ca să nu stârnească suspiciunea. Nici (prea) aprig la mânie, dar avea răbufniri, inflamații, (destul de) repede stinse. Trebuia să-i fi înșelat prea de tot așteptările, să-i fi produs o prea mare dezamăgire, o nedreptate strigătoare la cer, ca să devină (aparent) neiertător. Prestigiul și l-a construit metodic, în timp, adăugând harului natural o extraordinară disponibilitate a lucrului bine și la vreme făcut. Pentru noi, cronicarii mai vechi, care încă bănuim pe-aici, el a fost/este secretarul general de redacție *model*. Un model greu de atins, și mai greu de mulțumit. Însă fiecare, chiar nemărturisindu-i, am învățat ceva (mai mult) din lecția lui. Eu unul, aflându-mă, la străvechea *Cronică*, printre cei mai neconformiști (ca să mă autoevaluez cu blândețe) redactori, i-am înțeles rigorile, exigențele abia când, în anii din urmă, m-am lovit, așa-zicând, cu capul de pragul de sus al revistei... Sper să nu-l fi dezamăgit prea tare. Ba chiar sper să-l fi surprins plăcut, cu ideea și cu proiectul-program al acestei *noi Cronici*, în care ne-am regăsit câțiva dintre cei vechi, dimpreună cu cei din mai noua generație, dispuși a cronicări - *de-amorul artei*... Întîlnirile noastre redacționale - la *Galeria cu viață domestică și piscică sălbatică* - devenite un fel de *han al lui don Fănică*, îi vor simți, iremediabil, lipsa. Paginile de artă ale revistei vor tânji mereu după impecabila lui scriitură și dreapta judecată a faptului artistic. Noi toți - după confraterna, tonica lui prezență.

Nicolae TURTUREANU

DIN IUBIRE

Am debutat în critica de teatru cu 34 de ani în urmă, în primăvara anului 1984. Scrisesem o primă cronică - astăzi nici nu mai știu cum era, bună, proastă - am dactilografiat-o (mă număram, totuși, printre privilegiații care aveau la dispoziție instrumentul respectiv, achiziționat încă înainte ca el să devină unul dintre mulții dușmani ai regimului Ceaușescu), am pus-o în plic și am expediat-o pe adresa revistei *Teatrul*, spunându-mi că, dacă va fi să fie, voi primi o veste în cel mult trei săptămâni.

Exact în ziua în care se împlinea termenul, am fost chemat la telefonul liceului din Oradea unde lucram în acea vreme. La capătul celălalt al firului era d-na Elisabeta Pop, secretarul literar al Teatrului. Mă căuta din partea doamnei Mira Iosif (Myra Fischmann), reputat critic de teatru, ieșencă la origine, care răspundea la revista de specialitate de rubrica de cronica de teatru. Articolul meu figura deja în sumarul proximului număr al revistei, însă doamna Mira voia să se asigure că exist aieva, dar și că va putea conta și pe mai departe de colaborările mele. A mai făcut atunci încă un lucru minunat doamna Myra Fischmann. L-a căutat la telefon pe criticul Dumitru Chirilă de la revista orădeană *Familia*, rugându-l ca, la rândul ei, să îmi solicite colaborări. Ceea ce s-a întâmplat îndată.

Dobândisem deja ceea ce se cheamă un oarecare cheag în meserie când, cu ocazia unui festival de teatru, am ajuns să îl cunosc pe dl. Ștefan Oprea. Criticul *en titre* al *Cronicii* ieșene, cronicar de teatru și de film, dramaturg. Îi citisem cronicile din reviste, dar și cărțile apărute la editura *Junimea*, îi știam piesele care se jucau cam peste tot în țară. Cred că deja chiar scrisesem despre una dintre cărțile domniei-sale care se chema *Din fotoliul 13*. M-a privit cu nespusă amabilitate, mi-a dat îndată coordonatele domniei-sale și mi-a spus că sunt oricând binevenit

și în paginile revistei al cărei redactor-șef adjunct era. Nu l-a interesat dacă sunt membru de partid sau nu (spun asta pentru că unii politrucii ascunși prin redacțiile altor gazete unde publicasem dovediseră o astfel de curiozitate partinică), ceea ce scrisesem până atunci funcționa drept garanție.

Am recapitulat amintirile de mai sus tocmai fiindcă ele mi se par cu totul relevante pentru una dintre vocațiile esențiale ale lui Ștefan Oprea. Aceea de pedagog. Îndată după înființarea Secției de Teatru de la ceea ce astăzi se numește *Universitatea de Arte "George Enescu"* a fost invitat să predea acolo. A făcut-o temeinic, cu o vocație didactică descoperită și îndeplinită exemplar după ce trecuse binișor de vârsta de 50 de ani. A acceptat propunerea nu fiindcă dorea să își adauge nu știu ce titluri universitare pe cartea lui de vizită (avea destule!), ci animat de simțul datoriei. Tradiția universitară a Iașiului în domeniul teatrului, întreruptă samavolnic, trebuia să continue. A întocmit o teză de doctorat dedicată lui *Eminescu, omul de teatru*, nicidecum pentru a răspunde nu știu căror cerințe cu caracter birocratic, ci dând expresie unei autentice vocații de cercetător științific.

I-am cunoscut pe mulți dintre foștii studenți ai domniei-sale. Astăzi actorii împliniți profesional, răspândiți prin mai toate teatrele din țară. Cu toții mi-au spus că dl. Oprea era un profesor exigent și cu toate acestea iubit. Am mai povestit cu câțiva ani în urmă că mi-a fost de multe ori dat să fiu martor întâlnirilor dintre foștii studenți și profesorul lor de odinioară. De fiecare dată actorii de acum îl strigau de departe *Domn profesoor!!!!*, îl sărutau cu multă afecțiune. Țin minte că fiind la București în anul 2012, atunci când dl. Oprea a primit premiul UNITER pentru întreaga activitate (i-am făcut atunci, de pe scena Teatrului *Odeon*, ceea ce se cheamă *laudatio*), m-am întâlnit cu totul întâmplător cu Paula Chirilă, una dintre fostele studente ale domniei-sale, care a fost cum nu se poate mai bucuroasă la aflarea veștii că fostul ei profesor urma să fie cinstit așa cum se cuvine de breaslă. Paula mi-a cerut cu insistență să îi transmit mesajul ei de recunoștință fostului său profesor. La câteva ore după ce, în august, am primit crunta veste a morții dl. Ștefan Oprea, i-am împărtășit-o bunului meu prieten, actorul Emilian Oprea. Nu pot reproduce prin cuvinte uimirea, tristețea, revolta încercate de Emilian la aflarea știrii. Dl. Oprea îi coordonase partea teoretică a lucrării de licență, iar, pe urmă, i-a urmărit și cu atenție, și cu mândrie cariera în teatru și în film. *M-a iubit*, a spus Emilian. Care are un fiu care se numește... Ștefan Oprea.

Vorbele acestea cred că surprind esența vieții d-lui Oprea. A făcut totul din iubire! Câți dintre noi îi suntem comparabili?

Mircea MORARIU

SCRISOARE NEEXPEDIATĂ

Uitarea și singurătatea îmi dau târcoale. Vremea potrivnică mă ține în casă. Din când în când dau telefon la câte un cunoscut și vorbim fleacuri. Televizorul stă deschis toată ziua. Rar mă opresc în fața lui, de cele mai multe ori când analiștii spun prăpăstii și mă sperie comentariile știrilor lor de apocalipsă. Țin TV-ul deschis așa, să nu mă simt singur. Cred că cei mai mulți de vârsta mea o fac.

Ai mei mă protejează să nu ies afară să mă bată soarele în cap. Ar fi mai bine decât să văd bestialitatea în manifestările

spontane încurajate de cei fără Dumnezeu și neam, de cei din capul Țării care se milogesc să-i votăm pentru un viitor mai fericit și un trai mai prosper.

Nu știu dacă am avut vreodată prieteni sinceri; binefăcători dezinteresați am avut. Dacă aș fi avut și prieteni mar fi anunțat că pornești în *Marea Trecere*.

Eram obișnuit lunar să primesc o dată sau de mai multe ori telefon, rugându-mă să-ți dau câteva pagini din cartea de amintiri pe care o pitocesc. Mi-ai dedicat și publicat, într-un număr aniversar pentru mine, *prefața*. În ultima vreme se lăsase o tăcere și-am gândit că-i plină de rost, că ești ocupat pe multe cărări în diferite teatre, la festivaluri. Am îndrăznit să te sun într-un târziu. Cu voce obosită mi-ai răspuns, erai pe patul de suferință și înainte de toate ai avut grijă să mă întrebi dacă am trimis materiale la *Cronica Veche*. Nu te-am reținut mult să nu te obosesc, dar m-ai reținut tu cu întrebări și mulțumiri. Am lăsat să treacă șuvoiul zilelor și te-am sunat iar. Păreai mai obosit ca altădată și glasul mi s-a părut puțin stins. Îmi pusese în gând să te vizitez și am tot amânat. Într-un tâziu am primit un *mesaj*... M-a întunecat... De asta-ți spun că n-am prieteni, aș fi aflat și te-aș fi condus.

Am închis televizorul și m-am așezat în fața cărților din mica mea bibliotecă. Nu am în raft toate cărțile pe care le-ai scris, dar multe dintre ele sunt cu autograf. Le-am mângâiat, le-am răsfoit și cu lacrimi în ochi am citit pasaje din cronică, din istoria Teatrului Național, teatrul pe care l-ai iubit, prețuit și înălțat pentru gloria slujitorilor săi. Mi-am amintit de rolurile jucate în piesele dăruite Naționalului și de regretul tău că nu am jucat într-o piesă cu rolul scris special pentru mine.

Prinsesem gustul filmului și prindeam un rol. Preferam să pierd prietenia unui mare scriitor, dar generozitatea și mai ales înțelegerea dramaturgului pentru jăratecul lacom de vâpaie din inima *actorului începător* m-a salvat.

Ai fost cel dintâi care mi-a prevestit viitorul și ai folosit cuvinte care mi-au înaripat inima și mi-au înălțat sufletul. N-ai făcut-o numai pentru mine. Ai iubit toate generațiile de artiști pe care i-ai urmărit și comentat încă din studenție. Niciodată n-ai așteptat recunoștință de la noi și rari au fost cei care ți-au mulțumit.

Farmecul de povestitor, talentul poetic, acuratețea, gustul artistic n-au stat niciodată sub încordarea patimii. Totdeauna politețea, cumsecădenia, cordialitatea, camaraderia, dezinteresul pe plaja sentimentelor și devoțiunea de Patrocle în prietenie au primat în viața ta.

Noi care mai zăbovim aici în orașul studenției și împlinirilor noastre creștăm o dungă în răbojul timpului și consemnăm în acest august de foc intrarea profesorului universitar, scriitorului Ștefan Oprea în Istoria teatrului românesc ca trezorier al sufletelor artiștilor scenei și ecranului.

Îți mulțumesc Coane Fănică!

Dionisie VITCU

PĂZITORUL LUMINII

Cineva păzește cu strășnicie Lumina.

Lumina locului natal, candelă purtată și adăpostită pe orice drum, pe fiece cărare întortocheată: aripi nevăzute sub cămașă. Aripă din aripă, mereu înnoite, până la prefacerea lor în zborul însuși.

Lumina blândă și asprită de greutate și a neamului și a neamurilor, înșirate pe firul subțire și tainic de viață. Moși și strămoși, cu cântece pierdute și regăsite, cu pâinea amară a nostalgicilor depărtări. Titlu de noblețe interioară, cu Coarnele-Caprei pe blazon...

Lumina muncii, a mersului statornic înainte. Neabătută soartă, în ciuda stihiiilor vremelnice, zidire trudnică și trainică, nu pentru deșarte onoruri, faime și funcții, ci înspre durarea ființei. Jertfelnică monastire, însuși ziditor, zidit, zidire.

Lumina scenei, oglindă fermecată întotdeauna spre ceilalți. Lumii întocmite preț de un ceas sau două, care ne rup de țărână și ne fac să alegem urcușul, drumul, Golgota fără opriri.

Lumina hălăduielilor tandre, pe coclauri ascunși, în vânători iscusite de jivine și spaime, pretext pentru povești și ceasuri de taină cu prieteni din totdeauna și pentru totdeauna.

Lumina prieteniei adevărate, știind să descopere în ceilalți teritorii complementare, palimpseste de vise și gânduri, puse bine la un loc.

Lumina cărților, a scrisului cărturar. Mii de pagini, mii de ceasuri, în încleștarea mâinii cu albul foii, război cu veșnica biruință a cititorilor.

Lumina modelului, care-și vede urmași de spirit, studenți, prieteni, colegi, risipind, la rândul lor, darul împărtășit fără zgârcenie.

Lumina bucuriei triste, rară cuminecare în tăcere, când doar ochii și zâmbetul fugarnic dau samă de vămile ce ne așteaptă pe toți.

Acum, Păzitorul Ștefan Oprea are grijă, pentru noi toți, de Lumina cea neînserată...

Mihaela GRĂDINARIU

Ștefan Oprea are capacitatea – înzestrare esențială pentru un critic – de a reconstrui în scris viața intensă, deși atât de fugară, a faptului scenic, sesizându-i cu precizie clipele de strălucire sau de întunecare, identificându-i prompt suferințele (...), prevăzându-i, nu o dată, evoluția în viitor. Știe să-și argumenteze opiniile, să-și explice verdictele. Și știe, mai ales să laude fără a deveni elogiatic (sau...elegiac) și să mustre fără a deveni injurios. Simți, în fine, că îi înțelege, îi stimează și chiar îi iubeste pe aceia despre care scrie – regizori, scenografi, actori...

Alice Georgescu

Ștefan Oprea este un autor cu o înaltă și uneori împovărătoare responsabilitate față de pagina literară.

Mircea Ghițulescu

Plăcerea (bucuria) de a face critică. Scriind despre alții, în bizarele și neadevăratele lor plămăsi pe scenă, criticul de teatru își poartă dulcea povară, provocatoare de veșnice întrebări: ajunge oare adevărul său la cititorii-spectatori, reușește să le modifice (să le îndrume) gustul pentru teatru?

Sorina Bălănescu

Critic exact și prob, mult mai puțin conjunctural decât unii confrăți din publicistica teatrală, manifestând o franchețe ce poate incomoda, Ștefan Oprea este, dincolo de această investitură, un scriitor a cărui discreție nu e decât reversul unui orgoliu bine temperat.

Florin Faifer

Dramaturg și critic de film, romancier, Ștefan Oprea se înscrie în categoria comentatorilor de spectacol care reușesc să pătrundă în interiorul actului de creație, să medieze cu obiectivitate și înțelegere ipoteza de lucru a realizărilor. Demersul său critic este convingător prin franchețea opiniilor și claritatea comunicării.

George Genoiu

Critica lui Ștefan Oprea este una, în esență, constructivă; chiar și cronicile nefavorabile cultivă o ironie cordială care nu demolează nimic, ci pune accentele critice necesare lăsând loc totdeauna proiectului viitor care va fi, desigur, mai bun, poate chiar marele proiect.

Ioan Holban

„IUBIREA CONSECVENTĂ PENTRU ARTA TEATRALĂ ȘI FILMICĂ”

Nici nu știu cum să încep acest scurt text introductiv, când încă nu s-au stins bine lumânările și candelabru cu lumina sacră din biserică. A mai trecut un om în lumea de dincolo. Încerc o stare de descumpănire și mă întreb de ce oamenii remarcabili prin operă și fapte se grăbesc să treacă Styxul, de parcă ei înșiși n-ar fi mulțumiți de ceea ce au făcut pe pământ. Redăm mai jos dintr-un interviu realizat cu ani în urmă, un fel de confesiune cu privire la crezul său în arta teatrală și filmică. Tulburător sintetizează în finalul discursului său rostit pe scena Galei UNITER (aprilie 2012), când i-a fost conferit Premiul pentru întreaga activitate: „Iar dacă m-ar întreba cineva ce aș vrea să iau cu mine *Dincolo* – când va fi să fie – aș răspunde parafrazând o idee a Margheritei Yourcenar care, într-un interviu de mult, întrebată fiind ce ar lua cu ea dacă i s-ar aprinde casa, a răspuns că ar lua *focul*, eu aș răspunde că aș lua cu mine *Dincolo* o scenă, o sală de teatru, convins fiind că, având și *Acolo* teatru, voi putea suporta mai ușor veșnicia.”

Nicolae Busuioac: *Susțineți cu o fervoare rar întâlnită rubricile revistelor de cultură consacrate fenomenului teatral și*

ȘTEFAN OPREA, ÎNTRE CLIPĂ ȘI DURATĂ

filmului. Prin ce „secrete” vă mențineți mereu treaz spiritul, acest constant „disponibil” cu care comentați critic tot ce este teatru și film?

Ștefan Oprea: Prin secretul lui Polichinelle; adică prin neobosita curiozitate și dorință de cunoaștere, cea mai benefică dintre bolile care îl rod (dor) pe om dintotdeauna. Și, dacă-mi îngăduiți, prin iubire: iubirea consecventă pentru arta teatrală și filmică. Nu am o explicație pentru această iubire, nu știu de unde vine și nu știu unde mă duce, dar ea există și mă poartă de o viață – fără a-i putea rezista – spre sălile de spectacol, spre tovărășia slujitorilor acestor arte, spre cartea de teatru și film. Fervoarea de care vorbiți este exact această iubire împletită cu o disciplină a muncii.

— *Dar și robul unei idei frumoase...*

— Recunosc faptul că trebuie să fiu robul unei idei, al unei pasiuni, al unei iubiri ca să susțin, vreme de 37 de ani, rubrici permanente de teatru și film la reviste, la radio, la ziare și să nu te plictisești, să nu te sature, dimpotrivă, să te simți mereu însetat, mereu împins în această și numai în această direcție. Am încercat diversități de tot felul (timp de cincisprezece ani am susținut săptămânal și o tabletă de sport, am scris proză, m-am dus la vânatoare și la pescuit (etc., etc.) fără însă a reuși să ies din această transă în care m-au aruncat teatrul și cinematograful. Nu știu cât de folositor sunt eu acestor arte – am curajul și onestitatea să mă întreb uneori dacă munca mea le este utilă –, dar știu că ele îmi sunt mie necesare ca apa și aerul și nu-mi pot imagina ce ar fi fost viața mea fără ele. Am reușit, oare, să vă răspund la întrebare, să vă explic și să-mi explic mie însumi cam de unde vine acel constant „disponibil”?

— *Cred că foarte bine, iar în completare se va adăuga fericit și răspunsul la întrebările următoare: În ce împrejurări ați prins gustul pentru cronică dramatică? Ce rol joacă ea în educația culturală, estetică a omului?*

— În primul rând, aș spune în ce împrejurări am prins gustul teatrului. Am jucat primul rol în viața mea la vârsta de șapte ani, când eram elev în clasa I primară, învățătorii minunați pe care i-am avut (de neuitat va rămâne pentru mine excepționalul animator și organizator cultural-artistic, dl. învățător Gheorghe Roșu) aveau inițiative teatrale, conducând formații artistice la școală, prin anii '40, fără să-i oblige nimeni. Fete și flăcăi din sat, ba chiar și oameni în vârstă, jucau teatru pe o scenă improvizată într-o sală de clasă sau în curtea școlii. Am jucat mult cu acești „actori”, apoi ca student la Filologie. Îmi amintesc și azi un spectacol susținut de noi pe scena Ateneului Tătărași, cu Truț Vacariu, cu Geta Popa, cu Victor Crăciun, cu Sava Atodiresi. Eu jucam rolul unui profesor de latină care adormea mereu, iar când se trezea striga: „Hanibal ante portas!”. Un rol decisiv în educația mea teatrală l-a avut Liceul Internat „C. Negruzi”. Nu exista premieră la Teatrul Național la care să nu mergem „in corpore”, toți elevii liceului în frunte cu directorul Benone Constantinescu (temutul profesor de matematică!). Când, odată, i-am spus unui actor – acum pensionar – că l-am văzut la debutul lui, în rol de Făt Frumos, amintindu-i și ce costum purta, a rămas uimit și m-a întrebant: „Dar de când vii tu la teatru?!”, „Din clasa I de liceu”, i-am răspuns.

— *Și după terminarea facultății?*

— Am intrat redactor la ziarul din Iași. Pe atunci nu exista o revistă de cultură în oraș, doar „Iașul literar”, revistă lunară care, cu toată strădania cronicarului teatral Nicolae Barbu, nu reușea să țină la zi comentariul teatral. Mi-a revenit astfel sarcina redacțională de a organiza o pagină săptămânală de literatură și artă. Aveam colaboratori buni; cronică teatrală o susțineau, alternativ, N. Barbu, Al. Dima, N. I. Popa, Liviu Leonte. Eu încă nu îndrăzneau... Am început totuși cu interviuri și cu alte forme publicistice mai ușoare, până când, într-o zi, m-am încumetat. Cred că prima cronică am scris-o la „Jocul de-a vacanța” de Mihail Sebastian; jucam Ion Lascăr, Liana Mărgineanu, Dorin Varga, Petrică Ciubotaru...

— *Pe atunci trupa Teatrului Național era excepțională...*

— Ce trupă! Mai trăiau marii actori Gică Popovici, Nicolae Șubă, Ani Braeschi, Margareta Baciuc, Remus Ionașcu, Miluță Gheorghiu. M-am bucurat de prietenia unora dintre ei, eu care eram doar un tinerel cu mare dragoste de teatru și cu timide încercări de dramaturg și critic. Eram nespuse de mândru când, întâlnindu-mă cu Miluță Gheorghiu, mă vedeam luat de braț la lungi plimbări pe străzile Iașului. Azi am mulți prieteni în Teatrul Național, dar parcă nici unul nu-i la fel de sincer în prietenia ce mi-o arată, cum era Conu Miluță, sau Bădia Costache Cadetchi, sau Costache Sava, sau Doamna Ani Braeschi; e suficient să scriu o dată că un rol nu le-a ieșit grozav, pentru că prietenia să se... nuanțeze imediat. Dar să revin la pasiunea pentru critica de teatru; ea își are explicația în dragostea mea față de această artă, față de tot ce înseamnă spectacol. M-am dedicat ei cu toată ființa și nu cred că mă va putea despărți ceva de ea. Această pasiune mi-a fost întreținută de lectură, de sistemul festivalier și colocvial atât de masiv practicat în viața teatrală românească și la care am participat vreme de peste un sfert de secol fără întrerupere.

(Fragmente dintr-un interviu, realizat de Nicolae BUSUIOC, în anul 1995)

ÎN LOC DE EPILOG

Nu există echitate într-un ultim paragraf. Când aburii solemnității crează trac, rațiunea te îndeamnă să plonjezi precipitat în cercul ofertant al cuvintelor mari, în timp ce inima pretinde să decantezi, cumpătat, ce-a contat. Nu vorbim despre un om privat de onoruri, titluri și alte fațete ale recunoașterii publice. Dacă acesta a fost mirajul dorit și așteptat, cred că duala aripă a muzelor și fericirii l-a atins în mod repetat. Și-apoi să-ți petreci viața ca *Martor al Thaliei*, *Pas la pas prin festivaluri* și stăruind agale prin varii *Intersecții teatrale*, nu poate fi decât un dar. Un dar de care s-a declarat și puteai simți palpabil că este metamorfozat.

Chiar și fără să fi perceput relația noastră ca pe un mentorat, va rămâne mereu omul care a observat fuga-mi prin arșița nehotărârii și m-a tras la umbra unui copac. „*În atenția dlui Oprea*” e formula care a prefațat, ani buni, cam toate textele-mi livrate cu destinația „Cronica Veche”. Am corespondat vreme de aproape doi ani fără să ne fi întâlnit măcar odată. Răstimp urmat de telefonul (al naibii de ciudat!) prin care mă invita oficial în redacție, dar la pachet cu specificarea expresă că n-am să văd vreun ban. Am descins în salonul din culise (obișnuiam să numesc așa cămăruța ofertată sedințelor noastre spumoase), curioasă de cum pot o mână de oameni să se miște prin voluntariat și literare vise fără ca viețile să li se confiște. Încoronare sau crucificare, nu conta. N-am regretat.

Salonul de la nr. 17 e locul în care mi-l pot facil imagina. Pe scaunul dinspre geamul rechiziționat de un motan „spartan”, între o pipă veșnic fumegândă și un munte (femin) de bunăvoință. Netulburat, aidoma elevului care-și făcuse tema adecvat. Meticulos și familiar. Întotdeauna manierat, bine îmbrăcat, cu nostalgii dintr-o trecută vreme rătăcindu-i și pulsând prin vene. Să spui *ca de pe copertă* n-ar fi în cazul o sintagmă deșuetă. Mai mult decât semnătură i-am bănuț pălăria de-a fi un foarte flexibil tic vestimentar, menit a îndulci cumva granița dintre azi și ieri-ul dintr-o ilustrată veche, cu amintiri și, voit prelungite, efecte.

Unul dintre lucrurile pe care i le-aș fi mărturisit dacă mi-ar fi răspuns la tardivul apel încercat, e că am iubit această rezistență retro cu toată inima, nedisimulat. Textele le citea exclusiv la redacție, barând rând pe rând încercările noastre, ale celorlalți, de-a-l convinge de utilitatea unui computer personal. Încăpățănarea de a nu ceda arhiva și biblioteca din mână pe search-google-ul de pe gard, oricare va fi fost subiectul documentat. Tovărășiile povestite firesc, cu personalități de manual. Până și mărtisoarele împărțite cochet, în câte-o primăvară ce-ți stimulau feminitatea amorțită să tresară. ▶

I-aș fi spus c-am, adeseori, meditat asupra conflictului înfiripat când mi-am dorit în cadrul revistei o pagină numai a mea și că regret naivitatea de-a nu mă fi justificat cu tact. Mesajului digitalizat prin care taxam destul de tăios lipsa gesturilor de confirmare și-l suspectam de megalomanie și afectivă trădare în decizia sa de-a-mi închiria unor străini, fără avertizare, camera (în cazul nostru, rubrica), i-a replicat printr-o scrisoare. Despăturind acum petecul de hârtie în secret păstrat, cred că văd prin lentila unui spirit ceva mai demolit și cizelat, detalii care mi-au scăpat. Cel mai important? Acela că nu înclină a scrie rânduri de mână, la întâmplare. Fie ele și spre adâncă admonestare, le scrii când (te) doare.

I-am dedicat subtil ce-a urmat. Fără mângâieri pe creștet, triumful a fost poate modest dar teribil de înverșunat. Probabil că a zâmbit cu subînțeles fiecărui text prin care încercam să-i dovedesc la ce a renunțat. Am aflat indirect însă că a înțeles și poate iertat, dintr-o alonjă admirativă pe Copou-ul ades frecventat și redirectionarea către revista x a unui articol ce-mi aparținea.

Așadar cred i-am rămas datoare cu o epistola cumva. I-o voi scrie de-aici, din locul de unde abia a plecat. Aș face-o să-l pot din timp asigura că eu n-am de gând a închiria... camera. C-am adus, deja, în ea, spre păstrare, stivuite și etichetate, volumele primite cu autograf, șuetele cu plăcinte, mărturisirea de-a fi îmbrățișat tainic, dar regulat, câte un copac, lansarea din "Teofil Vâlcu", când l-am sincer savurat și mi-a părut, în discurs, senzațional, lecția deschisă despre Iași și premierele sale, servită elevilor din Miroslava, sau ediția aniversară a Cronicii Vechi pentru care am pledat, "televizată".

Sper doar să-l aflu împăcat. Împărtășind printre Statui(le) de celuloid, experiența înălțării și Căderea păsării de seară. Sau, mai stii?, rememorând Viața și dragostea într-o vilă stil. Din fotoliul 13.

Sper să poată din când în când evada. Printre teatre și ani. Sau să reia Procesul manechinelor descătușat, imediat ce va fi prețios notat Cu plus sau minus, infinitul. Până atunci, un fără glas, bun rămas!

Raluca SOFIAN-OLTEANU

SPECTACOLUL LUMII

Când deschizi noul număr al unei reviste, interesul de a citi un anumit articol poartă în primul rând numele semnatarului. Fiecare publicație are oamenii săi de încredere, e o performanță să ajungi la acest statut.

Ștefan Oprea a fost cronicarul teatral, portretistul, istoricul, eseistul ale cărui texte trebuiau citite - în "Cronica", după '89 în "Cronica Veche", în "Convorbiri Literare", în cărți. Disponibilitatea organizată, limpede a ideilor, amestecul de obiectivitate și feeling, îndrăzneala opiniilor însemnau pentru lector repere ce marcau drumul spre înțelegerea creației teatrale și cinematografice. Măsura, fluentă, "tăietura" sigură, atractivă a frazei au fost posibile datorită jurnalismului de cea mai bună calitate pe care Ștefan Oprea l-a cultivat din tinerețe la ziar, apoi la revistă.

Bineînțeles, cronicile spectacolelor Naționalului ieșean, publicate începând din 1967 pînă mai ieri (2015) trebuiau salvate de trecerea timpului într-o antologie, și așa au apărut acum doi ani în două volume elegante sub titlul *Vîrstele scenei*. 1: *Spectacole, spectacole, spectacole, spectacole*; 2: *Vîrstele scenei: Teme, dialoguri, chipuri, lecturi*.

În seara lansării, Ștefan Oprea a oferit celor ce am fost prezenți imaginea dintotdeauna, fără nici cea mai mică schimbare, a omului de spirit: înfățișarea a scos din calcul cel puțin 20 de ani, cuvîntul a fost sprintar, științietor, memoria prodigioasă (strofe întregi s-au derulat în auzul nostru fascinat).

Nici după aceea, într-o duminică dimineață, când am deschis împreună un taifas în preajma Obeliscului Leilor din Copou, privindu-l atent-admirativ, nu mi-a venit să cred numărul 84, pe care îl ascundea cu naturalețe. Explicația este foarte simplă: era prezent la toate spectacolele din Iași sau din alte orașe, la toate festivalurile importante de teatru din țară, scria cărți, publica lună de lună în revistele "Cronica Veche" și "Convorbiri Literare".

Deși conștient de valoarea istorică a cronicilor de teatru (altfel, nu le-ar fi antologat), Ștefan Oprea s-a lăsat atins de aripa ușoară a îndoielii:

... "stringerea la un loc, într-o carte, a cronicilor scrise prin ani mi-a oferit mie însumi prilejul de a rememora un parcurs

existențial și profesional de care mă simt când fericit, când vinovat, când util pentru alții, când perfect inutil. Și totuși..."

De azi înainte, Ștefan Oprea va începe să privească "spectacolul lumii" De Sus!

Alex VASILIU

LIBERTATEA PLECĂRII

Între portretele încă sub peniță, Don Fănică tronează hieratic între laurii cinegeticii și neapărat carpatini (nu s-a desprins nici o minută de Coarnele Caprei, un nord-vest mirific, asumat atomic în superbele lui înjuniri memorialistice), găzduind, meritat au ba, orice venetic doritor de recuperare fundamentale.

Între Jijia lui Nicolae și paparudele secetoase ale lui Ștefan Oprea aleg comuna consătenie, râurile imagineare ale celui de al doilea, mereu aluvionând personaje, întâmplări și înțeleptii care amenințau să se gogoească într-o carte imensă, format A1, încopertată în mucavaua proprie manuscriselor esențiale ale limbii române.

Nerenunțând la luturile funciare ale copilăriei, ne-a tras clapa unui adio cu degetele sărutate de vânt, ducând paginile pe scara de volbură a Cerului pentru a le așeza pe polițele dumnezeiești, așa cum binemeritau. Mă doare, însă, că libertatea plecării nu i-a aparținut.

Aurel BRUMĂ

ZÂMBETUL CARE S-A STINS

Omul-zâmbet Fănică Oprea ne-a părăsit. Este cel de al treilea dispărut din redacția „Cronicii vechi”, după Adrian Neculau și Bogdan Ulmu. Nu prea se potrivește unui aproape nonagenar prenumele de alint Fănică, dar lui Ștefan Oprea nu puteai altfel să-i spui. Întâi de toate fiindcă acest „Fănică” s-a încetățenit de cine știe când, în deplin acord cu structura personalului: comportament simplu, degajat, amical și direct, lipsit de morgă și farafastăcuri, un tonus afișând mereu dinamism, optimism și încredere, o ținută tinerească de invidiat. Când mergeam la vânătoare prin glodoasele arături moldave, el ajungea totdeauna primul pe coama dealului, noi, cei mai tinere abia prinzându-l din urmă. Așa părea a fi rămas și la respectabilă senectute; deși îl măcina tristețea despărțirii definitive de Lia, soția răpusă de aceeași crâncenă boală; din respect pentru tonusul convivilor, izbutea să-și păstreze cu discreție pentru sine neștersa mahnire, totdeauna animând întâlnirile redacționale și oferind inclusiv adevărate recitaluri de poezie – de necrezut câte versuri din lirica românească, veche și nouă, putea recita, însoțindu-le de același știut zâmbet contagios! Elev la Școala Normală, se pregătea să devină învățător undeva, în ruralul moldav; destinul i l-a deturnat mai întâi gazetăria culturală, apoi și-a descoperit și cultivat virtuțile întru literatură, în critica teatrală și cinematografică. I-am publicat prima carte, *Statui de celuloid*, apoi și altele. Au trecut anii, criticul de teatru și cinema, profesorul de la Academia de Arte, dramaturgul Ștefan Oprea avea să fie încununat cu o distincție de prestigiu, întâia oară acordată unui ieșean: Premiul UNITER pentru întreaga activitate. Cât se poate de meritată o astfel de recunoaștere națională, Fănică fiind unul dintre cei mai serioși, pricepuți și harnici critici de teatru, totdeauna prezent la manifestările marcante de gen, oriunde s-ar produce evenimentul, opiniile lui au fost cumpănite și argumentate, judecățile de valoare greu de contestat. A prețuit amicitia, conclavul cu inerente înfruntări de idei, solidaritatea de breaslă – manifestată, între altele, și de

angajarea sa voluntară în proiectul resuscitării unei publicații de reală însemnătate pentru destinele literaturii moldovene: „Cronica veche – o revistă nouă”. În tinerețea noastră adesea zăbăucă, am colindat împreună cotloanele și coclaurile, cu pușca-pretext în spinare, însufleții de-un etern dor de ducă spre zări tănuite. Am regăsit numeroase fotografii realmente înduioșătoare prin irepetabilul absolut bănuie în fiecare imagine. Îmi îngădui să amintesc o astfel de aventură ce putea să se isprăvească rău, chiar... rău de tot, dar tratată, finalmente, cu zâmbetul optimist din totdeauna arborat: în urmă cu vreo 45 de ani, mă aflam împreună cu el într-o barcă amărâtă, cârpită și peticită, undeva, în Deltă. Ne rătăciserăm și am ajuns unde nu se cuvenea, adică, de pe canalul blajin din spatele casei lipoveanului, tocmai pe brațul Sulina, în calea vapoarelor care, la fiecare întâlnire, zgâlțâiau amarnic bărcuța ce trosnea din toate încheieturile. Cum Fănică înota cu... parcimonie, și-a făcut rugăciunea, fiindcă se apropia duduind o matahală de remorcher mai înalt decât sălciile de pe mal, negru, imens văzut din biata noastră bărcuță, urât și amenințător. La provă, se putea citi de acum numele vasului: *Ițcani*. Suna cumva mai puțin terifiant...câtă vreme am copilărit în localitatea suceveană Ițcani, dar tot nu se întrevădea scăpare din valurile ridicate de ditamai elicea – până la urmă, cum-necum, am izbutit să ieșim, nu fără mari emoții, din clinciul cu remorcherul. Iar Fănică a răsuflat ușurat: „Măcar știu că pe mine n-o să mă înec niciodată remorcherul *Coarnele Caprei*” (se trage din Coarnele Caprei, comună care nu-i de bănuie că-și va împrumuta vreodată numele unui bastiment al marinei fluviale române...). De la acea aventură pe Dunăre mi-a vorbit tot mai mult despre Coarnele Caprei, și am înțeles, încet-încet, că nu-i deloc un sat oarecare, ci, în viziunea lui, un soi de Macondo moldovenesc populat cu personaje, mereu evocate, descinse și din Márquez, și din Creangă... Fănică și-a purtat mereu satul în suflet și de câte ori vorbea despre *Coarnele Caprei* îi lucea o anume lumină caldă în priviri. Nu de mult i-am promis că o să-l duc cu mașina în satul strămoșilor săi: pregătime câteva sute de cărți spre donare bibliotecii comunale. N-a mai fost să fie... Nu știu alții cum sunt și cum rezonază la clopotele mondializării, dar Fănică a refuzat programatic să dea uitării lumea lumilor lui... N-a apelat nici la serviciile (totuși) nesigure ale internetului, chiar atunci când a redactat prețioase și amănunțite Dicționare doldora de date și informații la zi: avea încredere deplină doar în litera cărții. Ceea ce i-a pretins trudă în plus, dar i-a asigurat și exactitatea fiecărui rând și fiecărei file. O exemplară viață de muncă tenace în lumea literelor, soldată cu respectabilă bogăție de titluri, demne de raftul întâi al bibliotecii teatrologiei și cinematografeiei. La plecarea lui definitivă din această lume, așez aici, cu îndurerare, strofa lui Eftimiu: „Cu fiecare dintre cei / De care moartea ne desparte / Plecăm și noi, lăsând o parte / În fiecare dintre ei.”

Mircea Radu IACOBAN

...DE DÂNSUL AMINTINDU-NE

Mi-a fost înainte de 1990 un sever șef, lentoarea mea nativă ciocnindu-se de nerăbdarea dinamismului său. Pentru un timp, căile ni s-au despărțit. Ne-am regăsit în 2011, când „Cronica” a renăscut în noua „Cronică veche”. În bucuria voluntariatului nostru, am descoperit un bun coleg, un om prietenos, de o sensibilitate abil ascunsă, un devotat și vivace serv al faptului artistic, mereu căutând, în ciuda anilor adunați, să se adapteze bulversantului nostru prezent. Dar și un causeur talentat, mixând amintiri de pasionat vânător și pescar cu versuri din cunoscuți sau mai puțin cunoscuți poeți, cu o glumă potrivită momentului. Un înțelept îmbogățindu-și senectutea cu active participări la festivalurile de teatru, cu cărți de referință, cu, nu în ultimul rând, conceperea celor patru, cinci, șase pagini de artă ale revistei noastre. Ireproșabile număr de număr.

Aflat pe patul suferinței din urmă, m-a întrebat dacă au răspuns apelului său toți colaboratorii: „Dar Călin mi-a promis! El se ține întotdeauna de cuvânt. La fel și Crenguța Manca...” Telefona restanților, fapt care alimenta absurda noastră speranță: se va reîntoarce Don Fănică, din nou vom ține o tonică ședință de redacție, pigmentată de glumele sale. De o conștiinciozitate și un profesionalism rar întâlnite în jurnalismul cultural postdecembrist, întârzia asupra fiecărui cuvânt. Dar nu-l schimba, în cazul în care nepotrivit suna, decât după ce-i telefona/explica autorului. Experiența anilor se întâlnea aici cu o adevărată îndrăgostire de frumoasa noastră meserie.

La Galeria Dana l-am întâlnit pentru ultima oară. Și vie îi păstrez imaginea jovială de nici două luni în urmă. Programam „Cronica veche” din iulie și deodată mi-am amintit: „Dar dumneavoastră veți face paginile de artă mai devreme. Veți fi plecat la vreunul dintre festivalurile de teatru.” Privirea i s-a adumbrit: „Am renunțat. Cei de vârsta mea s-au dus. Mă simt singur. Cei tineri...” L-am întrerupt: „Dar sunteți cel mai tânăr dintre noi!” Nu-l flatam, era un adevăr de toți colegii constatat și admirat. Am continuat: „Oricum, pe noi nu ne veți părăsi, nu-i așa?” A replicat prompt: „Cum aș putea? Cronica e familia mea de suflet!” Căreia i-a aparținut până în ultima clipă a exemplarei sale vieți dăruită Frumosului și Bucuriei ființării sale pe Pământ.

Din Lumina în care a ajuns, ne va veghea cu siguranță munca și ori de câte ori vom cădea în vreo greșeală, repede o vom îndrepta, de dânsul amintindu-ne.

Virginia BURDUJA

Mircea MORARIU

GEORGE BANU, COLECȚIONARUL

Toți cei care practică scrisul cu destinație publică știu că una dintre cele mai dificile etape din redactarea unui articol este așternerea pe hârtie (mă rog, pe ecranul computerului) a frazei de început. A celui *incipit* despre au scris atâta teoreticienii literaturii cu gândul la povestire. Vă amintiți, desigur, de analizele docte și savante iscate de propoziția „Marchiza ieși la ora cinci”.

Am trăit, încercând să scriu această recenzie la cartea *Iisuși mei sau coexistența cu arta sacră*, scrisă de George Banu și apărută în 2018 la editura Nemira, aceleași încercări *cumplete* (să nu exagerăm, totuși!) și aproape că mă hotărâsem pentru o formulă de început cu totul neutră. Ceva de genul: „Continuă seria de cărți-confesiune ale lui George Banu, serie începută odată cu volumul *Parisul personal*”.

Aparent, dincolo de evidenta răceală, de formalismul începutului, aparent, zic, nu comiteam nici o greșală. Odată cu *Parisul personal* de la Nemira, dar și cu *Iubire și neubire de teatru* și *Monologurile neîmplinirii* de la Polirrom (nu știu dacă ordinea enumerării este rigurosă exactă), George Banu a scris ceea ce se cheamă literatură la persoana întâi. Deși... Deși, dacă îmi aduc bine aminte, încă din vremea în care am avut ocazia de a-i citi, în fine, primele cărți traduse în românește (oare începutul să fi fost făcut cu *Rosu și aur* de care mi-a amintit o referință scurtă din *Iisuși mei?*), am descoperit un alt mod de a scrie despre teatru

decât cel cu care fusesem obișnuit până în acel moment. Și nu am în vedere când spun asta eminamente cărțile puternic *tehnizate* ale unei Anne Ubersfeld sau Patrice Pavis, de pildă. La ei avusesem acces încă din facultate, la George Banu, nu. Din motive foarte bine cunoscute la a căror respectare cu sfințenie veghea o instituție care, iată, aflăm, că și-a avut trimiși până și în casa de la Paris a lui George Banu.

Bref, fiecare carte despre teatru scrisă de George Banu, cu un apogeu reprezentat de cele două trilogii, înseamnă confesiune în lege. Înseamnă dialog, relație intimă cu ceea ce teatrologul a văzut pe scenă și, mai încolo, a simțit nevoia să acompanieze.

Dar, să revenim și să observăm că seria aceasta de cărți la persoana întâi este, într-un fel, datoare metodei balzaciene. În *Parisul personal*, ne-am plimbat foarte puțin prin Buzăul natal, am zăbovit un pic mai pe îndelete în Bucureștiul studenției și al primilor pași în profesie, un București tot mai des regăsit în vremea din urmă, pentru ca, pe urmă, să descoperim Parisul. În celelalte două părți ale trilogiei am trecut pragul *Casei cu daruri*, dar și al *Familiei din strada Rivoli 18*.

Tot acolo mai stăm preț de câteva zeci de pagini, nu multe, atâtea câte ne îngăduie esul *Iisuși mei*. Despre valențele eseului, profesorul care sunt, obsedat de rigoarea bibliografiei, nu se poate abține să spună că aflăm vorbe penetrante în *Ușa, o geografie intimă*. Citind *Iisuși mei sau coexistența cu arta sacră* gândul m-a dus iar nu doar la Anatole France (l-am comparat de mai multe ori pe George Banu cu Sylvestre Bonnard grație relației lui speciale cu buchiniștii poate și datorită rolului jucat de anticari în viața teatrologului de origine română de multă vreme situat la Paris într-un *entre-deux* benefic), ci și la Balzac. Mai exact la exegeza lui critică. La *Etudes sur le romantisme*, o minunată carte a lui Jean-Pierre Richard, unde la un moment dat, se face o împărțire a personajelor balzaciene.

Să poată fi introdus oare George Banu printre

colecționarii pe care îi distinge autorul *Literaturii și senzație?* Nu, nu cred. Colecționarii lui Balzac au voluptatea verbului *a avea*. Da, așa după cum vedem și din acest eseu al lui George Banu, și teatrologului nostru îi place să aibă. De unde nerăbdarea, febricitatea cu care își dorește o anumită mască, un tablou, o statueta, încă un Iisus.

Nu e însă aici vorba despre avutul egoist, primitiv, de dragul posesiei. Despre avutul care, din perspectiva religiosului, ar putea fi inserat în categoria păcatului. E vorba despre bucuria dialogului cu aceste statui mute. Iisus e mut, notează scurt teatrologul, un detaliu care însă nu îl împiedică pe George Banu să îl pună în relație cu strigătul lui Mutter Courage din piesa lui Bertolt Brecht. E vorba în această carte a lui George Banu despre „Iisuși anonimi, găsiți în lume, Iisuși dăruiti, Iisuși crucificați, Iisuși arhaici și Iisuși recenți”, despre un Iisus dorit pentru că și el se situează într-un *entre-deux*, fiindcă poate fi, la un moment dat, un Însoțitor în singurătate. Despre un Iisus pe care noul proprietar îl vrea, pe cât posibil, desprins de cruce deoarece „un Iisus fără cruce se afirmă ca un personaj suferind cu o intensitate accentuată, tocmai pentru că motivul dăruirii e fizic absent”.

Nu, pereții biroului lui George Banu, ca și aceia ai camerei de dormit nu sunt împânziți de tablouri ori de Iisuși din motive ce țin de bucuria posesiunii. Dovadă că teatrologul ni-i dăruiește și nouă, datorită condeiului său și al excepționalului simț artistic al artistului fotograf Mihaela Marin. Nu, George Banu nu s-a înconjurat de Iisuși din cine știe ce mari efervescențe religioase. Nu religiosul este prima opțiune, ci sacrul. Pe care l-a căutat în teatru (a făcut-o prin intermediul spectacolelor lui Peter Brook despre care a scris o carte fundamentală ori prin acela din *Japonia, imperiul teatrului*) și pe care i s-a întâmpnat să îl regăsească și în (celelalte) arte(le) vizuale.

George Banu – Fotografii de Mihaela Marin- IISUȘII MEI; Editura Nemira, București, 2018

E nigmatică ei faptură, reconstituită în articole, în pagini de roman, nu da un răspuns afirmativ. Și totuși, nu a existat o legătură mai profundă între un artist și muza sa. Atunci pe cine a iubit Gala? Doar pe sine, celebrii ei iubiți sau soți nefiind decât simpli pionii în câștigarea gloriei ei.

Rusoaica, suprarealiștii și Dali

Elena Deluvina Diaconoff, la doar 17 ani, a părăsit Kazanul natal pentru a-și însănătoși trupul subrezit la Paris. De ce la Paris? Pentru că dorința ei de neînvin era să stăpânească, să domine Parisul Artelor. A coborât din tren, după lunga călătorie, ducând cu sine o valiză cu cărți, o icoană ortodoxă și tarotul care a însoțit-o toată viața. Îi prezicea un viitor grandios. Pe care-l aștepta cu fermă convingere. Personalitate puternică, de o rece inteligență, dar și de o seducătoare feminitate, știa întotdeauna scopul acțiunilor sale, niciodată gratuite sau întâmplătoare. Își calcula cuvintele, gesturile, permanent controlându-și reacțiile. Folosindu-se astfel de oameni, deveniți simpli pionii pe eșichierul devenirii sale. Încoronându-i pe Paul Eluard, pe Max Ernst sau pe Dali, gloria trebuia să-și răsfrângă lumina și asupra ei. Dând sensul așteptat, și visat, vieții ei. Trăită cu furtunoasă luciditate. Un regal existențial.

Nonconformistă, într-o vreme în care soțiile aspirau doar la o cumințenie casnică, eventual puțin sau deloc gânditoare, ea avea idei și cunoștea căile punerii lor în practică, conducându-și cu o fără de greș diplomatie iubirii sau soții, neapărat geniali. Căsătorită cu Paul Eluard, l-a întâlnit pe Dali. Acesta arbora o costumație excentrică și un umor inteligent, în spatele cărora își ascundea timiditatea. Gala l-a fascinat din prima clipă, tulburându-i până și îndrăzneala exhibiționismului obișnuit. La una dintre primele lor întâlniri, hotărât să-și provoace noii lui prieteni, suprarealiștii, și-a ciufulit părul, și-a ras subțiriile, și-a însăngerat genunchii, peste cămașa mirosind a pește în aspic, care-i lăsa un sân gol, a adăugat un colier și o iasomie la ureche. Îndrăzneala lui a capitulat rapid, așa că s-a întors acasă, s-a spălat și a revenit. Emoționat, surescitat. Privindu-l intens, Gala i-a luat mâna într-a ei: „Micuțule, nu ne vom părăsi niciodată.”

Cu zece ani mai în vârstă, l-a crescut până când a devenit unul dintre cele mai strălucitor impresionante personaje ale epocii. Fiindu-i mamă, soră, amantă și, mai ales, trezorier perspicace. Destul de des și rapace. Impresar priceput dar și susținător al picturii sale, al scrierilor sale: adună note găsite prin sertare, le transcrie răbdător unindu-le în cartea „La femme visible”. Crede în genialitatea lui impunând-o și celorlalți: „Dali este primul, cel mai mare” dintre pictori, declară dezinhibată la o conferință de presă, Dali încuviințând cu un scurt „Sunt de acord”.

Virginia FABIAN

L-A IUBIT GALA PE DALI?

Femeia vieții sale

Dali e dependent de încrederea fanatică a Galei în talentul său, de coplesitorul ei interes arătat confortului său. O idealizează, îi scrie poeme, inventează chiar o neobișnuită semnătură pentru tablourile sale: Dali-Gala. În anii 30, Dali expune la o galerie pariziană. Triumf! Neurmat însă de traiul opulent dorit de amândoi. Locuiesc într-un apartament mic și trăiesc din sponsorizarea unor prinți sau bancheri iubitori de artă. Prietenii lor îi apreciau diferit: Salvador- amabil, elegant, binevoitor, Gala – vrăjitoare seducătoare, dură, fără inimă și totuși binevoitoare, ambițioasă, inteligentă. Îi susținea creația eficient: plătea facturi, organiza transportul și asigurarea pânzelor, negocia contracte, avea grijă de casă.

Și iată că 1934 le aduce mult dorită glorie, confirmată de succesul unei expoziții newyorcheze. Cu vernisaj – bal mascat „oniric”. Dali apare deghizat în cadavru necrozat, cu capul bandajat, iar Gala cu o coafură terminată cu un cadavru de bebeluș. Excentricitatea, devenită în timp manieră, îi surprinde pe conservatorii americani. Dar aplaudă extaziați happeningul europenilor și cumpără tablouri suprarealiste. După care Dali se confruntă cu cele mai diverse solicitări. Dintre care decorarea vitrinei unui magazin de pe Fifth Avenue, pentru 1000 de dolari, sfârșește ca un șir de gaguri din „Stan și Bran”. În fața operei terminate, directorul încremenește, după care o scoate. Dali se înfurie, directorul, apărându-și comerțul, rezistă. Pictorul se calmează, distrugându-și el însuși „creația” din vitrină. Și, chiar a doua zi, triumfă cu o nouă expoziție, evaluată, în stil american, astfel: 21 de pânze vândute în 15 zile colecționarilor, adică un total de 25000 de dolari. Încă nu împlinesc 35 de ani și devine unul dintre cei mai bogați artiști din lume. Nu refuză nimic: îi confecționează stilistei Schiaparelli nasturi din ciocolată falsă acoperiți cu albine, un taior brodat cu buze, o imensă rochie de seară imprimată cu homari plutind în maioneză și pătrunjel pentru 5000 de dolari, ilustrează o carte, pentru 600 de dolari termină fațada unui magazin. Mulțumindu-l și pe director de această dată. Colaborează la spectacole pe Broadway (*Lady in the dark*) și la un film Hitchcock, în „*Spellbound*”, 1945, unde apar obsedanții lui ochi guvernând lumea suprarealistă. Succes deplin datorat neobositei Gala.

Singurătatea învingătorului

În romanul său *Gala-Dali* (Humanitas, 2017), Carmen Domingo, după patru ani de documentare, încearcă să construiască adevăratul chip al acestui complex, contradictoriu, personaj. Dominatoare, seducătoare, amantă senzuală, muză înțeleghătoare, captivantă, Gala și-a ridicat viața-palat cu o hotărâre de neclintit. Rece și calculată, știa că devotamentul ei activ îi va fi generos răsplătit. Pentru admiratori, colecționari, pentru publicul entuziasmat, a țesut povestea de frenetică iubire. Care fără de sfârșit părea. Dar a venit bătrânețea. Și misterioasa Gala, cea care se iubea într-atât încât nu suportă să se vadă în oglinzi, înlocuite cu tablourile lui Dali în care tinerețea ei exulta, se izolează, refugiindu-se în Castelul din Prebol, dăruit ei de

Salvador. Își aruncă măștile arătându-se puținilor apropiați în cruda lumină a excesivului său egoism. Nu-și primește fiica pentru că nu și-a dorit niciodată să fie mamă, pentru că îi invidiază tinerețea. Pe iubitul său Salvador îl consideră acum doar „un bătrân decrepit”, un neputincios, cu care nu mai are ce să vorbească: „(...) în realitate nu avusesse niciodată mare lucru de spus. Eu eram singura care avea ceva de spus lumii, chiar dacă mereu o făcusem prin gura altcuiva, chiar dacă mereu mă ținusem în plan secund.” Orgolioasă atinsă de megalomanie, se întreabă „Cât timp trebuie să mai treacă pentru ca rolul muzei să fie prețuit mai mult decât cel al geniului?” Întrebare decurgând firesc dintr-o alta: „Ce s-ar fi ales de toți cei cărora le-am călăuzit pașii pentru ca lumea întreagă să le recunoască meritele dacă eu nu le-aș fi descoperit drumul, dacă nu i-aș fi ținut de mână pentru a-i conduce spre succes? Eu, singura vizionară care a știut să vadă în ei ceea ce nici măcar ei înșiși nu și-ar fi imaginat.”

Caută singurătatea pentru a putea fi ea însăși. Pygmalion al galatei Dali, el nu o mai interesează. Vrea doar să poată lua din nou trenul din Rusia pentru a ajunge în luminatul Occident al Artelor, să-și trăiască din nou tumultuoasa ei viață. Dar Timpul, singurul ei adversar, fuge amenințându-o cu inexorabilul sfârșit: „ce să fac când moartea îmi va vorbi, iar eu nu voi putea măcar să-mi întorc fața de la ea. Bătrân răsfațat și smintit, du-te tu cu ea! Lasă-mă pe mine să mă bucur de viață.” S-a bucurat Gala, ocupată fiind să trăiască spectaculos, arzând în rafinata lume a Artelor? În care sensibilitatea ei deosebită dublată de o inteligență și o voință rar întâlnite i-au arătat mereu ieșirea în labirintul divinității Gloriei personale.

Angela TRAIAN

DIN NOU LA DRUM

C a de obicei, am plecat cu noaptea-n cap, când traficul e mai lejer și momentele în care ziua și noaptea se hărjonesc a dragoste și despărțire oferă un spectacol rarisim. Cele două GPS-uri fixate pe parbriz începeau să-și intre în rol. Unul dintre ele avea o vechime de peste zece ani, deci nu putea să aibă toate hărțile noi. Am hotărât să cumpărăm unul nou. Vânzătorul la care am apelat ne-a privit ca pe niște extraterestri și ne-a explicat că, pentru a avea mai multă siguranță, ar fi bine să ne cumpărăm o mașină nouă, cu GPS încorporat. Asta știm și noi, bătrâne, i-a răspuns capul familiei, doar că ne-am planificat deja banii și abia am reușit să punem ceva deoparte pentru un GPS performant. Fă bine, te rog, și mai caută prin rafturile alea. Niciodată nu se știe. Omul nostru a dispărut instant și s-a întors după aproape jumătate de oră cu un aparat atât de prăfuit, încât nu se putea desluși nimic din el. Mai în glumă, mai în serios i-am sugerat să-l curețe, ca să-l putem evalua mai bine. În sfârșit, când irizările dimineții deveneau din ce în ce mai pregnante, am început să ne relaxăm. Singura noastră problemă era ineficiența celor două aparate. Ala mic, bătrân și obosit, mai adormea din când în când, iar celălalt afișa una și aceeași imagine, repetând ca un papagal: *semmal GPS inexistent*. Evident, avertizarea n-avea nicio legătură cu realitatea. Cum s-ar zice rămăsesem pe cont propriu. Nu eram însă prea derutați. Mai făcusem acel traseu de câteva ori. După ce am trecut munții și ne-am înscris pe drumul Clujului, în direcția Vama Borș ne-am hotărât să renunțăm la serviciile lor. Când ne așteptam mai puțin, au început să vorbească amândouă deodată, fiecare spunând altceva. Era de parcă se certau două chivuțe. După atâta teavatură, ăla mic a murit de-a binelea. Celălalt a rămas câteva clipe în standby, apoi a anunțat solemn: *după șapte sute de metri, virați la dreapta*. A revenit în foarte scurt timp: *după trei sute de metri, virați la dreapta*. A urmat o nouă avertizare: *pe următoarea stradă virați brusc la dreapta*. Evident, nu l-am băgat în seamă. Dacă l-am fi ascultat, cine știe după cât timp am fi fost scoși din respectiva fundătură. Tocmai mă pregăteam să-l arunc într-o sacoșă, când a prins glas: *mergeți mai departe cinci sute de metri; odată ajunși la capătul drumului, luați feribotul*. Asta a fost ultima lui intervenție, iar noi ne-am distrat tot drumul pe baza aceluia feribot inexistent.

După un somn binevenit, la un hotel din Borș, am pornit din nou la drum cu noaptea-n cap. Mergeam ca-n vis pe autostrăzile aproape goale, ne bucuram de irizările dimineții și priveam cu înțelegere hârjoana soarelui cu luna. Totuși, după ce-am trecut granița, o stare de disconfort m-a luat în primire. Mi se întâmplă ori de câte ori plec departe de casă. Simt un fel de dezrădăcinare, o dizolvare a biete mele alcătuirii. Și asta în ciuda faptului că, aproape niciodată, nu am călătorit singură. Mereu a fost lângă mine familia. Cu toate acestea, mă mai trezesc, uneori, cu câte o întrebare abruptă, care nu lasă loc de întors. Poate fi pusă de mine însămi, sau de cineva apropiat. Chiar când pregăteam detaliile acestei vacanțe, fiică-mea m-a abordat: de ce ești atât de reticentă când vine vorba să pleci de-acasă? Pentru că am în mine atâtea drumuri pe care încă nu le-am atins cu sufletul, i-am răspuns. Și pentru că, mai mereu, mă simt vinovată că nu le acord atenția cuvenită. Se pare că răspunsul nu a fost apt să genereze vreun comentariu.

Prima parte a traseului, Iași-Lausanne. Rezervările pe la hoteluri erau făcute din timp. Nici n-am simțit lipsa GPS-urilor. Pe toate direcțiile, panourile cu indicații de circulație erau aduse la zi. Când am ajuns la destinație, am fost întâmpinați de fiica noastră. Ne-a deschis parcare subterană, am urcat în apartament, la etajul 14 și, după o nouă serie de îmbrățișări, ne-am bulucit în verandă ca să admirăm lacul Léman, de a cărui priveliște ne îndrăgostisem încă de anul trecut. Eram destul de gălăgioși, așa că s-a cerut puțin liniște, ca să ne putem înțelege. Se prezenta lista cu destinațiile alese. Étretat era pe prima poziție. Nu auzisem de această așezare, habar n-aveam despre ce-i vorba. Nu înțelegeam de ce trebuie să vizitez un loc fără rezonanță pe care, după unele argumente inconsistente, îl percepeam ca fiind mai mult decât anost. În sfârșit, cu una, cu alta am pornit la drum. Nu ne depărtasem prea mult, când ne-am trezit pe un drumeag străjuit pe ambele părți de lanuri cu diverse culturi. Ceea ce ne-a surprins peste toate a fost ordinea, curățenia și modul în care au fost îngrijite acele culturi. Totul era verde, vertical și

viguros. Printre șirurile aliniat la distanțe perfect egale n-am reușit să găsim fir de buruiună care să atenteze la buna dezvoltare a lanurilor. Ceea ce ne-a mirat și mai tare a fost faptul că de-a lungul celor peste 100 de km. pe care i-am parcurs n-am zărit țipenie de om. Exact așa s-a întâmplat și după ce am scăpat de drumeagul respectiv. Casele se tot aliniau, frumoase, zugrăvite în culori luminoase dar și aici, până am depășit așezarea, nu ni s-a arătat niciun om. Aproape pe nesimțite am început să coborâm o pantă lină. Am parcat, am privit în jur și am tras adânc aer în piept. Eram deja pe altă lume. Felul în care luminau falezele din cretă albă și cum se armonizau ele cu plajele cenușii dădeau senzația unei scenografii suprarealiste. O pace nemăitâlnită cobora din cer, o tăină uriașă se încheaga din ape și o liniște nefirească ne domina, în ciuda numărului mare de turiști care parcă amușiseră cu toții. Aproape năuciiți de atâta frumusețe, ne-am îndreptat spre locul în care doi ghizi dădeau explicații turiștilor. De la ei am aflat că Étretat este o comună a departamentului Seine-Maritime, aflat în regiunea Normandia din Franța. Fostul sat de pescari e astăzi o stațiune balneară renumită, aflată la nord de Havre, pe litoralul Canalului Mânecii. După unele descoperiri arheologice, zona ar fi fost populată încă din Antichitate. Nu se cunosc însă detalii convingătoare în acest sens. Nu a fost încă lămurită nici măcar originea numelui acestei așezări. O veche legendă vorbește despre fondarea aceluia sat, de către vikinci. L-am întrebat pe ghid cine gestionează această stațiune care a cucerit lumea. Mi-a spus că falezele din Étretat sunt incluse în programul OGS (Opérations Grands Sites), condus de Ministerul Ecologiei și al Dezvoltărilor Durabile. Ce-ar mai fi de spus? Multe. De pildă, că am vrea și noi să avem un asemenea minister. Unul de-adevăratalea.

Din nou, la drum. Ne îndreptăm spre **Le Mont Saint-Michel**. Entuziasm moderat. La urma urmei, îmi spuneam, nu-i decât un munte. Ce ar putea fi atât de extraordinar? Am aflat imediat, din multele pliante și broșuri întâlnite la tot pasul: Le Mont Saint-Michel este o stâncă granitică înaltă de 78 m. aflată în Golful Saint-Malo (Nord-Vestul Franței) din Marea Mânecii. Zona este atinsă, periodic, de flux și reflux. În timpul fluxului așezarea este o insulă care nu poate să comunice cu teritoriul continental, legătura fiind întreruptă. La reflux, devine peninsulă, adică o fâșie de nisip care iese de sub ape. Stânca este locuită de un sat cu 41 locuitori. Tot acolo se află și o **mănăstire fortificată**, ridicată începând cu **secolul al VIII-lea**, până prin secolele **XII-lea și al XIV-lea**. A jucat un rol important în istoria Franței, fiind singurul loc care nu a putut fi cucerit de armatele engleze în timpul „**Războiului de 100 de ani**”. Încet, încet ne-am retras spre interiorul muntelui. Mulțime de turiști urcau zeci și zeci de trepte, pentru a ajunge în partea superioară a Abației. Neavând resursele necesare, care să-mi permită acest urcuș, am rămas la baza muntelui să-i aștept pe ai mei. După un timp, care mi s-a părut nesfârșit, au apărut. Obosiți, îmbujorați, comentând pățimașele cele văzute. De la arhitectura interioară, la obiectele cu valoare istorică, la operele de artă ș.a. De la panourile expuse, care ilustrează evoluția acestei construcții de-a lungul timpului. De la minuscula alcătuire inițială care semăna cu o colibă, până la ceea ce admirăm astăzi. Cum, fără să se dărâme nimic, în fiecare etapă s-a adăugat ceva nou, care să se armonizeze cu ce există deja și cu noile tendințe. De aici și originalitatea acestui monument. Însuși ghidul care i-a condus prin labirint a fost un motiv de încântare: răspundea, cu promptitudine, în opt limbi, oricăror întrebări. Astăzi, Le Mont Saint-Michel este unul din locurile cele mai vizitate din Franța, având cca. 3.200.000 de vizitatori anual. Din anul 1979, se află pe **lista patrimoniului mondial cultural UNESCO**. Iluștri oameni de cultură s-au exprimat în legătură cu această bijuterie. Iată unul dintre ei: „Muntele Saint-Michel este pentru Franța ceea ce Marea Piramidă este pentru Egipt. Trebuie să-l protejăm de orice mutilare. Trebuie ca Muntele Saint-Michel să rămână o insulă. Trebuie protejată cu orice preț această dublă operă a naturii și a

artei” (Victor Hugo).

Oostende este un orașel la Marea Nordului, în partea Flamandă a Belgiei. Mai vizitasem zona și n-aveam amintiri prea grozave. Parcă văd și acum marea plină de macarale care răsturnau în apă tone de nisip galben, transformând-o într-un fel de mămăligă uriașă. O atmosferă de șantier, sufocantă, domina jur-împrejurul. Cu așa amintiri e lesne de înțeles de ce am plecat într-acolo fără nicio tragere de inimă. Mă nedumerea și faptul că fiică-mea, care stătuse cinci ani în Belgia, unde și-a făcut rezidențiatul și care cunoștea foarte bine părerea mea despre ceea ce vizităm din trecut, a insistat atât de mult să revedem zona. Nedumerirea s-a risipit când am ajuns la destinație. În primul moment am crezut că am greșit adresa, însă întinderea de apă, albastră-verzuie, plaja enormă, bine îngrijită, scaunele puse la dispoziție gratis, parcare liberă din jurul plajei și multe altele care aveau un efect tonic asupra turiștilor ne-au făcut să înțelegem repede câtă muncă susținută și eficientă s-a consumat acolo. O, Doamne, ce ne-am mai bucura să ne întâlnim și pe-aici, pe la noi cu astfel de surprize.

Pornim spre Lourdes. E al treilea an când ajungem acolo. Ne cazăm și ne mai plimbăm puțin prin zona hotelului. A doua zi vom merge la slujba de dimineață care se desfășoară în aer liber, chiar în fața Grotei unde Fecioara Maria i-a apărut, de 18 ori, fetiței Bernadette Soubirous. Abia aștept. Simt că am o datorie nerezolvată de anul trecut. Eram tot la slujba de dimineață și tot la Grotă. Ne-am aliniat de-a lungul unui parapet, pus anume ca să ne putem sprijini. Familionul s-a plasat în dreapta mea, iar în stânga șirul începea cu o mulțime de cărți de aur care erau aurate de un zâmbet blând, care topea totul în jur. La un moment dat, fiică-mea îmi dă un ghiont: ce faci, dragă, unde te uiți? Mă adun, și-mi dau seama că am ajuns la sfârșitul slujbei, moment în care toată lumea se salută, se îmbrățișează, se acceptă. Vezi că fata din stânga stă cu mâna întinsă și tu o tratezi cu... umărul, îmi mai șoptește fiică-mea. M-am întors brusc. Așa era. Ne-am strâns mâinile și ne-am îmbrățișat. Nu-mi dau seama cum, când și de ce a dispărut așa rapid și, oarecum, misterios. Am început s-o caut în mulțimea care se risipea. Fără succes însă. Când nu mai rămăsese aproape nimeni pe platou, am simțit că o lumină puternică mă locuiește așa, dintr-o dată. Mi-am zis: cu siguranță, tânăra mulțime se regăsește și se va regăsi mereu în fiecare dintre oamenii care vin aici. Iar noi, cei care am mai pășit pe-aceste locuri, cine știe, poate vom mai veni și ne vom regăsi în fiecare pelerin, indiferent de distanțele, reale sau imaginare, care ne despart.

Lacul Geneva sau Lacul Léman, cum i se spune în franceză, este cel mai mare lac natural din Europa de Vest și, totodată, cel mai mare lac alpin. Este supranumit și „marea de safir din inima Alpilor”. Întinderea de apă măsoară 73 de km în lungime, 14 km în cel mai lat punct și o adâncime de 310 metri. Dintr-un articol găsit pe internet, am mai aflat că Lacul are malurile sudice în Franța, pe cele din nord, vest și est în Elveția, iar granița dintre cele două țări trece chiar prin mijlocul lacului. Îmi amintesc cum anul trecut, contemplându-l de la etajul 14, m-am tot întrebat dacă nu cumva apartamentul fiică-mii nu se află chiar pe mijlocul Lacului. Nici atunci, nici acum, când m-am plimbat mult pe faleza lui, n-am aflat un răspuns clar la această întrebare. Cele mai mari orașe situate pe malurile sale sunt Geneva și Lausanne. Cunoscut și foarte căutat sunt și stațiunile Montreux și Vevey (aflate în Elveția), Thonon-les-Bains și Évian-les-Bains (în Franța). Multe personalități culturale, aparținând unor varii domenii, au fost atrase de Lacul Geneva. Acolo au luat naștere opere importante, cum ar fi *Idiotul* lui Dostoievski. Mari scriitori ca Victor Hugo, T.S. Eliot, Voltaire sau Tolstoi și mulți alții au găsit la Lausanne o sursă importantă de liniște și inspirație. Cu puțin timp înainte de a pleca spre țară, am aflat că în stațiunea Vevey se află una dintre puținele **statui ale lui Mihai Eminescu, din afara României. Regret că n-am mai avut timp să tragem o fugă până acolo. Dar, cine știe, poate altădată...**

Acum, la sfârșitul acestor rânduri, mă întreb, ca de fiecare dată: oare, în timp ce cutreieram alte și alte cărări, drumurile mele interioare s-au simțit neglijate, abandonate? Mi-au răspuns chiar ele: bineînțeles că nu. Doar ți-am spus de-atâtea ori că noi nu ne despărțim niciodată de tine. Ne place să călătorim împreună. Să simțim și noi ceea ce simți tu: zbor înalt și prăbușire, prăbușire și zbor înalt. Sau acele rotații uriașe, circumterestre, circumlunare, circumsolare, care se amestecă neconștient într-un mojar binecuvântat, acolo unde se împlinește polenizarea reciprocă suflet-cuvânt, cuvânt-suflet.

ORAȘULUI CU NORI CERNUȚI SAU CE NU UIȚI, DUPĂ CERNĂUȚI

Mi-aș fi dorit să-l adun și remodelez în cuvinte sofisticate, cu inerente inserții de itinerar sau monografic act, dar n-am găsit, tehnic vorbind, formula câștigătoare prin care să o fac. Nimic nu părea îndeajuns de bine strunit sau articulat. Iar replica primită frământărilor mele: "Cred că-l știi pe de rost", n-a ajutat. N-a ajutat, dar a făcut lumină, în orice caz. Pentru că în încercarea legitimă de-a o contracara, două sunt aspectele de care eram absolut sigură într-un final: lipsa oricărei veleități de-a eticheta un oraș bifând rubrici pe-o listă cu spațiu migălos compartimentat între *Cunosc* versus *Mea culpa*, pe-aici n-am dat, și doi, că n-a existat o descindere suficient de lungă încât s-o pot materializa în pagini de jurnal.

Raluca SOFIAN-OLTEANU

Fise și fișe după Afise

Sentimental ori ba. Clar, altceva ne lega.

Pentru câteva zile m-am întrebat constant: Poți adresa epistole unui oraș? Ar fi un gest avangardist, demodat? O epistolă m-ar salva. E altceva. A(ma)bilă cu ideile răvășite, finalurile aleatorii, ori răstălmăcite, nu foarte ostilă cauzelor rătăcite, un singur destinatar. Epistola asta ar foarte probabil declanșa conversațiile mistuitoare pe care încă nu le-am dar puteam să le fi purtat.

Da' ne-am, ce-i drept, intersectat. Este orașul despre care citisem cu voluptate, pe care l-am construit imaginar, pe scheletul sepia al unor vechi cărți poștale. Cu ștanțe de ducat și câte un *Czernowitz* pe diagonală foarte retro-grafiat. I-am

traversat vămile de vreo opt ori în cinci luni mai exact, dacă ar fi să pun datele calendaristice cap la cap. De opt ori în cinci luni poate suna extravagant, nu-i așa? Frecvența ar trăda mai curând vreun ritual, decât descinderi reunite compromișic sub umbrela lui "intersectat".

Am bănuiala, poate hazardat, că întâlnirile noastre au fost un carmic desiderat. Dictat în termeni practici, de program, fie el și unul turistic, altfel salutar, menit a scutura de praf orașe cheie de interes... centenar. Când termenii vizitei se confundă însă cu cei ai unor descinderi prestabilite, cu schemă temporală fixă și listă închisă de obiective (imposibil de supralicitat), nu poți să te minți deliberat că întâlnirea intimă se va fi consumat. Să susțin că îl știu pe de rost ar fi cu atât mai ingrat. Și totuși, există ceva în naturaletă atașamentului dezvoltat, imposibil de negat. Privindu-l cu inima, nu doar prin lentila aparatului de fotografiat, împărțind puținul câtorva fugitive întâlniri de grup și câte o telegramă de stare, Cernăuțul e capabil de senzații ample și unecori de drame. Acide, sculpturale.

I-aș spune neocolit că pledez vinovat. Că nu mai departe de zorii acestui an, reacția mea vizavi de mult trâmbițatul Centenar oscila undeva între agasare și angoasă, într-un balans perfect echilibrat. Nu simțeam suflul evenimentului omagiat și nimic în jur nu mă abil convingea că ceilalți reușesc să depășească nivelul declarativ cu adevărat. Că, după *Teatru de război*, punerea în scenă a Naționalului ieșean, singura care a reușit să mă scoată din apatie la un moment dat, am râvnit la Agenda stufoasă a festivităților, cu frenezie. Am găsit-o gătuțuită de întâlniri oficiale, înfipte în majuscule, după tipic, pentru că "nimic mai ușor decât a vorbi savant și a nu spune nimic" și-am (impulsiv?) concluzionat că evadările din camuflaj, răzvrătirile dintr-o falsă diplomatie și alte acte ostentative de curaj, nu vor fi, nici de această dată, în prim-plan.

Aș vrea să-i pot admite euforic că-n decursul câtorva luni m-am complet scuturat de senzația macabră a prelungirii unui priveghi ireal, în care suntem cu toții complicității unei șarade festivaliere cu scilpici, aseasonată cu predică mari și trăiri, inevitabil, mici. În care ridicăm rugăciuni cu glas răspicat întru resurecția *corpus-ului inertus* de pe catafalc, consolându-ne în taină, îngenunchiați și aruncând vecinului câte un ochi timorant, că asta n-o să se mai întâmple, precum odată s-a întâmplat. În care continuăm a incanta înfundat același imn al capului plecat. Aș vrea, dar...

În schimb, aș putea oricând să-i declar că-l prețuiesc

exaltat. Cu setea omului care probează visul tămăduirii, deși nu-i complet vindecat. Pentru gentilețea de-a fi inaugurat ediția aceea limitată a trăirilor finite, ce merită propovăduite. Pentru cel mai prețios dar pe care mi-l puteai livra: emoția. Emoția reală, decojită, în stare să-ți umple ochii de lacrimi într-o clipă. Pentru carcasa spartă a cuvintelor mari. O bună parte precum *națiune*, *patrie mamă*, *neam*, *ideal* sau *identitate* au, aflat-am cu oarece uimire, record în realitate.

Vama spre Ucraina mi-a părut o aventură cu termeni necunoscuți și final neașteptat, detalii pe care e indicat să le iei în calcul încă din start. Zona e mai curând militarizată decât orice altceva și ce n-aș, facil, uita e fiorul de pe șira spinării. Omniprezent, tranșant. Nu contează de câte ori repeți figura, e acolo de fiecare dată. Ce te tulbură e că nu-i ghicești sursa imediat. E oricum un melanj între frică și sex-appeal-ul personalului feminin cu expresie fixă, uniformă mulată și revolver atașat. Într-o vamă ucraineană petreci între 20 de minute și 6 ore, fără să știi ce a făcut diferența de interval orar. Și-am prins "tradiția". Cam 10 grivne la fiecare *stand*, pentru a se ulterior sista și relua printr-un sistem indubitabil interesant. S-a introdus o taxă de trecere (10 euro, per autocar). Trimis, cu fior cu tot, și-un nod în gât suplimentar, către ghișeu de la etaj, o plătești la pachet cu, fix tradiția cumulată cum se cuvine, adică nici mai mult, nici mai puțin de 30 de grivne. Dar barem răsufli ușurat că intervalul de așteptare pare să se fi îmbucurător ajustat. Asta până la următoarea cursă, când schimbarea s-a deja schimbat. Taxa-i tradusă la rândul-i în grivne și-o achiți cumulat cu aceleași 30 de grivne pe post de epitafor. Cum ucraineana prin semne nu e ușor de digerată, până să obții o dovadă a plății (pentru hârtogărie și decontat) e loc de mimică și joc de glezne. Cu alte cuvinte *enjoy the experience* și nu comenta. Cinic e că acea chitanță eliberată ți se cere oricum la ultimul stop, așa că până să treci dincolo n-o mai ai deloc.

Lăsând la o parte relatările sprintare, o vamă înspre Cernăuți, doare. Ca român (am să evit să spun patriot), având și-un alt scop decât bazarul Kalinka pe post de resort, să vii acasă cu pașaport e oricât ai încerca să ignori, un efort. Spre Basarabia, deși descoperi că unionismul înflăcărat a ușor derapat dinspre inimă spre cap, în sensul că avantajele alipirii sunt calculate la sânge, de către un procent deloc neglijabil de virtuali votanți, barem furcile caudine-s mai fine și sentimentul de-acasă protejat. Graiul dă confortul afectiv necesar. Cea dinspre Cernăuți n-ai cum s-o uiți. O simți în vene, îți devine ataș. Realitatea că Bucovina se-ntinde deopotrivă în urmă-ți și-nainte, dar că, orice înscris stradal o dezmente, e greu de cuprins în cuvinte.

Și totuși în culisele unei vămi ucrainene am, fericită, cedat primei dintre acele lacrimi mai sus amintite. Cea care m-a răscolit într-atât de duios și-a întors pentru o secundă lumea pe dos. Nici până acum nu m-am edificat. Cum e de reacționat, după o trecere grea, cu verificări repetate (regula e să te sfideze pentru că vor și se poate) când, în tot acest context încrâncenat, un tânăr vameș urcă la bord, îți ia microfonul din mână, fără acord, și-auzi neverosimil în difuzoare un stălcit, dar înflăcărat "Traiască România Mare!". Rămâi fără glas? Noi, toți 45, am amuțit pentru vreun ceas. M-am întrebat ulterior dacă băiatul ăsta n-a fost filmat, cât și de ce a riscat. La fel cum m-am întrebat de ce n-am avut prezența de spirit să-l fi, în numele atâtor martori, îmbrățișat.

În tăcerea lungă ce a urmat, am decis că anul ăsta chiar poate fi special. Că nu merită să fie încă unul care doar trece. Că toată faza cu Centenar' e în fond să-nțelegi că **nu se servește rece**. Că trebuie filtrat personal. Nu-ți iese în cale doar trecând agale prin spații expoziționale, conferințe și gale. Prinde viață doar în prin inimă și conștiințe umane. Se vrea retrăit. Nu temperat. Acum, privind în urmă, trist dar adevărat, nu cred să fi experimentat, în prima jumătate de an, satisfacții dintr-astea în spațiul național. Tot teritoriile odată anexate, colonizate și poate pe drept frustrate, susțin cu verticalitate că se poate.

Prin martie, în Republica Moldova peste 100 de primării semnau o declarație simbolică de uniune, stărnind impaciități de clasă, a lui Dondon uimire și ignorând prin aceste "fenomene distructive" acuzațiile de neconstituționalitate. Din iunie, la Cernăuți serviciile de securitate ucrainiene au o, bazată pe două așa numite hărți, problemă, o acută dilemă. Cazul e răvășitor și s-a soldat aproape peste noapte cu lișajul mediatic al Centrului Cultural "Eudoxiu Hurmuzachi". Așadar, ei suspecti de *acțiuni împotriva integrității teritoriale* și noi suspecti de *am subliniat autorităților ucrainene necesitatea respectării drepturilor minorității române*.

Nu știu în ce măsură atuurile cernăuțene s-au sedimentat în minte-mi cronologic toate. Vital e că întâmplarea din vamă le-a pus pe roate. Cernăuțul te atrage cu dexteritatea prin care-ți servește, mereu câte o, dar niciodată aceeași, poveste.

La primul impact m-au frapat deliciale de burg austriac, măturat odată cu apă parfumată și buchete de trandafiri. Am bătut pietonalul Olga Kobyleanska de jos în sus și de sus în jos până ce am stăpânit boema cafenelelor și-a magazinelor cu suveniruri manufacturiate pe de rost. M-a entuziasmat o fotografie

în caleașca forțată și fără îndoială acordurile Maricica izvorând din trompeta lui Vasył în patru zări și-un singur turn, cel al Primăriei, către Piața centrală, Ringplatz-ul de odinioară.

La un al doilea contact deja nu atât învelișul de "mică Viena" m-a acostat ci orașul desconsolat sub bagheta unui fost arhivar. Sub ea, lecturile mele și secretele lui s-au suprapus și compactat, iar burgul părea să se fi metamorfozat.

L-am iubit pentru Mămăliga, pentru Mahala, pentru cele două străzi cu denumiri românești care au rămas, pentru puținele, foarte puținele inscripții care ies accidental de sub var, pe vreun frontispiciu de prăvălie uitat, pentru durerea fiecărei școli românești închise. Pentru banca din parc sub care "Mihăiță" și-a lăsat geanta gimnazistă și-a fugit cu dor neîmpăcat spre Ipoteștiul familiar, pentru Obergymnasium și curtea-i din spate, pentru vreo ospătărie, pentru *Steaua fără nume* încheind, în iunie, stagiunea teatrală la Național, pentru fresca cu Mihai Viteazul de la Cafeneaua Eminescu. Pentru replica "Coloanei Infinitului" din același loc, dar mai mult decât orice, pentru mâna de oameni care nu se sfiesc să spună ca multiculturalitatea fără asociații și reviste de cultură e doar goală teatură. Ascunsă sub un covor stufoș de cântec și joc, pentru că festivalurile își primesc parafa pe loc.

L-am iubit pentru toate intersecțiile-i hristice cu Iașu-mi natal. Împart aceleași hrisov de atestare, câte o Junime (una dintre ele răscolind a Arboresei mulțime), grădini publice aproape similare, dramatice teatre de aceeași Fellner & Helmer finisate, universități pe câte-o înaltă colină. Ambele sunt orașe în care numărul familiilor, sinagogilor și caselor de rugăciune evreiești a depășit cifrele livești astfel că mai împart, oricât de cinic ar suna, câte un pogrom complicat, ce le-au lăsat cu suflul pătat. Diferența e că cernăuțenii l-au avut pe Popovici, primarul care a găsit o cale, grație autorizațiilor de muncă speciale, să abată vreo 20.000 de suflete de la epurare și transnistreană deportare. Gest amintit de altfel etern, la Ierusalim, pe râvnitul Yad Vashem.

Și lista ar putea continua. Cu Grigore Ghika al III-lea, domnul moldovean mazilit la Iași pentru încercarea de a se opune pierderii Bucovinei. Din a sa depeșă către o Înaltă Poartă e greu să nu reții fraza care arată că *partea Moldovei ocupată, întrece în îmbelșugare și valoare, cealaltă parte a țării toată*. Cernăuțul a cântat Iașului în strună în aventura comună a celebrei căi ferate (și de Chirița încercate) cu acces spre Capitală, după o rută ideală, cu Viena ca escală. Și, desigur, revenind la Centenar, nu e de uitat drumul istoric consemnat, când după votul de alipire dat în Sala Sinodală a Palatului Mitropolitan, Iancu Flondor și alți 15 delegați de-ai Congresului Național au însoțit declarația unirii spre Iași, pentru a o înmâna lui Ferdinand. Mai mult, l-au escortat pe regele aflat la final de exil pe traseul bucureștean și deopotrivă spre ultima piesă lipsă (votul transilvănean) în mecanismul unui act ce atesta unitatea teritorială și de conștiință pe care România toamnei precedente n-ar fi anticipat-o a fi cu puțință.

Astfel încât, de Cernăuți flancat, cu gândul la un nou *Ce vrem?*, editorialul prin care Glasul Bucovinei a răsunit din tipare, acum un secol, la lansare, Centenarul meu se anunță abstract. Haotic, discursiv, fragmentat. Dar fragmentele acestea sustrase dintr-o adâncă, mult prea inertă noapte, îmi sunt peste măsură de dragi, toate.

N-am să uit afișierul școlar cu post-it-uri pro-Unire, descoperit la Conacul lui Manuc Bei din Hâncești, cu gingașa lor ironie dacă te gândești că-n 1812, la București, în al celuiiași personaj Han, se semna Tratatul care stipula că fășia dintre Nistru și Prut intra, fără veste, în a rușilor ladă de zestre.

Nici chipul Mariei, bătrâna care întinde frunze de leac prin Catedrala Sfântului Ioan Botezătorul din Comrat. Pentru că, în Găgăuzia, teritoriul care a dat un ultimatum Moldovei vizavi de autonomie și are la ultimul referendum declarat un procent de 0,1 români declarați în componența sa, să auzi românește, chiar vizavi de monumentul unui Lenin ce proletar zâmbește, te năucește.

Sau îmbrățișarea necunoscutului din Chișinău primită în plină Piață a Marii Adunări Naționale, doar așa, pentru că suntem un grup de români și "n-a avut stare". Nici pe Pierre turistul de culoare din Mozambic, care m-a convins să tragem autocarul pe dreapta, un pic. La Piața din Botoșani. Știa din vremuri de studenție, de *Timpul*, de urna Putnei cu pământ înfrățit, de sanatoriul lui Șuțu, de "Stelele în cer", poemul-sfârșit și n-a admis să pășescă prin Ipotești, fără să-i răvășească Poetului prin glastre, un mănunchi de tremurând floră albăstre.

Centenarul meu ascunde ploaie. Ultima dată Cernăuțul m-a primit așa. Și am trăit certitudinea, acolo în gangul prin care treceau odată tânărul Porumbescu și vioara-i chiriăși, că starea aceea îl definea și că niciodată până atunci nu-l văzusem aievea. Știu că împărțeam umbrela și brațul companionului meu arhivar, când ne-am trezit rostind la unison, de parcă ploaia ne-a dat ton, același vers. Din mers: "*Pe aici când plouă, plouă îndesat/ Nu ține ca la noi un ceas sau două*". Și ne-am zâmbit privind cu înțeles. Peste Prut, prin Cernăuți și-adesori peste Moldova cea tăiată-n două...tot plouă.

Doina URICARIU

jurnale încrucișate

AL ȘASELEA SIMȚ: SYLVIO PERLSTEIN

În toamna anului 2014, lucrări de artă contemporană s-au vândut la New York pentru o sumă record de 381 de milioane de dolari. Mark Rothko s-a vândut cu 45 de milioane, Jasper Johns, cu 36 milioane, un portret al lui Elisabeth Taylor, *Early Colored Liz*, pictat în 1963, cu 31,5 milioane, iar o lucrare a lui Robert Ryman cu 15 milioane, stârnind tot soiul de comentarii, ironii și preziceri care se învârtteau în jurul aceleiași întrebări. Merită să dai asemenea sume pe arta contemporană? Cum să plătești 15 milioane de dolari pe o pânză pictată de Robert Ryman, care e un fel de pătrat alb de ulei sau acril, pe o pânză albă, pătrată?

Un prieten mă sună să merg la o expoziție. Înțeleg de la el că e vorba de un colecționar care are câteva lucrări de Marcel Iancu între care și o mască, *Mask for Firdusi*, datată 1918. Liviu vede lucrările lui Marcel Iancu pe care mi le-a trimis S. B. și îmi spune că au fost reproduse în „Contemporanul”, că-și amintește de ele din vremea când cerceta publicațiile Avangardei, venit la București și dat în grija domnului Virgil Cândea, viitorul academician care mi-a scris o prefață la ediția Filocaliei de la Prodomul.

Nu mă simt prea bine, răceala, tusea și mai ales cele 5-6 nopți nedormite m-au cam slăbit. Marcel Iancu mă interesează, i-am vizitat atelierul de la En Hod din Israel dar prea îi cunosc lucrările, plus arhitectura, ambasada Venezuelei fusese proiectată de el și o admiram de câte ori mergeam în vizită la Eloy și July. Par greu de urnit din casă. Apoi, la telefon, din nou vocea lui S.B. pronunțând numele lui Man Ray mă trezește din amorie și caut pe internet să văd despre ce este vorba. Aflu și nu mă mai țin în casă nimic și îl smulg și pe Liviu din ale lui. Colecția Sylvio Perlstein aprinde toate beculțele neastâmpărului și curiozității mele, am auzit despre ea, am citit, numele apare în albume și cataloage. Mă și întreb cum nu mi-am notat expoziția deschisă la New York, în Chelsea, de ce nu apare în agenda mea? Mai ales că sunt disperată să nu ratez expoziția de artă.

Expoziția montată pe trei etaje se cheamă *A Luta Continua*, un titlu preluat de la lucrarea unui artist sud-african Thomas Mulcaire, o sculptură în neon care atârna pe fațada casei lui Sylvio Perlstein. Colecția lui Perlstein, adunată de-a lungul unei jumătăți de secol, e pentru prima oară expusă la New York. E de o diversitate inimaginabilă. Unică. Rareori mi-a fost dat să văd puse împreună, parcă toate direcțiile artei din secolul XX, de la Dada la suprarealism, arta abstractă, Land Art sau Earth Art, arta conceptuală, minimalism, Pop Art, Op Art, Arte Povera, Nouveau Réalisme. Dada și surrealismul sunt reprezentate de Max Ernst, Man Ray, Tristan Tzara, Raoul Hausman, Dali, Dora Maar, René Magritte, Jean Tinguely, Niki de Saint Phalle. Land Art de Richard Long, Robert Smithon, Michael Heizer, Gordon Matta-Clarck. Minimalismul și postminimalismul american, de Donald Judd, Ad Reinhardt, Brice Marden, Fred Sandback. Dintre români, îi găsec pe Tristan Tzara, Brâncuși, Marcel Iancu cu mai multe lucrări și am și surpriza să dau în expoziție peste Eli Lotar, un celebru fotograf și operator de film francez, fiul lui Tudor Arghezi, care s-a născut la Paris în 1905, mama lui fiind Constanța Zissu. S-a numit Eliazar Lotar Theodorescu, purtând numele adevărat, de Theodorescu, pe care-l avea în scripte și poetul român. Am scris despre el mai mult în vechi jurnale, acum Liviu își amintește de desenele și o sculptură a lui Giacometti care se chemau *Lotar*, căci băiatul lui Arghezi, Eli Lotar, i-a pozat lui Giacometti, la Paris. Unde le-am văzut? La o mare retrospectivă a lui Giacometti, la Muzeul de Artă din Montreal, în septembrie 1998. O revelație pentru mine. Când ne-am decis să ne căsătorim, eu și Liviu, au fost și copiii mei la Montreal. Urma să așteptăm trecerea anului de doliu după moartea tatălui meu.

S-ar putea să-l revăd pe Lotar în retrospectiva de la MoMA, unde se va deschide curând o mare expoziție Giacometti.

Memoria mea, cu mișcările ei browniene care arată ca niște fulgerări uriașe ce acoperă cerul... se descarcă și coboară sau urcă vertiginos în timp. Memoria mea e un looping continuu. Expoziția *A Luta Continua* prezintă peste 380 de lucrări, semnate de 250 de artiști. Printre expozanți e și Josef Albers, un artist născut în Germania, care a trăit în America, unde a pus bazele educației în arta modernă. E afiliat la tot soiul de isme. A fost apreciat de la început de Gropius și a fost numit directorul cursurilor preliminare la Bauhaus, apoi a predat la Black Mountain College, o instituție de învățământ legendară, pepiniera unor artiști americani de vârf. Mereu numele lui Josef Albers e legat de lucrări precum *Study for Homage to the Square*. Mă gândesc la Nichita Stănescu și lecția lui despre capodoperă, care este un omagiu adus cubului știrbit.

De la câțiva hamburgheri la 17 milioane de dolari o pictură

De ce l-am pomenit pe Robert Ryman și prețul de 15 milioane plătit pentru o lucrare a lui? Pentru că deschizând micul pliant ce însoțește expoziția de la galeria Hauser & Wirth, dau peste o scrisoare a lui Robert Ryman, artistul multimilionar de azi, către colecționarul lui, nu altul decât Sylvio Perlstein.

Artistul îi spune că în anii lui de început, picturile lui nu prea treceau interesul dar că Sylvio Perlstein a crezut în ceea ce făcea și i-a cumpărat două lucrări și, pentru că Sylvio a fost un curajos, el, Robert Ryman și-a putut cumpăra mai mulți hamburgheri care i-au dat putere să continue să picteze, drept care îi mulțumește lui Sylvio.

Aceasta este una din zecile de întâmplări ce poartă tălcul pieții de artă și al colecțiilor bazate pe fler, pasiune, cunoaștere, putere de convingere, cum este și colecția lui Sylvio Perlstein, incredibilă, prin tezaurul de artă modernă pe care-l deține.

În ce direcții mergea interesul colecționarului care declarase că, pentru el, Picasso și Matisse erau deja niște clasici, drept care căuta altceva: „*I feel passionate about things that unsettle me, that intrigue me, make me uncomfortable.*” // Ceva neliniștitor care mă intrigă și mă face să mă simt incomfortabil.

Am citit cred că prima oară despre Sylvio Perlstein, a propoz de o expoziție care se cheamă *Busy Going Crazy*, pe care a avut-o la Paris, deschisă în 2006, la Maison rouge, o galerie de pe Boulevard de la Bastille.

Considerat drept unul dintre cei mai mari colecționari de artă din Europa și un mare prieten al artiștilor, Sylvio Perlstein preferă să se prezinte ca un «*accumulateur de trucs bizarres, et encore même pas.*» Alergia la solemnitate îl definește, de aceea alege lucrări vesele, care par gata să-ți suradă. Precum *Dictatorul* lui Erwin Blumenfeld (1897-1969), o lucrare din 1936, premonitorie dar în același timp bizară, prin seducția pe care o exercită asupra victimei.

David Rausenberg, curatorul mega-expoziției de la New York a fost și curatorul expoziției de la Paris. Atunci a selectat vreo 400 de lucrări din cele peste 1000 aflate în colecție. Nonșalanța lui Sylvio Perlstein alungă vorbele mari, bla-bla-ul psihanalitic, estetic. Bijutier, intrat în afaceri cu diamante, la îndemnul părinților săi, Sylvio vorbește despre această «*bucată de carbon*» care nu are nicio legătură cu frumusețea dar care i-a permis să bântuie lumea, să trăiască la New York și în America, să fie prieten cu Sol LeWitt, Robert Ryman, Ed Ruscha, Bruce Nauman.

Recitesc firmituri din interviurile antisolemne date de Perlstein, mă gândesc că ar fi interesant dacă și-ar scrie memoriile neconvenționale. Sunt admirabile fragmente dintr-o istorie orală a artei ultimei jumătăți de secol, poveștile despre Andy Warhol, maestrul Dada cu care a corespundat, despre conceptualistul japonez On Kawara, care-i scria zilnic lui Sylvio o carte poștală, ori istoria despre tânărul «*anarhitect*» Gordon Matta-Clarck pe care-l îndeamnă să refacă o clădire din Antwerp care va deveni o galerie de artă contemporană foarte cunoscută, situată în centrul orașului Bruxelles, *Office Baroque*. Cât or mai valora hârțile de 1 dolar pe care Andy Warhol dădea autografe? Cum i-a cunoscut pe artiștii români sau cum a achiziționat acel desen de Tristan Tzara, acea fotografie de Brâncuși, cele câteva lucrări de Marcel Iancu și fotografia lui Eli Lotar?

O revelație tot ce poartă semnătura lui Man Ray în colecție!!! Încă de la intrare, îți izbește privirea o sculptură, să-i zicem, care se cheamă *Obstrucție* și e făcută din 63 de umerașe goale, atârnată și suprapuse nu departe de o lucrare iconică a lui Magritte, care se cheamă *Violul*. Privesc lucrările de Man Ray, un alai de fotografii, rayografii, acele fotografii realizate fără cameră. Mă desprind greu de un portret al lui Antonin Artaud, de toate aceste fotografii celebre, le văd pe viu, nu doar în albume. Iată și spatele unei femei, decorat cu goluri în forma celor șerpuite de la vioară, care par caligrafia, în simetrie, litera *f*, celebra lucrare *Ingres' Violin*.

Se spune că Man Ray ar fi miezul și centrul colecției. Sylvio Perlstein l-a întâlnit pe Man Ray la o galerie, în Vence, în Franța, în 1969. S-a dus să vadă împreună cu un prieten o expoziție care se cheamă *Les Inventables (The Unsellables)*. Când au ajuns, un bărbat i-a întrebat cam răstit ce caută acolo. Era o expoziție a lui Man Ray. Perlstein a cumpărat câteva lucrări apoi s-au văzut la Paris, unde a luat altele și s-au împrietenit. O prietenie care a durat până în 1976, când a murit Man Ray. În expoziție descopăr un perete fabulos cu lucrări de Man Ray. Pe lângă fotografia mâinilor lui Yvonne Zervos, o pictură în ulei pe pânză, din 1941, *Apple, Book, Knife, Legs*, fotografiile insolite contaminate de surrealism și de witz, *Barbette*, 1926, celebra *Ingres' Violin* cu torsul de femeie-vioară, din 1924, fotografia *Prayer* din 1932. Pe peretele cu o sută de fotografii, Perlstein a pus o lucrare din 1937 de Man Ray, *Mâinile lui Yvonne Zervos pictate de Pablo Picasso*. Un portret al lui Jean Cocteau, o fotografie a lui Man Ray din 1929, o altă fotografie de Man Ray, *Untitled*, din 1936, reprezentându-i pe Paul și Nusch Eluard, un ulei pe pânză de Man Ray, *The Lovers* din 1914, o altă fotografie *Untitled* de Man Ray, din 1930, colorată de mână, o fotografie subtil-ironică, tehnic impecabilă,

Venus de Milo, făcută în 1930, o fotografie sofisticat-senzuală *Veiled Erotica*, (Meret Oppenheim) care-o surprinde pe Meret Elisabeth Oppenheim, o artistă elvețiană de origine germană, autoarea sculpturii *Micul dejun de blană (Fur Breakfast sau Le Déjeuner en fourrure)*, cu ceașca, farfurioara, zahărnița și lingurița din...blană. Privesc *Mural Study for Abandoned Playground*, *Fish in Frozen Bowl* din 1915, un acvariu văzut de deasupra, cu imaginea apei și a peștilor parcă pietrificată. Urmează fotografia unui tors, *White Back*, un nud din 1926. În fine, un desen care are impactul unui afiș-manifest, *The Fortune of the Artist is Double*, o lucrare în care numele lui Man Ray e încorporat în compoziție. Perlstein a vrut să aibă și portretul pe care Andy Warhol i-l-a făcut lui Man Ray folosind tehnica din portretul lui Marilyn Monroe sau cel al colecționarei Ileana Sonnabend (1914-2007), de origine română, născută la București, considerată unul din cei mai mari promotori ai artei moderne. Portretul e cu atât mai valoros, reunind doi mari artiști într-o pictură, pictorul Andy Warhol și subiectul, Man Ray. O frumoasă fotografie descopăr în portretul pe care i-l face Eduard Steichen actriței americane Gloria Swanson, în 1924, un chip ascuns, provocator sub dantela care-i desenează un tattoo pe obraji și pe mână.

Aflu povestea celor două lucrări de Hannah Hoch, o artistă Dada de la Berlin, pe care colecționarul o vizitează, fără să fi stabilit o întâlnire sau s-o prevină, intempestiv, într-una din călătoriile lui de afaceri.

Perlstein e un mare versatil, un Ulysse colecționar de artă incomfortabilă. O vreme a fost pasionat de lucrările folosind neon. Cumpără sculpturi care cuprind tuburi și becuri de neon, de Dan Flavin, Joseph Kosuth, Keith Sonnier, Martial Raysse Bruce Nauman, Mario Merz. Pe arhitectul care a făcut *Baroque Office*, galeria din Antwerp îl îndeamnă să decoreze tavanele cu griduri de neon.

Ce spune curatorul Rosenberg despre Perlstein? „Că privirea și interesul lui față de lucrările pe care și le dorea îi arătau autorului că e considerat un artist. Pentru că Sylvio știa să privească. El are un al șaselea simț care îl face să prevadă cum va evolua istoria artei. Nu-i place să teoretizeze dar are o conștiință adâncă când e vorba de calitatea unei opere. Colecția lui Perlstein ar trebui percepută ca o operă în sine, în întregul ei.”

Nu am mai văzut parcă atâta Man Ray, de o calitate excepțională. Salvador Dali e prezent în expoziție cu două desene mari din 1936, intitulate *Woman*, al căror chip are un sertar de noptieră sau comodă, tras în afară, în locul ochilor, un păr lung care se revărsa pe gât, umeri și brațe care seamănă cu blana cu firul lung a unui animal surreal, cu sânii atârând ca niște pepeni lunguiți și texte scrise cu alb, din care descifrez *Dali paints l'invisible straight from nature*.

A propoz de păr, e greu să nu observi că există o atracție a colecționarului față de lucrările în care apar femei cu păr lung sau lucrările în care apare părul lung pur și simplu. În afară de cele două desene ale lui Salvador Dali, descoperim obsesia pentru podoaba capilară prezentă într-o fotografie a Dorei Maar, cu o corabie cu trei catarge într-o mare de păr, intitulată *Publicité pour Pétrole Hahn*, din 1935. Același păr obsesiv apare la Magritte, în *Violul*, la Pierre Boucher, Tunga, Harry Callahan. Interesul pentru Dada e constant, pentru lucrările artiștilor de la începutul carierei care au proștețime și nu sunt atinse de morbul clasicizării de sine, de rutină și autopastișă. Nu lipsește din colecție o lucrare de Raoul Hausman, artistul și scriitorul austriac care a fost în miezul mișcării Dada, la Berlin. E plin de Magritte, prezent cu mai multe lucrări, unele necunoscute, inedite pentru mine, între care *Magic Trio*, o reprezentare a trei siluete făcute din partituri muzicale. Impresionant, violent *Violul*, acel portret de «*femeie în care ochii sunt înlocuiți de sânii iar gura de sexul acoperit de părul pubian.*»

Încerc să-mi imaginez cum arată casa lui Perlstein de la periferia Parisului, care adăpostește această colecție. Văd câteva fotografii publicate în „The New York Times”. Una din ele îl surprinde pe colecționarul octogenar, bonom, spirit ludic, n-am nici o îndoială. Stă lângă ușa unei încăperi din casa lui alături de sculptura *Young Shopper*, un adevărat trompe l'oeil, de vreme ce era s-o confund cu menajera. De fapt e creația sculptorului american Duane Hanson, o reprezentare hiperrealistă, în stilul lui, care a făcut din fotorealism un muzeu de ceață populat de personaje și atitudini de zi cu zi. Sylvio Perlstein și statuia femeii tinere, opulente, care s-a întors de la cumpărături încărcată de pungii și sacoșe par la fel de vii și reali în fotografie.

Colecționarul joacă rolul simplității, al unui demers ce ar veni și ar merge de la sine. Insistă pe ideea că lucrurile s-au petrecut simplu, că s-a bazat pe fler, pe ce a învățat de la artiști. S-a bazat pe instinctul, să-i zicem, nasul lui. Cred că are și nu are dreptate când insistă că nu și-a făcut o colecție. Termenul potrivit pe care îl avansează este *esquisito*, o acumulare de lucruri ciudate și nefirești, neobișnuite. Îi convine să pară modest, detașat, să nu facă în nici un fel caz de ceea ce are. Îi ajunge să vadă reacția celorlalți. O colecție care m-a uluit de-a dreptul, o colecție cum nu are nici un muzeu, pe care după ce a văzut-o directorul de la Muzeul de Artă Modernă de la Centre Pompidou, Bernard Blistène, a scris negru pe alb că „Fără absolut nici o îndoială, colecția lui Sylvio Perlstein de artă contemporană este una dintre cele mai bune pe care le-a întâlnit vreodată”.

New York, 27 iulie 2018

IANNIS RITSOS

Opera poetică a lui Iannis Ritsos (1909-1990) a fost marcată în mod constant de trecerea de la tradițional la modern, ea scoțând în evidență, de-a lungul timpului, valoarea unui reprezentant de primă mărime al literelor neogrecești. Cele peste șaiszeci de volume publicate marchează evoluția unei tehnici poetice, a cărei perfecțiune a căpătat contur pe parcursul experimentelor în planul creației. În timpul vieții, poetul a avut parte, atât de premii literare dintre cele mai importante (candidând, la un moment dat, la Premiul Nobel), cât și de părăsire și exil, ca o consecință a laturii incendiare și protestatice a unora dintre operele sale. Unele poeme au fost transpuse melodic de către compozitorul Mikis Theodorakis.

„Cea mai frumoasă clipă” a lui Iannis Ritsos este, după unele opinii, *Sonata Lunii*, scrisă în 1956 și având ca fundal muzical cunoscuta piesă, cu aceeași denumire, a lui Ludwig van Beethoven. În ea întâlnim, într-o strânsă conlucrare, atât concepția lui Ritsos, cât și optica sa regizorală, ca o reminiscență din anii în care poetul a evoluat și ca actor într-o perioadă mai timpurie a vieții. Dincolo de simbolistica pe care o dezvoltă de la un capăt la celălalt, *Sonata Lunii* marchează în egală măsură un dialog al generațiilor, prin cele două personaje aflate în interacțiune, cât și un dialog al artelor, aici muzica îmbinându-se cu poezia.

O primă formă a transunerii fost publicată, de același traducător, în „Convorbiri Literare” (ianuarie 1996, anul CXXIX, nr. 1, serie nouă, p. 16). Versiunea de mai jos a rezultat în urma unor corecturi și modificări importante pe care, în timp, traducătorul le-a considerat necesare

Prezentare și traducere - Valeriu MARDARE

SONATA LUNII

Seară de primăvară. O cameră mare, a unei case vechi. O femeie în vârstă, înveșmântată în negru, îi vorbește unui tânăr. N-au aprins lumina. Prin cele două ferestre intră lumina implacabilă a Lunii. Am uitat să spun că Femeia în Negru a publicat două sau trei volume de poeme, de inspirație religioasă. Așadar, Femeia în Negru îi vorbește Tânărului:

Lasă-mă să vin cu tine. Ce lună, în această seară!
E bună luna – nu se va mai vedea că mi-a albit părul! Luna mi-l va auri din nou. Nu înțelegi...
Lasă-mă să vin cu tine.

Când este lună, se măresc umbrele din casă;
nevăzute mâini trag de perdele,
nedeslușit un deget scrie în praful de pe pian
cuvinte uitate – nu vreau să le aud. Tac.

Lasă-mă să vin cu tine,
doar până un pic mai la vale, până la curtea cărămidăriei,
până acolo unde, drumul făcând o cotitură, se ivește
orașul cimentat și aerian, spoit de lumina lunii,
atât de nepăsător și de imaterial,
atât de concret – ca metafizica,
încât poți până la urmă să crezi
că există și că nu există,
că n-ai existat nicicând, că n-a existat nici timpul
și nici pieirea lui.
Lasă-mă să vin cu tine.

Pentru un scurt timp, vom șede pe parapet, la înălțime,
iar pe când va adia peste noi primăvăratul vânt,
poate ne-om închipui chiar că zburăm,
căci de multe ori – chiar și acum –
aud zgomotul rochiei mele
precum zvonirea a două aripi puternice
ce se deschid întruna și se închid,
iar când te închizi în acest sunet al zborului
simți că ți-e gâtul strâns, și coastele, și carnea
și, astfel încătușat în mușchii vântului albastru,
în viguroasele tendoane ale înălțimii,
nu mai contează dacă pleci sau dacă te întorci,

și nici că părul mi-a albit.
(Nu asta ar fi necazul meu! Necazul meu
este că nu-mi devine și inima imaculată.)
Lasă-mă să vin cu tine.

Această casă, de duhuri bătuită, mă alungă –
vreau să spun că a îmbătrânit mult; cuiele i s-au desprins,
tablourile i se risipesc – ca și cum s-ar cufunda-n abis,
iar tencuielile îi cad fără de zgomot
cum cade pălăria mortului, dintr-un cuier în holul întunecos,
cum cade zdrenșuită mânășă de lână a tăcerii
de pe genunchii ei,
sau cum pică o fășie de lună pe fotoliul
vechi și desfundat.

Și el, odată, a fost nou... Nu-i vorba de cadrul
fotografic pe care-l privești cu atâta îndoială;
vorbește despre fotoliul acesta confortabil: ore întregi ai putea șede
în el
și să visezi orice întâmplător, cu ochii închiși
– o faleză întinsă, umedă, lustruită de lună,
mai lustruită decât pantofii mei cei vechi, de lac, pe care
lună de lună-i duc la lustrăria de la colțul străzii,
sau o pânză de barcă pescărească, pierzându-se în profunzimea
legănată
chiar de propria-i răsuflare,
triumfătoare până, ca o batistă-mpăturită
de-a curmezișul, numai în două,
ca și cum nu ar avea nimic să-nchidă ori să țină,
sau – larg deschisă, ar undui într-un adio. Dintotdeauna
eu am avut o manie a batistelor
– nu ca să țin legat ceva,
semințe de flori, sau mușețel adunat
de pe câmpuri odată cu asfințitul,
ori ca s-o leg în patru noduri, ca pe-o bonetă pe care-o poartă
muncitorii de la construcția de peste drum,
ori spre a-mi șterge ochii – vederea mi-am păstrat-o
în bună stare; n-am purtat nicicând ochelari. Batistele-s un simplu
moft.

Acum, le împăturesc în patru, în opt, în șaisprezece, ca să-mi
obosesc degetele. Și-acum mi-am amintit că astfel țineam tactul
muzicii, când mă duceam la Conservator,
în sarafan albastru, cu guler alb, cu două codițe blonde
– 8, 16, 32, 64, –
ținută de mână de o mică prietenă ca o piersică, toată numai lumini
și flori roz,
(iartă-mi aceste vorbe, pornite din năravuri rele!) – 32, 64...

– iar ai mei își puneau
mari speranțe în talentul meu muzical. Deci, adineauri,
îți vorbeam despre fotoliul cel desfundat; – i se văd arcurile
înnegrite, și paiele –
eu tot am spus să-l duc vizavi, la atelierul de mobilă,
dar – de unde timp, și bani, și dispoziție
– și ce să repari, întâi și-ntâi?
Ziceam să arunc un cearșaf peste el – dar mi-a fost frică
de cearșaful alb, cu o asemenea lumină a lunii. Aici șezut-au oameni
ce au visat vise mărețe, asemeni ție și asemeni mie, de altfel,
și-acum își au odihna în pământ, fără ca ploaia să-i supere, și nici
luna.
Lasă-mă să vin cu tine...

Vom sta nițel în vârful scării de marmură de la biserica „Sfântul
Nicolae”,
tu apoi vei cobori, iar eu voi face cale-ntoarsă
având în partea stângă căldura de la atingerea întâmplătoare a hainei
tale
și câteva lumini pătrate de la micile ferestre din cartier
și această imaculată suflare dinspre lună, care este
ca un mare cortegiu de lebede-argintii –
și n-am eu teamă de-a această exprimare, pentru că eu
în multe nopți de primăvară, odinioară, am tot vorbit cu Dumnezeu,
care mi s-a ivit
înveșmântat în ceața și slava unei asemenea lumini a lunii,
și pe mulți tineri, chiar mai frumoși și decât tine, i-am sacrificat eu
Lui,
pentru ca astfel, albă și sacrificată, să mă evaperez în flamura mea
imaculată,
în albul luminii lunii,
învăpăiată de ai bărbaților ochi nesățioși și de extazul confuz al
adolescenților,
asaltată de minunatele trupuri bronzate,
puternice membre antrenate la înot, la vâslă,
în arenă, la fotbal (iar eu mă făceam că nu le văd)
frunți, buze, gâturi, genunchi, degete și ochi,
piepturi și brațe și coapse (și chiar nu le vedeam!)
– știi, uneori, minunându-te, mai uiți de lucrurile
de care te minunezi;
îți e de-ajuns doar minunarea –
Dumnezeule, ce ochi înțesați de stele... și mă înălțam într-o
apoteoză a astrelor respinse,

fiindcă, astfel asediată din afară și dinăuntru,
alt drum nu-mi mai rămânea – decât spre înălțimi
sau în jos. – Nu, nu ajunge.
Lasă-mă să vin cu tine.

Știu, ora-i deja târzie. Lasă-mă,
pentru că, atâția ani, zile și nopți
și-mpurpurate amieze, am rămas singură,
scriind ilustre versuri pe genunchii lui Dumnezeu,
versuri care, te asigur, vor rămâne ca dăltuite în perfecta marmură
mult timp după viața mea și a ta, și multă vreme după aceea. Nu
ajunge.
Lasă-mă să vin cu tine.

Această casă, nu mă mai rabdă.
Nu mai îndur nici eu să o tot duc în spate.
Trebuie-ntruna să ai grijă, să fii cu grijă

să sprijini peretele cu bufetul cel mare,
să sprijini bufetul cu străvechea masă sculptată,
să sprijini masa cu scaunele,
să sprijini scaunele cu propriile-ți mâini,
să-ți pui umărul sub grinda atârnată...
Și pianul, ca pe un sicriu negru, închis. Nu îndrăznești să-l deschizi.
Să fii mereu cu grijă, să fii atent să nu cadă, să nu cazi. Nu mai suport.
Lasă-mă să vin cu tine.

Această casă, deși cu-atâția morți, nu înțelege că trebuie și ea să
moară.
Ea stăruie să mai trăiască, cu morții ei,
să mai trăiască vrea din morții ei,
să mai trăiască din neîndoiala morții ei
și morții să și-i rânduiască în paturi ce stau să se dărâme
și pe rafturi.
Lasă-mă să vin cu tine.

Aici, oricât de ușure aș umbla, în boarea serii,
fie-n papuci, fie desculță,
tot o să scârțâie ceva – un geam se fisurează, sau vreo oglindă,
pași se aud – și nu-s ai mei...
Afară-n drum, poate că nu se-aud pașirile acestea
– căința, zice-se, poartă saboți de lemn,
iar dacă te prefaci că ai privi-n oglinda aceasta, sau în cealaltă,
îndărătul colbului și-al crăpăturilor,
îți deslușești chipul, mai opac și mai fragmentat,
chipul tău, pentru care nu mai ceri de la viață
decât să ți-l păstrezi curat și-ntreg.

Buza paharului lucește în lumina lunii
precum un brici rotund – cum să-l mai duc la buze?
Oricât de sete ar putea să-mi fie – cum să-l duc?... Vezi?
Încă mai am chef de comparații – atât mi-a mai rămas,
asta mă mai convinge că nu-s absentă.
Lasă-mă să vin cu tine.

De multe ori, la ora când se înserează, am simțământul
că afară, pe la ferestre, trece ursarul cu al său urs bătrân și greoi,
cu păru-i – numai scaieți și spini,
colbul stârnind pe drumul din cartier,
un singuratic nor de praf ce tămăiază inserarea zilei
iar copiii s-au întors la casele lor, la masa de seară, și voie nu mai au
să iasă afară,
deși, dincolo de pereți, ei ghicesc umblectul bătrânului urs;
iar ursul, ostenit, o duce-așa, cu-nțelepciunea singurătății lui,
neștiind nici încotro se duce, nici de ce;
s-a-ngreunat, și nu mai poate juca pe etichete din spate,
nu-i stă-n putere să-și mai poarte scufița dantelată, ca să-i distreze pe
copii
și pe cei fără de treabă, și pe cei cu nazuri,
și tot ce vrea el este să se culce jos, pe pământ
lăsându-se călcat pe burtă, jucându-și astfel jocul cel din urmă,
vădindu-și grozava sa putere de a renunța,
și neascultarea la interesele altora, la verigile dinților săi;
nesupunerea la durere și viață,
cu sigura alianță a morții, chiar și a unei grele morți;
neascultarea sa dintru sfârșit, față de moarte, cu continuarea și cu
deșteptăciunea vieții,
ce se înalță astfel, cu-nțelepciune și prin faptă, dintr-a sa sclavie.

Dar cine ar putea să joace acest joc pân-la sfârșit?...
Și ursul se ridică iar, ducând-o așa, n-ascultarea-i
față de zgarda sa, și de belciuge, față de dinții săi,
zâmbind cu buzele deschise către băncuțele
ce i le aruncă, frumoși, neștiutori copiii
(frumoși – anume fiindcă sunt neștiutori),
spunându-le și „mulțumesc”. Căci urșii-imbătrâniți
atât au învățat să spună: vă mulțumesc, vă mulțumesc...

Lasă-mă să vin cu tine.

Mă-năbușă această casă. Chiar și bucătăria ei e ca adâncul mării. Ibricele-agățate strălucesc ca ochii mari, rotunzi, ai unor pești fără de seamă, farfuriile unduiesc precum meduzele, alge și scoici se prind de părul meu – nu pot să le mai descâlcesc apoi,

nu pot să mă mai urc la suprafață – tablaua-mi scapă din mâini, fără de zgomot; mă prăbușesc, văd bulele de aer din suflarea mea, cum urcă și iar urcă, și-ncerc să mă amuz, când le privesc, și mă întreb: ce-ar spune cineva, de s-ar afla acolo, sus, văzând aceste bule,

de parcă se înecă cineva, ori vreun scafandru parcă ar scruta adâncul?...
Și-ntr-adevăr, nu de puține ori descopăr eu acolo, în profunzimea înecului,

mărgean și perle, și comori ale corăbiilor pierite,

imprevizibile-nțâlniri, și de ieri, și de azi, și din viitor,

aproape o întărire-a veșniciei, un suflu nou, un zâmbet întru nemurire, cum se spune, o fericire, o amețeală, ba chiar și entuziasm, mărgean și perle și safire; doar că nu știu cum să le dau – ah, nu, le dau! doar că nu știu de pot alții să le primească – dar eu, oricum, le dau.
Lasă-mă să vin cu tine.

O clipă doar, să-mi iau jacheta.
E schimbătoare vremea, orișicât, suntem datori să ne păzim.

E umezeală-n faptul serilor, iar luna – nu îți se pare că de-a dreptul întetește frigul?
Lasă-mă să-ți închei cămașa – ce puternic ți-e pieptul! – ce puternic strălucește luna! – fotoliul, cum îți spun, chiar și când ridic eu ceașca de pe masă, rămâne dedesubt o gaură plină de tăcere; și imediat îmi pun palma deasupra să nu mă uit acolo, înăuntru; – las ceașca iar la locul ei; iar luna-i precum o gaură în craniul lumii – nu te uita-năuntru, e ca o forță magnetică ce te atrage – nu te uita! nu vă uitați!
Ascultați-mă când vă vorbesc – veți cădea înăuntru. Această amețeală frumoasă, ușoară – o să cazi!...
ca o fântână de marmură e luna, umbre se mișcă, și tăcute aripi, tainice voci – nu le-auziți? adâncă-adâncă prăbușirea, adânc-adânc urcușul, vapoasă statuie strănsă-ntr-are aripile sale, adâncă-adâncă neîndurătoarea binefacere-a tăcerii tremurătoare luminări de pe celălalt țarm, pe când te legeni în chiar valul tău, răsuflare a oceanului. Frumoasă, ușoară această amețeală – fii atent, o să cazi. Nu te uita la mine, locul meu e unduirea, minunata amețeală. Astfel, în fiecare fapt al serii, am o durere de cap ușoară, și amețeli.

Deseori dau fuga la farmacia de vizavi, să-mi iau o aspirină, altele mi-e lehamite, și rămân cu durerea mea de cap să aud în pereți zgomotul surd ce-l scot conductele de apă, sau îmi pun de-o cafea și, mereu distrată, uit și pregătesc două – cine-o va bea pe cealaltă? – caraghios lucru, adevărat, o las pe pervaz să se răcească sau uneori o beau și pe a doua, privind de la fereastră globul verde de la farmacie,
ca o lumină verde a unui tren tăcut ce vine să mă ia cu batistele mele, cu pantofii mei scâlciți, cu geanta mea neagră, cu poemele mele, fără valize – ce să mai fac și cu ele?
Lasă-mă să vin cu tine.

A, pleci? Noapte bună! Nu, eu nu vin. Noapte bună, eu voi ieși mai acasă. Mulțumesc. Căci, până la urmă, trebuie să ies din casa asta dărăpănată.
Trebuie să văd un pic orașul – nu, nu luna, ci orașul, cu mâinile-i noduroase, orașul simbricii de o zi, orașul ce se jură pe pâinea și pe pumnul său, orașul ce ne ține pe toți în spate cu micimea noastră, cu răutățile, cu vrăjmășiile noastre, cu ambițiile, cu neștiința și cu bătrânețea noastră – să ascult marii pași ai orașului, să nu mai aud pașii tăi nici pașii lui Dumnezeu, și nici pașii mei. Noapte bună!

(Camera se întunecă. Parcă un nor ar fi acoperit luna. Dintr-o dată, ca și cum o mână ar fi dat mai tare radioul de la barul din vecinătate, se auzi un fragment muzical, foarte cunoscut. Și atunci am înțeles că toată această scenă fusese acompaniată în surdină de *Sonata Lunii* – numai prima parte. Tânărul va coborî acum, cu un zâmbet ironic – și, poate, compătimitor – pe buzele-i frumos conturate, și cu un sentiment de ușurare. Când va ajunge chiar în dreptul bisericii „Sfântul Nicolae”, înainte de a coborî scara de marmură, va râde cu un râs puternic, nestăpănit. Râsul lui nu se va auzi deloc ca fiind necuviincios, sub lumina lunii. Poate că singurul neajuns ar fi că nu este deloc necuviincios. Peste puțin timp, Tânărul va amuți, va deveni serios și va spune: „Declinul unei epoci”. Astfel, deja liniștit pe de-a-ntregul, se va descheia din nou la cămașă și își va vedea mai departe de drum. Cât despre femeia în negru, nu mai știu dacă până la urmă a ieșit din casă. Lumina lunii strălucește din nou. Iar în ungherele camerei, umbrele se strâng, dintr-o insuportabilă căință, aproape furie, nu atât pe viață, cât pe inutila confesiune. Auziți? Radioul continuă...)

Cristina HERMEZIU

OAMENI ȘI ZEI ÎN ANTALIA

Necropolele de la Myra, din sudul Turciei, regiunea Antalia: ciulinii sunt de azi, casele-morminte din sec.V î.e.n. Misteriosul popor al Lyciei tăia cavouri direct în stânca muntelui, cu fațade sculptate ca niște locuințe eterne. Despre lycieni vorbesc niște texte hitite din secolul XV î.e.n., iar textul grec cel mai vechi este *Iliada*, unde regele lycian Sarpedon e aliatul troienilor, pictat de altfel pe splendide vase grecești, alături de zeii Hypnos și Thanatos. Lycia ar fi fost pârjolită de Himeră până când eroul Belerofon, călare pe Pegas, o decapitează: în jurul Antaliei, munții scuipe foc și astăzi, potrivit legenda peste emisia de gaze.

Dar parcă grecii nu făceau și ei la fel, instrumentalizându-și zeii și eroii, ca să-și întindă hegemonia asupra zonei, încă din sec.VIII î.e.n.? Li s-a păstrat numele grec ("lykos" înseamnă „lup”) dar Herodot spune că ar fi fost "myleni", coloni veniți din Creta, populație etnică distinctă, matriarhală prin obiceiul de a transmite copiilor numele mamei. Rând pe rând sub influență persană, greacă, romană și bizantină, orașele lyciene și-au păstrat tot timpul o anumită independență, (chiar cucerite, spre exemplu, de Alexandru cel Mare). La fel, după asasinarea lui Cezar, suveranii lycieni ar fi avut drept de opinie, respingându-l pe Brutus, aliindu-se cu Octavian, viitorul împărat.

Arheologii se ceartă delicios cu poveștile mitice, nu cred defel că ar fi existat până și un poet lycian, contemporan cu Orfeu, dar știu sigur că au avut limba lor proprie, potrivit inscripției de pe monolitul de la Xanthos, care amestecă litere grecești și semne lyciene.

Ce sufler ar avea vestigiile, fără minciunile miturilor? Dar nici fior mai adânc decât povestea adevărată că templele astea de semizee, necropole rupestre săpate direct în flancul muntelui, au fost construite de oameni acum 2500 de ani...

Marea neagră. Altă perspectivă

Turcii selgiucizi, cuceritorii Anatoliei în sec XI, foloseau culori pentru a diferenția geografic orizontul. Nordul era "negru", Sudul era "alb", Vestul era "roșu", Estul era "verde". Și uite-așa Kara Deniz e și azi Marea Neagră, la nord, iar la sud Ak Deniz e Marea Albă (Mediterranean). („Corect, completează un prieten de facebook. Vezi și *Kara Bogdania*, care era Moldova, vlahii din nord”).

"În greacă, "mavri thalassa" (marea neagră) figura încă în 1265 în tratatul cu Veneția; începând cu 1338, "Mare nigrum" apare, de asemenea, în izvoarele occidentale", spune Gheorghe I. Brătianu pentru care termenul iranian "akhshaena" ar explica sensul, vechi de milenii, de "întunecat și neprimitor", asociat caracterului mării "negre".

Cu ape de fapt albastre în patru zări, istoria e poezie.

Poveste... turcească în limbă... latină

Maidan, tabiet, bucluc, mahala, chioșc, tarabă, cafea, catifea, sedef, perdea, odaie, conac, șiretlic, bacșiș, musafir, călăuză, salcâm, liman.

Și prietenii de pe facebook, risipiți cine știe pe unde, adaugă alte intrigi, alte episoade: *geamlac, ciorapi, cișmea, ibric, caldarâm, ciorbă, bageac, acadea, harbut, mușteriu...*

Florentina NIȚĂ

PE INSULA LUI GARIBALDI

Din punct de vedere geografic, insula Caprera se situează în arhipelagul La Maddalena de pe coasta de nord-est a Sardiniei iar ghidurile turistice o recomandă printre obiectivele de vizitat în această zonă declarată patrimoniu al UNESCO, cu arii marine protejate și peisaje de o uimitoare frumusețe. Istoria adaugă o precizare care îi sporește atracția și interesul: aici și-a petrecut ultimii 26 ani de viață și a fost înmormântat Giuseppe Garibaldi. Cel care a pus bazele Italiei unite, trecând-o prin foc și spadă, luptătorul călît în luptele de gherilă din America de Sud, pe care aveau să-l urmeze, la debarcarea în Sicilia, o mie de voluntari înrolați în brigada "cămășilor roșii", în marșul triumfător de cucerire a sudului Italiei, generalul insurecției naționale victorioase supranumit "eroul a două lumi" avea să se retragă la bătrânețe pe mica insulă aproape pustie (în prezent insula are doar 150 de locuitori).

Ni s-a părut a fi un obiectiv cât se poate de atrăgător de vizitat într-o zi ploioasă la mare. În nici jumătate de oră am ajuns cu un ferryboat în portul La Maddalena și de acolo cu autobuzul pe insula Caprera. Trecând peste digul care leagă cele două insule, drumul se îngustează și urcă prin pădurea deasă de pini. Prima stație de autobuz se afla cam la o jumătate de kilometru de casa memorială. O plimbare de plăcere, în mijlocul naturii sălbatice, ne-am spus. Dacă traseul nu ar fi fost presărat din loc în loc de panouri de avertizare prin care eram somați să nu dăm de mâncare mistreților, ceea ce ne-a făcut să iuțim pasul iar la sfârșitul vizitei să ne îngrămădim supranumeric în singura mașină care făcea calea întoarsă în port.

În anul 1857 Garibaldi se retrăgea în Sardinia, mai întâi ca popas în exil și ca bază de plecare în expedițiile militare, pentru ca mai apoi, după predarea teritoriilor cucerite în mâinile regelui Vittorio Emanuele, să se stabilească definitiv pe insula Caprera, urmând a se dedica muncii de agricultor. Punând piciorul pe insula sălbatică, aflată departe de lumea civilizată, oricât de pitoresc și atrăgător ar putea fi un astfel de loc, nu poți să nu te întrebi: ce l-a putut determina pe un general să abandoneze câmpul de bătaie, să predea cheile unui regat cucerit de 9 milioane de locuitori în mâinile dinastiei de Savoia și să se retragă în pustietate pentru restul vieții? Un naufragiu predestinat, o conjunctură politică nefavorabilă, constrângere sau o amenințare iminentă, deziluzia ori resemnarea în fața primelor semne de slăbiciune și boală, descoperirea paradisului terestru sau pur și simplu nevoia de întoarcere la o viață liniștită și simplă la bătrânețe? Ori, poate, câte

ceva din toate? Întrebări la care speram să găsim un răspuns vizitându-i fosta reședință, care într-o perioadă adăpostea o garnizoană militară iar în prezent este deschisă circuitului turistic. O gheretă aflată la mică distanță amintește de vremurile când se făcea de gardă la mormântul lui Garibaldi, un sarcofag cioplit dintr-o stâncă, astăzi străjuit doar de arbori maiestuoși, poate plantați chiar de mâna sa.

Puțini turiști întâlniți, dispuși să abandoneze chiar și pe vreme rea plajele îmbietoare cu nisip fin albicios sau roziu, marea pe alocuri în culori de smarald, altelei ca cerneala în călimări uriașe, iahturile luxoase ancorate în golfurile dantelate săpate în malul stâncos ori forfota din zonele de interes. Turiști care, ca și noi, păreau mânâți de aceleași intenții iscoditoare.

În timpul vizitei ne-a fost prezentată versiunea biografică oficială, ușor romanțată, punctând mai ales aspecte din ultima parte a vieții petrecute de Garibaldi pe insula pe care nu doar a locuit, ci și-a cumpărat-o în întregime, a populat-o cu plante, animale, lucrători agricoli, neveste, copii, a construit locuințe și grajduri, utilaje agricole, bărci și trăsuri, a trudit din greu în ciuda bolilor care i-au măcinat trupul și unde, în cele din urmă, și-a găsit odihna veșnică împreună cu o parte din membrii familiei. Multe mărturii au rămas scrise și au ajuns până la noi în cartea de memorialistică *Mio padre*, a fiicei sale Clelia.

Ghidul muzeal a ținut să ne asigure că mutarea pe insulă nu a reprezentat o retragere din viața publică a lui Garibaldi, care era vizitat aici de importante personaje politice italiene și internaționale. De altfel, se poate vedea și astăzi un drum amenajat ce leagă direct reședința de micul port unde ancorau navele oaspeților. Se spune că în 1861 un ministru din Statele Unite i-ar fi adus o propunere din partea președintelui Lincoln de a prelua comanda trupelor federale.

Dar istoria consemnează doar fapte și întâmplări, restul rămânând de domeniul legendei, întreaga viață a lui Garibaldi fiind învăluită într-un șir de mituri și legende. Unele conuri de umbră și aspecte controversate îi determină pe mulți să considere unitatea realizată de el mai mult forțată și urmare a unui șir de comploturi, trădări și violențe decât prin viteză militară sau consens popular. Însoțitorii noștri italieni vor fi înțeles poate mai bine cum au stat lucrurile și vor fi studiat cu siguranță mai multe la istorie, așa cum și noi am învățat câte ceva despre Unirea Principatelor și Unirea care a întregit România Mare. Se va fi pus sau nu semnul de egalitate între exilul

forțat și retragerea benevolă din viața politică a lui Garibaldi în manualele școlare, dar finalul de legendă nouă tare ne-a părut aidoma surghiunului lui Cuza, survenit tot sub acele vremuri. În care eroul este sacrificat și doar ideea de Unitate rămâne și rezistă în timp și spațiu. O scurtă lecție de istorie comparată, scrijelită pe nisipul Sardiniei, într-o zi de vară a anului 2018.

Ina CHIRILĂ

CASA LUI GH. Ghibănescu, SPAȚIU AL MEMORIEI LOCALE

(urmăre din pag. 5)

Istoria acestui imobil suscită și astăzi interesul. Este o clădire veche, din secolul al XIX-lea, în care a fost adăpostită Școala de fete nr. 9 „Alexandru Lambrior”, de la înființare (1889) și până în 1898, când s-a mutat în localul propriu zidit de primărie¹ din strada Sărării. Însă ceea ce nu s-a știut până astăzi este faptul că în timpul Primului Război Mondial în această casă s-au adăpostit membrii misiunii militare engleze. Informația este susținută de conceptul cererii lui Gh. Ghibănescu, din martie 1919, adresate misiunii engleze pentru despăgubirea deteriorărilor produse imobilului său. Ghibănescu declara că timp de doi ani de zile, de la 8 martie 1917 și până în martie 1919, în casa sa din str. Rafael a fost instalată misiunea militară engleză, „pusă sub conducerea căpitanului Laycock și apoi a lui Johnson”. Ghibănescu reclama că în acest timp i s-au pricinuit mai multe deteriorări, pe care era în drept să le ceară direct de la administrația locală, dar pentru că avusese „fericirea de a avea chiriași membrii unei puteri aliate și amici, a preferat a lua calea directă prin organele engleze, ca ele singure să verifice și să-și asume ca pentru ele cota parte de despăgubiri, ce au drept să ceară de la dușmani pentru stricăciunile ce au pricinuit prin șederea lor la noi, ca apoi să se predea celor în drept”. Pentru toate deteriorările cerea 3.000 de lei, bani pe care intenționa să îi folosească pentru „zugrăveala a 3 odăi din cele 4 ocupate de militari; pardositul unei odăi de 5m/5 m; covoarele din 2 odăi, parte distruse, parte stricate, în total 40 m a 25 lei m.; reparația radicală a porții stricate prin izbiturile automobilului; reparația sobei de fer și a păreților din odaia de baie; grijitul și reparatul a 4 sobe a 50 lei una; ușa ce mare de la cancelarie”². Informația este cu totul inedită și merită reținută, mai ales că astăzi nu se poate preciza unde anume și-au avut sediile în Iași toate misiunile străine pe întreaga perioadă a războiului. În ianuarie 1917, Misiunii Engleze îi fusese repartizată casa din str. Carol nr. 21

(„Opinia”, 19 ianuarie 1917). Sorin Iftimi, căruia îi mulțumesc pentru această informație, arată că „Legăția Angliei se afla în Casa Catincăi Bogdan din str. Carol, nr. 15, colț cu str. Asachi (clădire dispărută). Șeful Legăției britanice era generalul de brigadă C. Ballard, secondat de căpitanii A. W. Barratt, William Wallford, M. H. Donohoe. Toți locuiau în sediul misiunii din Copou”³.

Odată cu înființarea la inițiativa lui Gh. Ghibănescu a celui dintâi Muzeu Municipal al orașului Iași și până la obținerea de la Societatea Invalizilor de război a vechiului sediu al fostului Externat de Fete din curtea Mănăstirii Golia (astăzi sediul Doxologiei), casa aceasta a constituit locul primelor ședințe ale membrilor fondatori: N.A. Bogdan, care își avea casa în apropiere, în str. Albinet nr. 4., Orest Tafrali și Mihai Costăchescu. În 1926, fusese găjată pentru un împrumut făcut de soții Ghibănescu pentru societatea Cooperativa Corpului Didactic din Iași⁴. Odată cu prăbușirea afacerilor și intrarea în faliment a Cooperativei, Ghibănescu a fost obligat să contribuie la plata pierderilor. Pentru a-și salva casa de la bancă și a achita datoriile, el a fost nevoit să vândă în 1932 Fundației Regale Ferdinand o parte din colecția sa de manuscrise și pergamente.

După moartea soților Ghibănescu, întreaga avere a intrat în posesia nepotului adoptat, Constantin Mircea Ghibănescu, care însă a fost nevoit să părăsească Iașul în anii celui de-al Doilea Război Mondial, luând cu el doar cele mai valoroase cărți și documente din biblioteca lui Gh. Ghibănescu, piese pe care Arhivele din Iași le-au cumpărat de-a lungul timpului, ultima și cea mai prețioasă achiziție fiind cea din 2015. Din discuțiile purtate cu Octavian Ghibănescu, fiul nepotului de soră adoptat de soții Ghibănescu, și din scrisorile păstrate în arhiva familiei reiese că imobilul a fost ocupat de câteva familii de români și evrei, care au devenit apoi chiriași. Ella Calmanovici, care a ocupat trei camere și un depozit locuibil, C. Calmanovici – o cameră și o bucătărie; Abramovici – o cameră și antret locuibil; fam. Oeru – o cameră depozit locuibil; Constantin Popescu – trei camere și 1 depozit locuibil. În una din aceste camere, se mai păstra ceva din biblioteca răvășită a lui Ghibănescu. La 17 mai 1947, trei camere și o bucătărie din imobil au fost rechiziționate de Primăria Iași pentru a servi de locuință familiei lui Ioan Gârlea, funcționar public transferat de la Bacău, care a continuat să beneficieze de avantajele rechiziției și în anii următori, deoarece în imobilul familiei Ghibănescu se instalase și un anume judecător Teodor C.

Petruț. La scurt timp de la decesul subit al lui Constantin Mircea Ghibănescu (1962), Virginia Ghibănescu, în calitate de proprietar, a fost somată să achite impozitul către Sfatul Popular Iași și o taxă uriașă de succesiune. Se pare că aceasta, neavând posibilități financiare și fiind obligată să își întrețină singură cei trei copii, a fost de acord să renunțe la casă, semnând o declarație în favoarea administrației locale, care a continuat să o închirieze. Ca urmare, o parte din materialul documentar aflat în bibliotecă a fost aruncat într-o anexă, fiind salvat în parte de Arhivele Statului din Iași prin arhivistul său. După 1989, casa a fost dată în continuare în chirie, fiind vândută prin 2007 locatarilor, deși urmașii lui Gh. Ghibănescu și-au arătat interesul revendicativ, trimițând în 2004 o cerere Primăriei din Iași, și și vizitând casa în câteva rânduri. Indiferent de actualul statut juridic al acesteia, casa aceasta, ca multe alte locuri istorice ale orașului Iași, merită să fie restaurată și marcată cu o placă prin care să se amintească numele vechiului și cunoscutului proprietar, mai ales că a fost inclusă, pe bună dreptate, în lista monumentelor istorice⁵.

¹ Aurel Leon, *Umbre*, Colecția Cronica Română, Editura „Pisica Neagră”, Iași, 2008, p.173.

² ANI, *Stare civilă oraș Iași*, morți, 9/1888, p. 86.

³ ANI, *Tribunal Iași secția a III-a*, 700/1902, p. 268.

⁴ *Idem*, Gh. Ghibănescu, dosar 1, f. 37-18.

⁵ Margareta I. Motăș, I.C. Motăș, *Monografia Țicăului și Sărării Iași*, Iași, Tipografia Gutenberg, 1933, p. 6.

⁶ ANI, Gh. Ghibănescu, 2015, *Surte*, mss. 52 (42), doc. 467.

⁷ Sorin Iftimi, *Aurica Ichim*, Iași, *capitala României 1916-1918*, București, DAR DEVELOPMENT PUBLISHING, 2017, p. 113.

⁸ Ina Chirilă, *Istoria unei afaceri păguboase. Cooperativa Corpului Didactic din Iași*, în „*Historia Universitatis Iassensis*”, IV, 2013, p. 124.

⁹ Cod LMI 2004/IS-II-B-04007 „Casa Gheorghe Ghibănescu”, sec. XIX, conform Lista monumentelor istorice 2015, publicată în *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr. 13 bis/15.II. 2016, p. 1716.

AL. HRIS

ARTA DE A TRĂI

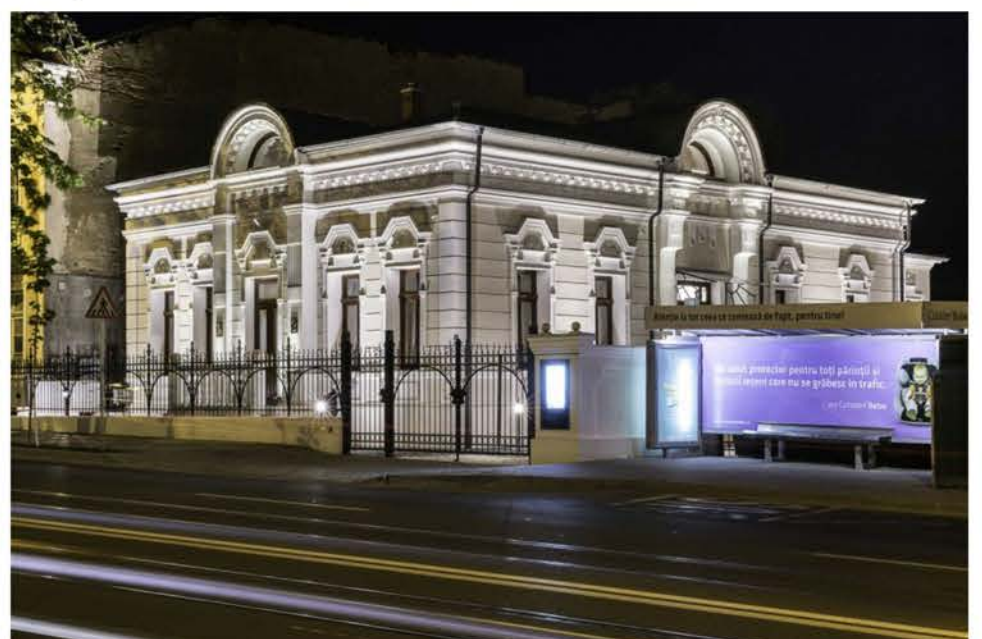
În Strada Elena Doamna, fostă Strada Albă, la nr.39, într-o anume zi a anului 2013, o casă s-a ascuns în pânzele renovării. Pânze care au căzut la mijloc de 2016, lăsând vederii o adevărată capodoperă arhitecturală. O casă în pur stil neoclasic, de o fină eleganță, reamintind atmosfera sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX când, la întru edificarea unei clădiri se respectau nu numai datele durabilității în timp, ci și cele ale frumosului în sine, arhitecți artiști încadrându-le în stiluri clar definite.

Învecinându-se cu alte două construcții de patrimoniu, una dintre ele – Casa cu cerdac – datând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar ambele într-o stare deplorabilă, casa-bijuterie din Elena Doamna a aparținut industriașului Iosef Zoller și a fost construită între 1912-

1937. Apoi a fost vândută unui alt evreu înstărit, care s-a bucurat de ea până la naționalizarea comunistă, când a fost înțesată cu chiriași, așa cum s-a întâmplat, de altfel, după 1947, în toate orașele României. Neglijarea casei nu a însemnat însă și distrugerea ei. S-au păstrat numeroase elemente originale, între care ușile sculptate în lemn masiv sau tavanele pictate. Autorii renovării s-au străduit să reînvie romantismul Iașului burghez de altădată, când distincția era prețuită în toate datele vieții de zi cu zi. Te uiți la Casa Zoller și aștepti trăsurile cu invitați înșirându-se în fața porților, pentru a intra în curtea pavată cu piatră. Oamenii nu se grăbeau atunci, trăiau pașnic, liniștit, iubeau frumosul.

Istoricul casei l-am citit într-o ferestruică luminată, încastrată în ultimul stâlp al gardului, pe fondul liricei „La Cygne” a lui Saint-Saens, interpretată de instrumentiști ai Filarmonicei ieșene. Și m-am întrebat cine a suportat costul fascinantei renașteri a Casei Zoller, devenită, prin pregnanța ei alură europeană, un veritabil punct turistic. Cine este proprietarul care a știut să vadă comoara arhitectonică aflată sub cenușii zidurilor neîngrijite? Am vizitat Casa Zoller... pe internet: mobilă sculptată în tentă Ludovic XV, draperii grele legate în bogați ciucuri, un telefon din interbelic, biblioteci de sub geamurile cărora apar volume legate, cromatica elegantă și ea, albul, bejul auriu, maroul accentuat de tușe negre intersectându-se discret. Și m-

am gândit că această casă ar putea adăposti un muzeu. Un muzeu al artei de a trăi, al fericirii cumpătate la vreme de pace, de belșug. Coborâți în stația Elena Doamna și, în timp ce admirați neascunsa frumusețe a casei de la numărul 39, închipuiți-vă cum ar arăta orașul nostru dacă ar fi renovate, renăscute la viață, atâtea și atâtea clădiri a căror noblețe se înscrie în istoria locului. Părăginite, cu ziduri jupuite, clădiri din care mușcă nu numai timpul, ci și cei care fură azi o fereastră, mâine o ușă, peste noapte un sac de cărămizi. Vinovată nepăsare? Legislație strâmb întocmită? Graba de a tăia panglica unor noi edificii? Toate la un loc, sfidate de impresionanta dăruire care a făcut să renască, în „Iașul vechilor ziduri”, un veritabil monument arhitectonic.

DAȚI MUZICA MAI TARE!

La Kauffland, o matroană înveșmântată în nu știu câte fuste cu sclipici m-a rugat confidențial, arătându-mi în raftul cu copane congelate o pungă cu inscripția idioată „*pui fericiți*”: „domnu', cât costă, că nu știu citi”. Face un gest de parcă s-ar apăra de muște: nu prea aude ce-i spun din pricina muzicii prefirate din difuzoarele de ambient ale supermarketului – era Clayderman, „Sonata clarului de lună”. Va să zică, ajunsă la senectute, nici cifrele nu le cunoaște! Preferințe muzicale o fi având? Fără îndoială, are. Putem să-i pretindem altceva decât aderarea supusă la creațiile lui Guță & comp.? Nici vorbă: fiecăruia ce pricepe și ce-i place. Mi-am amintit scena când, după multă ceasuri de învățat la volan, am poposit pentru o cafea la „Codrii Pașcanilor”, o locanță curățică, așezată chiar „la mijloc de codru des”. Singura masă liberă era în preajma unui burduhos difuzor din care se prăvălea potop de manele. Generos, dacă nu chiar entuziast primite de toți mesenii din jur, pare-se locuitori din satul vecin Moțca, unii întorși de la trudă prin străinătăți, că-n loc de bere se amuzau să ceară *cerveza* (nu insist, spre a nu stârni vigilența străjerilor discriminării). Aș avea și eu dreptul să n-auscult ce mă oripilează, dar cum n-am parte barem de protecția de care se bucură, în localuri, fumătorii/nefumătorii, de voie, de nevoie, m-am învrednicit de o strașnică baie de manele. Care mi-a prilejuit mai întâi niscaiva constatări tematice: aria s-a diversificat, a mai dispărut obsesia banii/dușmanii/golanii/țigani, și au apărut subiecte noi: omagierea femeii „izvor în toate”, ingratitudinea copiilor, averea lui, ce cunoscut este el, ș.a.m.d. Belicos, Guță amenință: „*Care aveți copii, vă rog păziți-i / că am piatră la rinichi / Și le sparg toți dinții*”. Subiect omniprezent: paharul: „*Am băut întreaga viață / Și-acum văd lumea prin ceață*” (etc.). O revărsare de sinceritate frustră și naivă, de trăiri rămase la stratul inițial al percepției, cu filosofări pe măsură, ritmate anatolian și primite cu evidentă satisfacție de mesenii. Cum n-am de gând să ascult sfatul lui Murphy („Dacă ești în rahat până la nas, închide gura”) chem ospătărița și-i cer imperios să schimbe DVD-ul. „Dar ei l-au adus... mă rog, dacă insistați...” Mă cercetează intrigată, cu oarecare milă („defazați ăștia cu părul alb!”): „bine, vă pun muzică ușoară, sper că domni n-or să se supere”. În sfârșit, se curmă scaldă în manele, îmi pot sorbi liniștit cafeaua: ascult muzică ușoară românească. Și aud: „*A ieșit la interval / o fată cu chip șucar / are fite și talent / și gesturi ca-n occident*”. Măi, să fie, din lac, în puț! Apoi: „*Hei, nu vrei să facem sex în trei? / Un bărbat cu două femei / Că invers ar fi mult prea gay / Alege tu pe cine vrei / Și sora ta ar fi OK-ei*” (trupa Andrei și Sergiu). După care, piese ceva mai cuminti, care, de fapt, nu spun absolut nimic: confecții pe bandă rulantă, asezonate cu rimele de serviciu ultra-verificate: mare / soare / tare, iubesc / doresc / părăsesc, mine / bine / tine, dansez / visez / distrez, așteptat / plecat / lăsat, noapte / soapte ... Mai că-mi vine să cer din nou manele: barem sunt sincere în simplitatea lor necontrafăcută! Nici nu-i nevoie: un ins bine bronzat, ornat din belșug cu aurărie, de-ți vine să chemi echipa de descarcerare să-l scape de ghiuluri, l-a convins pe șeful locantei să re-pună DVD-ul. Care s-a conformat, dar ceea ce aude pare mai degrabă parodie: „*Ești frumoasă ca o stele / Tu mi-ai rupt inima-n doi / Toate suflutele mele / Bate pentru tu și noi*”. Se auto-parodiază maneliștii? Neașteptat: înseamnă că au umor; cum ar suna o astfel de tentativă în muzica noastră ușoară? Poate cam așa: „*Te-am vrăjit întreaga noapte / Dulce-nconjurată de soapte / Te iubesc te doresc / Nu vreau să se părăsesc / Bate inima în mine / Cheamă sufletul din tine / Hai la mare, hai la soare / Uniți într-o-mbrățișare*”. (Avertizez compozitorii că-i creația mea proprie, drepturile de autor sunt protejate și interzic utilizarea inspiratului text în vreo nouă creație muzicală – altfel, merită unui evident succes.) Citeașă de pe tort: la Conservatorul din București, profesoara Speranța Rădulescu anunță deschiderea cursului de manele, cu durata de șase săptămâni. În Senatul universitar s-a susținut că fenomenul se dezbate pentru a fi...

combătut. Din păcate, aberațiile și făcăturile calpe din muzica ușoară nu le vede și nu le combate nimeni.

Festivalul „*Afterhills – good vibrations*” este considerat o mare reușită ieșeană. Poate, chiar așa-i. Am fost pe-acolo din simplă curiozitate, dar când am văzut că-i obligatoriu să port o brătară de identificare precum cei arestați la domiciliu, mi-am zis că-i mai prudent să renunț. Am avut oricum acces gratuit la magnificele „*good vibrations*”, fiindcă bubuia la părții ritmice nu m-a lăsat să dorm trei nopți la rând (inclusiv aici și bombardamentul sonor de la probele amplificatoarelor). Sunt mai mult de zece kilometri de la mine până la toloaca pe care s-a instalat colonia extraterestră *Afterhills*, dar nimic n-a împiedicat decibelii supramodulați (doar răpăitul înfundat al regimentelor de tobe) să defileze triumfători până-n Copou. Câtă vreme asta place (doar au fost mii de spectatori entuziaști, mulți veniți din țară, unii și din străinătate!) devine absurdă poziția cărcotașului, mai ales că se asociază imediat și acuzator cu invitația să te uiți în buletin. Bătrâni ăștia, locatari nesuferiți din loja păpușilor Muppets, nu înțeleg delicia muzicii veacului, nici legitimitatea strigătului de luptă al noii generații, „*dați muzica mai tare!*” Din păcate, chiar așa-i: nu pricep și pace de ce trebuie numaidecât să zuruie geamurile, chiar dacă o fi vorba despre „*good vibrations*”, și să-mi primejduiască timpanele tocmai balsamul muzicii! Și-i mai grav: veacul XXI a ajuns să considere în general liniștea drept moft și-atât. Paul Virilio atrăgea atenția că „*în lumea noastră modernă, făcută din zgomot și viteză, liniștea devine o raritate și o dimensiune pe care riscăm s-o pierdem pentru todeauna*.” Nu-i vorba despre liniștea interioară, făcută de mult tândări de mizeria politicelelor, ci, fizic, despre crisalida decibelilor în care veacul ne zidește mai abitir decât Icarii de pe Argeș pe Ana lui Manole. Nu s-a învrednicit nimeni să includă în lista drepturilor omului și dreptul la liniște, deși-i o componentă esențială a existenței lui homo sapiens și un atribut cert al libertății persoanei. În clipa în care te agresează un zgomot parazit, și se încalcă dreptul legitim la a fi tu însuși, cu trăirile, opțiunile și exclusivitățile tale. Un om ce s-a desăvârșit într-o elevată lume a sunetelor, Yehudi Menuhin, crede chiar că liniștea e-un factor formator, desprins din „*Cartea fierii*”: „*Liniștea naște ceea ce-i viu și durează. Este rădăcina existenței și echilibrul vieții*.” Numai că, evident, „*Liniștea a murit; zgomotul a preluat puterea peste tot; este singura calamitate ecologică în legătură cu care nimeni nu pare să se îngrijoreze*” (Alain Finkelkraut). Sigur că pacea patriarhală nu va mai reveni nicicând și devine aproape firesc să ascultăm foșnetul pădurii doar când tace fierăstrăul „*Drujba*”, iar propriile gânduri să ni le auzim abia când se sleiește petrecerea de la etajul II. Nelinștea tuturor se hrănește și se înfoaie din două surse. Prima e generată de avatarurile civilizației și trebuie s-o considerăm mai inevitabilă decât venirea toamnei și căderea frunzelor. Nimic de făcut: mașinile gălăgioase se înmulțesc continuu, mijloacele de comunicare sunt, și sonor, mereu mai performante, locuința ne-a devenit o mini-uzină, cu zgomotele ei inerente, orașul e-un creuzet în care murmurul se preschimbă-n țipăt... nu-i decât o soluție: să acceptăm fatalist că „*asta e*”, să ne pitim după paravanul termopanelor, să folosim căști insonorizante, să apelăm la tranchilizante... fiindcă mai nicăieri, în spațiul mioritic, nu mai afli locuri în care nu se întâmplă (sonor) nimic. A doua sursă se nutrește din mărlnăia și incultura semenilor noștri. Este supraincălcătura parazită de hărmălaie, teoretic, evitabilă (dac-ar funcționa bunul-simț). Practic, agresează mai mult și mai vezicant decât acutele fondului sonor legitimat prin utilitate și necesitate. Nesimțitul care tropăie și chiuie în miez de noapte, ținând treaz întreg blocul, idiotul care vine la pescuit și, înainte de a arunca undița, dă la maxim casetofonul mașinii, complexul imberb care se străduie să vestească lumii că există și digeră colindând străzile cu boxele jeep-ului tunând mai ceva decât pe stadion... ăștia-s! E dreptul lor să ragă. Urtați, flăcăi! Nu-i destulă neurastenie în jur, nu-s destule amărăciunile și grijile ce fac să se așeze atât de greu geană peste geană! Clădiți-vă bucuriile pe exasperarea celor din jur! „*Unde grăiesc broaștele, tăcerea e-o podoabă*”, spunea Verarucci. *Good vibrations!*

M.R.I.

Revista poate fi procurată - în Iași: rețeaua librărilor „*Sedcomlibris*” („*Junimea*”, „*Casa Cărții*”), „*Alexandria*”; Muzeul Unirii; Librăria Tafrali - UAIC Iași; sediul redacției. În alte județe: de la Librăria „*Alexandria*” din Suceava (0230/530337, 0230/530338, 0230/518618), Fălcișeni (0230/542395), Gura Humorului (0230/235097), Câmpulung (0230312974), Vatra Dornei (0230371473), Rădăuți (0230/562028), Bacău (0234/524241, 0234/571046), Rm. Vâlcea (0250/731193), Sibiu (0269222402), Arad (0733/150558), Focșani (0237/232132), Buzău (0238/439125), Botoșani (0231516634), Roman (0233/723852). Pe internet: www.cronicaveche.wordpress.com

Ioan ȚICALO

badea (s)cârțan

FLORICELE DE PORUMB

Eu unul nu pot să mă abțin să nu rămân într-un extaz prelung. Și nici nu văd șanse de a-mi reveni. Văzut-ai, dumneata, stimate cetitoriu, vreun orășel sau o... comunită de pe meleagurile sarmato-carpato-danubiene să nu-și serbeze zilele de preste an? Bașca tot soiul de festivaluri, în completarea a ceea ce se numește din vechime *panem et circensis*. Duduie din greu pământul și văzduhul patriei de boxele date la maximum. Năucit de decibelii revărsați în cohorte asupra spectatorilor, nu poți să nu remarci că românii știu să se distreze, iar prim-măriile se întrec în a chema cât mai multe somități muzicale, mulgând ugerul bugetului și oferindu-le câte un purcoi de galbeni pentru prestația de sărituri și vorbărie, că, de cântat, are grijă aparatura din dotare. Evenimentul, ce se pretinde a fi cultural, antrenează, vrând-nevrând, întreaga comunitate. Unora le zbârnăie geamurile și nu-i lasă în cele seri să pună geană pe geană, că duduiala duduilor și hăhăiala participanților ține până hăt târziu în noapte. Să alunge toate duhurile rele de pe fața pământului! Vorba veche românească: Cele rele să se spele. În bere! Ba, pardon, în bere se scaldă micu' ori micii care sfârăie de zor, împrăștiind o fumăraie, să-ți intre prin toți porii, să te culci lângă nevastă cu damful acela, adeverire a faptului că ai petrecut cu „*băieții*” și n-ai alunecat pe undeva. Doamne ferește!, pe o lenjerie odicolonată cu trandafir de la... Moldova. Asta, dacă s-a spart gașca într-un timp rezonabil. De s-a întâmplat și ai trecut la votcă, luându-te la întrecere care-i mai tare-n parcare, și se pare că pe scenă țupăie toți dracii de pe lume, iar pământul năraș a prins a se hățana pe sub picioarele tale muiete în alcool. Cu chiu-cu vai o iei spre cuibușorul tău de nebulii, cu gândul la mălaiul care te-așteaptă cu drag. Cântatul cocoșilor te prinde urcând scările în patru labe și, când, în sfârșit, ajungi la ușă, te rogi, împreunându-ți palmele ca cel mai de treabă și cuminte bărbat:

— Mamă, dă-mi și mie drumul, că nu dibuiesc afurisitele de chei...

„Mama”, se știe, e cu cel puțin un grad mai mare și nici măcar nu catadicsește să se miște. Așteptarea fiind grea, închizi ochii și adormi. Și te visezi la braț cu domnișoara de la finanțe, care te plimbă printre tarabele din centrul orașului.

— Nu vrei niște hamsii, dragule? te întrebă dumneaci cu dragălașenie.

Tu te strâmbi fioros, gândindu-te că e cam zgârcită și până să răspunzi ceva, vine altă întrebare:

— Poate un porumb fierț?...

Ție îți arde gâtulejul și dânsa se gândește să te frigă în continuare.

— Floricele de porumb, scumpiciele, ce zici?

Tu o strângi de mână și o tragi după tine, fără să-i răspunzi decât în gând: „Eu n-am vreme de ronțait cucoși, drăguță. Cu mine faci o cheltuială serioasă, fiindcă va trebui să-mi astâmperi setea asta cumplită de bărbat care își cunoaște valoarea.” În sfârșit, ajungi în sectorul favorit și atunci îți picură în auz cea mai scumpică invitație:

— Ți-ar prinde bine la ora asta o limonadă...

Abia acum îți sare muștarul, împrôscând-o între ochii ei de culoarea clorofilei:

— Domnișoară, limonadă pot să-mi cumpăr și singur, că mai am niște frincheite rămași prin cele cotloane ale buzunarelor. Mie să-mi iei, dacă vrei să mă ai de client, niște metaxa.

O vezi că se conformează și pe loc și se topește nervii. Cu o sticlă în mână, pe care o flutură pe dinaintea ochilor tăi de altă culoare, devine irezistibilă:

— Uite, vezi, n-am știut că tu ești un boier. Mergem la mine și o savurăm în liniște, că aici îi o bumbăcăală insuportabilă.

Ajung într-un apartament uriaș, domnișoara se schimbă într-un halat vaporos, în vreme ce tu ai umplut paharele. L-ai ridicat pe-al tău, și, pe moment, ai uitat să-l duci la gură, fiindcă nu-ți poți desprinde privirile de pe silueta finanțistă. Imediat, vocea ei catifelată te învăluie, făcându-te să lizezi până la geam. O bubuitură și cerul e acoperit de puzderie de steluțe multicolore, în timp ce gazda își lipește obrazul de al tău, tăindu-ți respirația.

— Mânca-te-ar toate gănganiile de pe lumea asta, animală ce-mi ești!

„Mama” e cu o tigare deasupra capului tău, pregătindu-se să te altoiască din nou. Tu sari, cu stele verzi în ochi, o iei la vale în viteză și ajungi în stradă, spunându-ți în gura mare:

— Păcat că nu m-a lăsat să-mi isprăvesc visul!... Mă duc la „*Zoisu*”, să mă dreg...

REDACȚIA

cronica veche o revistă nouă

Director: Nicolae TURTUREANU (nic.turtureanu@gmail.com)
 Redactor șef: Mircea Radu IACOBAN (mriacoban@yahoo.com)
 Redactori șefi-adjuncți: Aurel BRUMĂ (aurel_bruma@yahoo.com), Ștefan OPREA
 Secretar general de redacție: Virginia BURDŪJA (virginia.burduja@yahoo.ro)
 Redactori: Mihaela GRĂDINARIU, Ioan MILICĂ, Florentina NIȚĂ, Raluca SOFIAN-OLTEANU, Gerard STAN, Octav PĂUNET
 Rubrici: Liliana ARMAȘU (Chișinău), Ana-Maria CAIA, Călin CIOBOTARI, Mircea CIUBOTARU, Stelian DUMISTRĂCEL, Florin FAIFER, Cristina HERMEZIU (Paris), Grigore ILISEI, Traian D. LAZĂR, Bianca MARCOVICI (Haifa), Mircea MORARIU, Claudia PARTOLE (Chișinău), Dan PERȘA, Angela TRAIAN, Ioan ȚICALO, Doina URICARIU (New York), Alex VASILIU, Alexandru ZUB.
 Concept grafic: Smaranda BOSTAN (smarandabostan@gmail.com)

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO13BRDE230SV56317902400 - RON
 RO81BRDE240SV85116812400 - EURO
 BRD IAȘI

Adresa redacției: str. Prof. Cujbă 17 (Galeria DANA), Iași
 e-mail cronicaveche@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor revine în întregime autorilor.
 Revista apare sub egida Fundației Științifice și a Culturii Inovatoare pentru Performanță "Institutul Român de Inventică - IRIIS" Iași și a Fundației Art 2007.

DEBUT DE TOAMNĂ LA PALAS : TEATRU, EVENIMENTE PENTRU COPII ȘI TÂRG DE RECHIZITE

Ieșenii primesc invitație la Amfiteatrul Palas și la început de toamnă. Agenda lunii septembrie include concerte și piese de teatru pentru toate vârstele. În plus, la Palas Mall sunt așteptați toți elevii care se pregătesc de școală. Târgul EXCELSIOR le-a pregătit peste 50.000 de articole, care îi vor ajuta să ia startul cu brio în noul an școlar.

„MICUL PRINȚ” ȘI SPECTACOL DE MAGIE PENTRU COPII

Luna septembrie debutează în Amfiteatrul Palas cu spectacolul dedicat copiilor „Magic Fairytale”. Duminică, 2 septembrie 2018, de la ora 19.00, cei mici vor urca pe scenă și vor deveni magicieni. Ca într-o adevărată vrajă, doar cu o baghetă fermecată, copiii vor învăța trucuri hazlii și formule magice, care vor transforma fanteziile în realitate, pentru că în lumea poveștilor totul este permis.

Spectacolele de duminică dedicate năzdrăvanilor sunt deja o tradiție la Amfiteatrul Palas, astfel că pe 9 septembrie, de la ora 19.00, aceștia vor avea ocazia să îl întâlnească pe „Micul Prinț”. Frumoasa călătorie a Micului Prinț este o superbă metaforă a vieții, transpusă scenic de Ateneul din Iași, pe înțelesul copiilor. Universul prin care călătorește Micul Prinț este însuși Universul fiecăruia dintre noi, pe care fiecare îl parcurgem și îl asimilăm diferit.

TRUPA TIMPURI NOI, ÎN CONCERT, LA PALAS

Joi, 6 septembrie, evenimentele toamnei vor continua la Amfiteatrul Palas cu un concert al trupei Timpuri Noi. Simbol al muzicii românești din ultimele decenii, Timpuri Noi este vocea rock-ului cu mesaj puternic, elaborat, inteligent și acid. Îndrăgita trupă se va întâlni cu fanii săi ieșeni de la ora 20.30.

„Nimic nu-mi scapă” se intitulează piesa de teatru care se va juca pe scena amfiteatrului sâmbătă, 8 septembrie. Este vorba despre o comedie savuroasă, adaptată după piesa „Încurcă lume” de A. D. Herz, o poveste intrigantă, în care dramele conjugale și disimulările stârnesc hazul, totul spre deliciul

publicului. Situațiile imprevizibile, uneori chiar absurde, creează un spectacol de comedie de marcă, în combinație cu interpretarea ireproșabilă a actorilor: Aniela Petreanu, Andra Iulia Stoicescu, Claudiu Dudu Maier, Baranga Mihai și Cristi Toma. Spectacolul de teatru va începe la ora 20.30, regia fiind semnată de Mihai Baranga.

Biletele la evenimentele lunii septembrie de la Amfiteatrul Palas sunt disponibile la Centrele Info Palas Mall și online, pe www.palasmall.ro. Elevii, studenții și pensionarii beneficiază de un discount de 10%.

EXCELSIOR, CEL MAI MARE TÂRG DE RECHIZITE DIN IAȘI

În perioada 22 august - 16 septembrie, librăriile SEDCOM LIBRIS organizează, în Atriumul Palas Mall, Târgul EXCELSIOR, locul ideal de unde se pot achiziționa toate cele necesare în noul an școlar. Cea de-a cincea ediție a târgului vine în întâmpinarea celor care așteaptă să sune din nou clopoțelul cu: ghiozdane, rechizite, manuale și bibliografie școlară, seturi creative și mii de articole folositoare, papetărie de calitate și cărți pentru copii, profesori și părinți.

Târgul EXCELSIOR reunește zeci de branduri îndrăgite de papetărie și birotică, precum și mii de cărți de la cele mai apreciate edituri de profil din România, în total peste 50.000 de articole diverse, la prețuri atractive.

În paralel, organizatorii au pregătit pe durata târgului și o agendă plină cu activități pentru copii. Cei mici sunt invitați la piese de teatru, spectacole, ateliere, cursuri, jocuri, lecturi din cărțile copilăriei, concursuri de cultură generală, diverse activități culturale, educative și distractive, lansări de cărți și multe altele.

PALAS
INIMA ORAȘULUI